

درس ۲: روان‌شناسی رشد

مقدمه:

روان‌شناسی رشد یکی از پرطرفدارترین گرایش‌های روان‌شناسی است که می‌توانیم در قالب آن نگاهی به روند زندگی خودمان و آنچه در گذشته برایمان اتفاق افتاده داشته باشیم. شاید به همین دلیل است که این درس همواره مورد توجه ویژه طراحان کنکور بوده است.

شما در این درس با مفهوم روان‌شناسی رشد، عوامل مؤثر بر رشد، جنبه‌ها (ابعاد) مختلف رشد و ویژگی‌های رشد در کودکی و نوجوانی آشنا می‌شوید.

این فصل، از فصل‌های مورد توجه طراحان کنکور است و هر ساله یکی از سؤال خیزترین فصول کتاب روان‌شناسی است. برای خواندن این درس باید سعی کنید از ابتدا مطالب را با نظم و دسته‌بندی در ذهنتان بچینید؛ چون مباحث در این درس پشت سر هم بیان شده است. برای مثال شما هر یک از جنبه‌های رشد (هیجانی، شناختی، جسمانی و...) را ابتدا در کودکی و سپس همان‌ها را در نوجوانی می‌خوانید. در این درس چندین جمله تست‌خیز و خیلی شبیه به هم وجود دارد که آن‌ها را با یک رنگ متفاوت هایلایت کردیم.

در مقدمه این درس یک داستان فرضی گفته شده است. آن را بخوانید و به سؤال انتهایی آن فکر کنید. بسیاری از توانایی‌ها و تغییراتی که در طول زندگی تجربه می‌کنیم، از جمله رفتن به مدرسه و تحصیل، نیاز به یک آمادگی دارد و تا این آمادگی درونی به وجود نیاید، آن تغییر اتفاق نمی‌افتد. در مورد این موضوع تحت عنوان عوامل مؤثر بر رشد و رشد، مطالب مهمی را خواهید خواند.

؟ بچه‌ها به سؤال:

شما از فرایند رشد خودتان چه خاطراتی دارید؟

مقدمه

ندا با مادرش، برای ثبت نام در کلاس اول، به مدرسه آمده است. مدیر مدرسه از مادر می‌پرسد: «دختر شما چند ساله است؟» مادر جواب می‌دهد: «شش ساله». سپس می‌پرسد: دختر شما سنجش شده است؟ مادر خیلی ناراحت می‌شود و می‌گوید: «دختر من برای رفتن به مدرسه و یادگیری خواندن و نوشتن چه سنجشی لازم دارد؟ معلوم است که الان چیزی بلد نیست.» در حین حرف زدن مادر، مدیر نیم نگاهی هم به دختر بچه دارد و احساس می‌کند او در حال بیرون کشیدن دست خود از دست مادر است. بنابراین می‌گوید: «ندا جان خسته شدی؟ عزیزم می‌خواهی شما پشت میزی که مداد رنگی و دفتر نقاشی دارد بنشین و نقاشی بکشی؟» ناگهان ندا شروع به گریه کردن و جیغ زدن می‌کند و به گفت‌وگوی مادر و مدیر مدرسه خاتمه می‌دهد.

به نظر شما چه اتفاقی برای ندا افتاد؟ منظور مدیر مدرسه از سنجش چه بود؟ آیا ندا آمادگی رفتن به مدرسه و تحصیل را داشت؟ آیا رفتن به مدرسه و تحصیل نیاز به آمادگی دارد؟

این جنبه‌ها تا آخر درس ۲ چندین بار مطرح می‌شوند، پس خوب است که همین‌جا در جدول زیر آن‌ها را خوب یاد بگیرید.

جنبه‌های رشد

۱. جسمانی

تغییرات زیست‌شناختی و بدنی

مثال - تغییر قد و وزن

- تغییرات هورمونی بلوغ

- توانایی تولید مثل

- مهارت‌های حرکتی درشت (پريدن، سينه‌خيز رفتن، دویدن) و

ظریف (قیچی کردن، نقاشی کردن)

- تغییر در ماهیچه‌ها، عضلات و استخوان‌ها

- تغییر در عملکرد مغز و سیستم عصبی

۲. شناختی

تغییر در فرایندهای شناختی مثل توجه، ادراک، حافظه،

تفکر، هوش و زبان

مثال - بهبود توجه و تمرکز

- مهارت تصمیم‌گیری و حل مسئله

- جمله‌سازی و استفاده از کلمات

- به خاطر سپردن و به خاطر آوردن اطلاعات

- سبک‌های پردازش

۳. هیجانی

تغییر در هیجانات از جمله آگاه شدن از هیجانات و شناخت

آن‌ها، جهت‌دهی و هدایت هیجانات، بروز هیجانات

مثال - ابراز خوشحالی، خشم، محبت و...

- تشخیص هیجانات خود و دیگران

- کنترل خشم

- محبت کردن

- احساس پشیمانی، ترحم و...

۴. اجتماعی

تغییر در روابط فرد با دیگران

مثال - برقراری ارتباط با دیگران

- ایجاد روابط دوستی

- خونگرم بودن

- بازی کردن

- رعایت آداب معاشرت

- کار گروهی و عضویت در گروه‌ها

۵. اخلاقی

تشخیص کار خوب و بد اخلاقی و انجام آن‌ها یا پرهیز از آن‌ها

مثال - مؤدب بودن

- احترام گذاشتن به دیگران

- کمک کردن به نیازمندان

- راستگویی

- رعایت حقوق دیگران

- انسان‌دوستی

- اهمیت دادن به مسائل دیگران

۱. تعریف روان‌شناسی رشد

آیا تاکنون به ویژگی‌های مشترک خودتان با دیگر افراد خانواده، از بزرگ‌ترین فرد مثل پدر بزرگ تا کوچک‌ترین فرد تازه به دنیا آمده فکر کرده‌اید؟ سؤال آن است که این افراد چه ویژگی‌های متفاوت یا مشابهی دارند؟ خود شما نسبت به یک سال، سه سال و شش سال گذشته چه تغییراتی کرده‌اید؟ در سال‌های آینده در زمان تحصیل یا بعد از آن در مرحله ازدواج و هنگام مادر و پدر شدن چه تغییراتی خواهید داشت؟ به عبارت دیگر آیا می‌توان تغییراتی را که در طول زندگی رخ می‌دهد (شناسایی و پیش‌بینی) کرد؟

جوانستون باشد، فراختای زندگی یعنی طول زندگی و طول زندگی یعنی از زمان تشکیل نطفه تا مرگ.

روان‌شناسی رشد، به عنوان یکی از گرایش‌های روان‌شناسی، به این‌گونه سؤالات پاسخ می‌دهد.

تعریف اول روان‌شناسی رشد

شناسایی و پیش‌بینی تغییرات در طول زندگی که به آن «فراختای زندگی» نیز گفته می‌شود، مورد توجه روان‌شناسان قرار گرفته است. روان‌شناسی رشد، شاخه‌ای از علم روان‌شناسی است که تلاش می‌کند تغییراتی را که در طول زندگی از زمان تشکیل نطفه تا زمان مرگ، در آدمی رخ می‌دهد مطالعه کند. مهم است که بدانیم این تغییرات از چه نوعی است؛ به‌طور مثال شما می‌دانید نسبت به گذشته تغییر کرده‌اید و در شش سال گذشته به‌طور کلی چیز متفاوتی بودید؟ اما سؤال این است که برای شناخت بهتر این تفاوت کلی آیا می‌توان این تغییرات را طبقه‌بندی کرد؟ تغییرات شما نسبت به گذشته کدام است؟ قد شما بلندتر شده؟ مطالب بیشتری فرا گرفته‌اید؟ مسائل را بهتر حل می‌کنید؟ کم‌حوصله‌تر و هیجانی‌تر شده‌اید؟ اجتماعی‌تر شده‌اید؟

در پاسخ به پرسش‌های فوق می‌توان جنبه‌های مختلف انسان را از یکدیگر تفکیک کرد؛ جنبه‌های جسمانی (بلند شدن قد)، شناختی (حل مسائل)، هیجانی (ابراز خشم)، اجتماعی (روابط با همسالان) و اخلاقی (رعایت حقوق دیگران) بر همین اساس، روان‌شناسی رشد دامنه گسترده‌ای از حیطه‌های رشد جسمانی، شناختی، هیجانی، اجتماعی و اخلاقی در فراختای زندگی فرد را شامل می‌شود.

تعریف دوم روان‌شناسی رشد

۱. Developmental Psychology

۲. Life Span

۱. روان‌شناسی رشد

برای آشنایی با روان‌شناسی رشد، به برخی از سؤالاتی که در این علم مطرح است، توجه کنید:

۱. افراد چه ویژگی‌های مشترک و متفاوتی با دیگر اعضای خانواده خود دارند؟ ۲. یک فرد نسبت به چند سال گذشته خود چه تغییراتی کرده است؟ ۳. یک فرد در سال‌های آینده (مثلاً در زمان تحصیل یا بعد از ازدواج یا هنگام پدر و مادر شدن) چه تغییراتی خواهد داشت؟ ۴. این تغییرات از چه نوعی هستند؟

عامل مشترک همه این سؤالات یک چیز است: تغییرات افراد! در روان‌شناسی رشد تغییرات افراد مورد بررسی قرار می‌گیرد. پس کار روان‌شناسان رشد دو چیز است: ۱. شناسایی ۲. پیش‌بینی تغییرات تعریف روان‌شناسی رشد: شاخه‌ای از روان‌شناسی است که تغییرات افراد را از زمان تشکیل نطفه تا مرگ در جنبه‌های مختلف مطالعه می‌کند. حالا دو سؤال مهم مطرح می‌شود:

سؤال: ۱. این تغییرات از چه زمانی تا چه زمانی هستند؟

پاسخ: از زمان تشکیل نطفه تا مرگ. به این بازه می‌گوییم فراختای زندگی یا طول زندگی! روان‌شناسی رشد تغییرات افراد را در این بازه مطالعه می‌کند.

سؤال: ۲. این تغییرات از چه نوعی هستند؟ یعنی چگونه طبقه‌بندی می‌شوند؟

پاسخ: بر اساس جنبه‌های مختلف انسان از هم تفکیک می‌شوند.

جنبه‌های مختلف انسان (= حیطه‌ها یا ابعاد رشد) عبارت‌اند از:

۱. جسمانی ۲. شناختی ۳. هیجانی ۴. اجتماعی ۵. اخلاقی

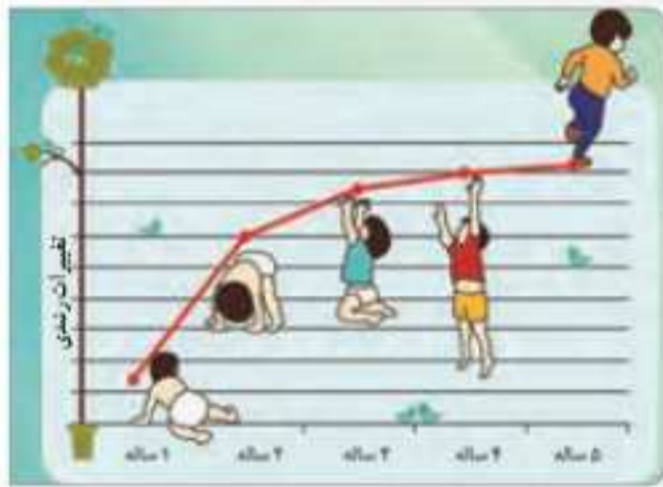
سؤال

در چه سنی دوچرخه‌سواری را یاد گرفتید؟ آیا این مهارت (در نتیجه) تغییرات رشدی حاصل شده است، یا با تمرین و آموزش مکرر؟ هر دو ابتدا به سن و آمادگی زبانی برسیم و بعد تمرین کنیم و آموزش ببینیم.

عوامل مؤثر بر رشد

آیا تاکنون به شما گفته شده چقدر شبیه پدر یا مادر خود هستید؟ چه تفاوت‌هایی با دوستان و هم‌کلاسی‌های خود دارید؟ این تفاوت در چه زمینه‌ای است؟ جسمانی، رفتاری یا اخلاقی؟ به نظر شما علت این تشابه‌ها و تفاوت‌ها چیست؟ آیا هر فردی از ابتدای تشکیل نطفه خصوصیات ثابتی به دست می‌آورد یا برای شکل‌گیری خصوصیات در افراد به آموزش و محیط‌های مناسب نیاز است؛ مثلاً یکی از هم‌کلاسی‌های شما بلندقد است (دلیل آن تغذیه مناسب و ورزش است یا بلند قامت بودن پدر و مادرش؟ پاسخ به سؤال‌های فوق آسان است، اما به مطالب زیر به راحتی نمی‌توان پرداخت؛ علی‌بسیار فعال و زود جوش است و دوستان زیادی دارد، اما احمد در کلاس تا از وی سؤال نشود حرف نمی‌زند و دوستانش بسیار محدود و در گروه دوستان هم کم حرف است.

روان‌شناسان رشد معتقدند ویژگی‌های افراد و تغییراتی که در طول دوره زندگی، از دوره جنینی تا دوره سالمندی، در افراد رخ می‌دهد می‌تواند معلول دو دسته عوامل وراثتی و محیطی باشد.

۳۸

عوامل مؤثر بر رشد

به این سؤالات توجه کنید:

- ۱ علت شباهت افراد به پدر و مادرشان چیست؟
  - ۲ علت تفاوت افراد با دوستان و هم‌کلاسی‌هایشان چیست؟
  - ۳ علت به وجود آمدن یک توانایی یا ویژگی چیست؟
  - ۴ چه زمانی یک توانایی یا ویژگی به وجود می‌آید؟
  - ۵ برای اینکه یک توانایی یا ویژگی به وجود بیاید چه چیزهایی لازم است؟
  - ۶ ایجاد یک توانایی یا ویژگی نتیجه چیست؟
- با پرسیدن این سؤالات می‌خواهیم بدانیم چه عواملی در ایجاد تغییرات رشدی، مؤثر هستند؟ عوامل مؤثر بر رشد چیست؟ در واقع به دنبال علت و چرایی تغییرات هستیم. برای درک بهتر این موضوع یک مثال می‌زنیم.

مثال اگر از شما بپرسند «چی می‌شه که یه بچه راه میفته؟» احتمالاً با توجه به عوامل وراثتی و محیطی چنین جواب‌هایی می‌دید:

عوامل محیطی	عوامل وراثتی
- تمرین می‌کنه	- بزرگ می‌شه
- بهش یاد می‌دن	- عضلات پاش قوی می‌شه
- تشویقش می‌کنند	- بین اعضای بدنش تعادل و هماهنگی به وجود میاد
- از بزرگ‌ترها تقلید می‌کنه	- به سن راه رفتن می‌رسه

این جواب‌ها همان عوامل مؤثر بر رشد هستند، که به دو دسته کلی وراثتی و محیطی تقسیم می‌شوند.

عوامل مؤثر بر رشد عبارت است از:

- ۱ عوامل وراثتی: عواملی که مربوط به شرایط زیست‌شناختی و ژنتیکی فرد هستند.
- ۲ عوامل محیطی: عواملی که مربوط به شرایط بیرونی فرد هستند.

نکته تصویر صفحه ۳۸ کتاب درسی

سرعت رشد در ابتدای تولد خیلی زیاد است؛ یعنی بیشترین تغییرات در یک تا دو سالگی اتفاق می‌افتد. از حدود ۴ سالگی سرعت رشد کمتر می‌شود. (البته در دوره نوجوانی مجدداً رشد سرعت می‌یابد)

فلش‌بک: اهداف علم روان‌شناسی در درس یک را به یاد بیاورید. دومین هدف تبیین است که به بیان چرایی پدیده‌ها می‌پردازد. از آنجایی که در بحث عوامل مؤثر بر رشد، روان‌شناسان به دنبال چرایی و علت تغییرات رشدی هستند، می‌توان گفت در اینجا، هدف آن‌ها «تبیین» است.

در جدول زیر مثال‌هایی از عوامل وراثتی و محیطی مطرح شده است.

عامل محیطی	عامل وراثتی	ویژگی افراد
چون تغذیه و ورزش مناسب داشته است.	چون ژن قدبلندی دارد.	چرا علی قد بلند است؟
چون در شرایط آب و هوایی نامناسب قرار گرفته است.	چون مادر و مادر بزرگش زود به بلوغ رسیده‌اند.	چرا زهرا زود به بلوغ رسیده؟
چون یاد نگرفته که چگونه خشمش را کنترل کند.	چون ذاتا آدم پر خاشگری است.	چرا مریم زود عصبانی می‌شود؟

حواستون باشه: در مورد ویژگی‌های جسمانی (مثل قدبلند بودن) راحت‌تر می‌توانیم مشخص کنیم که کدام عامل نقش پررنگ‌تری داشته اما در مورد ویژگی‌های روان‌شناختی (مثل فعال و زودجوش بودن) انجام این کار دشوارتر است. ■

۳ - فعالیت ۱-۲ (صفحه ۳۹ کتاب درسی)

در صفحه ۳۹ کتاب درسی در هر یک از ابیات، نقش یکی از عوامل مؤثر بر رشد مشخص شده است که در جدول زیر به آن اشاره نموده‌ایم:

عوامل مؤثر بر رشد	مفهوم بیت
عوامل محیطی	۱. امان از همنشین بد که می‌تواند انسان را جهنمی کند!
عوامل وراثتی	۲. همان‌طور که هر کاری کنیم گردو روی گنبد نمی‌ماند، تربیت هم در فردی که ذاتاً ناهل هست، اثر ندارد.
عوامل وراثتی	۳. کسی که از خاندان بدی به دنیا آمده باشد، حتی اگر با انسان‌های خوب همنشین شود، در نهایت مثل خاندانش می‌شود.
عوامل وراثتی	۴. نصیحت کردن کسی که سیه‌دل است (ذات بدی دارد) مانند فرو کردن میخ در سنگ، بی‌فایده است.
عوامل محیطی	۵. پسر حضرت نوح چون با افراد بد همنشین شد، اثری از پیامبرزادگی در او باقی نماند.
عوامل محیطی	۶. گل با اینکه ذاتاً پست و بی‌ارزش است در اثر همنشینی با گل می‌تواند مانند مشک، خوش‌بوی شود.

تست ؟

روان‌شناسی که معتقد است رفتارهای والدین با فرزندشان شخصیت آن‌ها را شکل می‌دهد و روان‌شناسی که معتقد است هوش یک ویژگی ذاتی است و چندان قابل افزایش نیست، به ترتیب کدام یک از عوامل مؤثر بر رشد را بیشتر مهم می‌دانند؟

(۱) وراثتی - محیطی

(۲) وراثتی - وراثتی

(۳) محیطی - محیطی

(۴) محیطی - وراثتی

پاسخ: رفتارهای والدین یک عامل محیطی است؛ پس تأکید روان‌شناس اول بر عوامل محیطی است. روان‌شناس دوم بر عوامل وراثتی تأکید دارد؛ زیرا هوش را ذاتی و غیر قابل تغییر می‌داند؛ بنابراین گزینه «۴» صحیح است.

۳ - فعالیت ۱-۲

با توجه به اشعار زیر مشخص کنید کدام یک به عامل وراثتی و کدام به عامل محیطی اشاره دارد:

(محیطی) ۱) زینهار از فرین بد زینهار و قنا ربنا عذاب النار

۲) پرتو نیکان نگیرد هر که بنیادش بد است تربیت ناهل را چون گردکان برگتد است

۳) عاقبت گریگ زاده گریگ شود گرچه یا آدمی بزرگ شود

۴) با سیه دل چه سود گفتن وعظ نرود میخ آهنین در سنگ

(محیطی) ۵) پسر نوح با بدان بنشست خاندان نبوتش گم شد

سگ اصحاب کهف روزی چند بی‌نیکان گرفت و مردم شد

(محیطی) ۶) گلی خوشبوی در حمام روزی رسید از دست محبوبی به دستم

بدو گفتم که مشکى یا عبیری که از بوی دلاویز تو مستم

یگفتا من گلی ناجیز بودم ولیکن مدتی با گل نشستیم

کمال همنشین در من اثر کرد و گرنه من همان خاکم که هستم

(سعدی)

به جدول مقایسه عوامل وراثتی و محیطی توجه کنید.

عوامل مؤثر بر رشد

وراثتی (زیستی)	محیطی
درون فرد هستند.	بیرون از فرد قرار دارند.
پیش از تولد وجود دارند.	پس از تولد وجود دارند.
نسبتاً ثابت و قابل پیش‌بینی‌اند.	بسته به شرایط محیطی نسبتاً متغیر و غیر قابل پیش‌بینی‌اند.

فعالیت ۱-۲ (صفحه ۳۹ کتاب درسی): به نکته تستی این فعالیت دقت کنید:

نکته تستی: برای تشخیص اینکه هر بیت یا هر جمله بر کدام عامل تأکید می‌کند، به این موضوع توجه کنید:

- اگر شاعر ویژگی‌های انسان‌ها و سرنوشت آن‌ها را قابل تغییر می‌داند، تأکید او بر عوامل محیطی است.

- اگر شاعر ویژگی‌های انسان‌ها و سرنوشت آن‌ها را غیر قابل تغییر و از پیش تعیین‌شده می‌داند، تأکید او بر عوامل وراثتی است.

۴ عوامل وراثتی (عوامل زیستی)

در شماره ۲ عوامل وراثتی و محیطی را به صورت کلی معرفی کردیم. در این قسمت عوامل وراثتی را روشن‌تر می‌کنیم. عوامل وراثتی عواملی هستند که به شرایط زیست‌شناختی و ژنتیکی فرد مربوط هستند و به دو دسته کلی تقسیم می‌شوند. **توجه:** این دسته‌بندی به شکل مستقیم در کتاب ذکر نشده، ولی به درک بهتر مطالب کتاب کمک می‌کند.

۱ عوامل وراثتی مخصوص هر فرد:

باعث شباهت یک فرد به نزدیکانش و تفاوت او با افراد غریبه می‌شود: مثل اینکه افراد یک خانواده از هوش بالاتری برخوردارند.

۲ عوامل وراثتی مشترک بین همه انسان‌ها:

باعث شباهت انسان‌ها در جنبه‌های مختلف رشد می‌شود: مثل اینکه همه کودکان به‌طور میانگین در یک بازه سنی یکسانی راه می‌افتند.

دسته اول: عوامل وراثتی مخصوص هر فرد

این دسته از عوامل وراثتی مربوط به ژن‌هایی هستند که از زمان تشکیل نطفه همراهان بوده‌اند و از پدر و مادرمان به ارث رسیده‌اند. این ژن‌ها باعث شباهت ما به پدر و مادر و یا خواهر و برادرمان و همین‌طور باعث تفاوت ما با افراد دورتر می‌شود. مثلاً کودکی که رنگ چشم روشن، قدرت بدنی بالا، حرف زدن با تأخیر و... را از طریق پدر و مادر خود به ارث برده، از این جهت به آن‌ها شبیه است و با دوستان خود متفاوت است. مثال‌هایی که در شماره ۲ کتابنامه برای عوامل وراثتی ذکر کردیم جزء این دسته هستند.

عوامل وراثتی در دوقلوها

هرچقدر افراد ژن‌های مشترک بیشتری داشته باشند (عوامل وراثتی بیشتر) احتمال شباهت داشتنشان به یکدیگر بیشتر می‌شود. به همین دلیل بیشترین شباهت در دوقلوهای همسان وجود دارد.

۱. حتماً همجنس‌اند.
  ۲. بیشتر اوقات از لحاظ ظاهر و رفتار غیرقابل تشخیص‌اند (بیشترین شباهت را دارند).
  ۳. ویژگی‌های وراثتی یکسان دارند.
  ۴. از یک تخمک به وجود آمده‌اند.
- همسان
۱. گاهی همجنس، گاهی غیرهمجنس‌اند.
  ۲. از دو تخمک به وجود آمده‌اند.
  ۳. شباهت آن‌ها مانند شباهت خواهر و برادرهای معمولی است.
- ناهمسان
- دوقلوها

سؤال: شباهت دوقلوها به موازات رشد بیشتر می‌شود یا کمتر؟
پاسخ: اگر عوامل محیطی متفاوتی را تجربه کنند (مثلاً مدرسه مختلف، دوستان متفاوت، دانشگاه و شهر متفاوت و...) احتمالاً شباهت آن‌ها با گذشت زمان کمتر می‌شود. اما اگر عوامل محیطی یکسانی داشته باشد، شباهت بین آن‌ها باقی می‌ماند.

حواستون باشه: صفاتی که در اثر عوامل وراثتی خاص هر فرد به وجود می‌آیند، قبل از تولد (یعنی از زمان تشکیل نطفه) در فرد نهفته هستند. برخی از آن‌ها مثل قد، وزن و رنگ چشم از بدو تولد ظاهر می‌شوند اما برخی دیگر با گذر زمان خود را نشان می‌دهند.

۴ عوامل وراثتی (عوامل زیستی)

شما چه شباهتی با برادر یا خواهر خود دارید؟ این شباهت‌ها در شما بیشتر است یا در دوقلوها؟ شباهت دوقلوها فقط در دوره نوزادی و کودکی بوده است یا به موازات رشد به هم شبیه‌تر شده‌اند؟ شباهت‌های آنها از لحاظ ظاهری بود یا رفتاری؟ شاید دوقلوهایی را دیده باشید که نه تنها هم‌جنس بودند (یعنی هر دو دختر و یا هر دو پسر بودند) بلکه از لحاظ ظاهر و رفتار هم بیشتر اوقات قابل تشخیص نبودند. به این دوقلوها، **دوقلوی همسان** می‌گویند. دوقلوهای همسان دارای ویژگی‌های وراثتی یکسان هستند؛ زیرا هر دو از یک تخمک به وجود آمده‌اند. برخی دوقلوها را **ناهمسان** می‌نامند؛ یعنی از دو تخمک جدا به وجود آمده‌اند.

دوقلوهای ناهمسان

دوقلوی همسان

یکی از عوامل مؤثر بر رشد وراثت است. عوامل وراثتی، ایجادکننده صفاتی هستند که از قبل در فرد نهفته است. برخی از این صفات از بدو تولد در رفتار نوزاد ظاهر می‌شود؛ مثلاً نوزادی را در نظر بگیرید که در هفته اول تولدش تمام بستگان و اطرافیان تلاش می‌کنند تشخیص دهند از لحاظ ظاهری شبیه به کیست؟ پدر، مادر، مادر بزرگ و...؟

آیا از همان ابتدای تولد معلوم است نوزاد مورد نظر ما در چه سنی راه می‌افتد و یا آمادگی حرف زدن و یا قلم به دست گرفتن پیدا می‌کند؟ برای راه افتادن، حرف زدن، خواندن و نوشتن یک آمادگی خاص نهفته لازم است تا کودک شروع به حرف زدن و یا خواندن و نوشتن بکند.

لزماً اما کافی نیست!

۱. دوقلوهای همسان الزاماً همجنس هستند.
۲. دوقلوهای ناهمسان می‌توانند همجنس یا غیر همجنس باشند.

۴۰

۵ دسته دوم: عوامل وراثتی مشترک بین نوع انسان‌ها

دسته دوم از عوامل وراثتی، وراثت مشترک بین همه انسان‌ها (نوع انسان‌ها) است. این عوامل وراثتی باعث شباهت‌هایی در فرایند رشد همه انسان‌ها می‌شود. مثلاً به‌طور میانگین کودکان در ۱۵ ماهگی راه می‌روند، نوجوانان در ۱۱ تا ۱۴ سالگی به بلوغ می‌رسند و... رسیدن به این توانایی‌ها نیاز به یک آمادگی دارد. این آمادگی در همه افراد به شکل نهفته وجود دارد و وقتی به سن لازم می‌رسند، خود را نشان می‌دهد. «آمادگی خاص نهفته» اشاره به یک اصطلاح مهم در روان‌شناسی رشد دارد: «رشد».

سؤال: آیا از همان ابتدای تولد مشخص است نوزاد ما چه زمانی راه می‌افتد؟ چه زمانی حرف می‌زند؟ چه زمانی می‌نویسد؟ به عبارت دیگر آیا هر فردی از ابتدای تشکیل نطفه، خصوصیات ثابتی به دست می‌آورد؟

پاسخ: نمی‌توانیم دقیقاً معلوم کنیم نوزاد ما از چه سنی راه می‌افتد یا حرف می‌زند، اما می‌توانیم میانگین احتمال وقوع آن را در دامنه‌های سنی خاصی پیش‌بینی کنیم.

حواستون باشه: به‌طور کلی پیش‌بینی کردن اینکه هر فرد از ابتدای تشکیل نطفه تا مرگ، چه خصوصیات نسبتاً ثابتی را در دامنه‌های سنی خاص به دست می‌آورد، براساس عوامل وراثتی است.

خلاصه ویژگی‌های ریش:

۱. بین افراد مختلف مشترک است.
۲. دامنه سنی تقریباً مشخص دارد.
۳. وابسته به آمادگی زیستی است.
۴. طبق یک برنامه طبیعی صورت می‌گیرد.
۵. با گذشت زمان، اتفاق می‌افتد.
۶. مستقل از محیط است، اما از آن تأثیر می‌پذیرد.
۷. احتمال وقوع آن در دامنه‌های سنی خاص تقریباً قابل پیش‌بینی است.

تست؟

۱. کدام ویژگی بیشتر تابع ریش است؟ (مشابه سراسری ۹۸)
- (۱) دوچرخه‌سواری کردن
  - (۲) نواختن پیانو
  - (۳) چهار دست و پا رفتن
  - (۴) شعر خواندن

پاسخ: چهار دست و پا رفتن یکی از ویژگی‌های رشدی است که بیشتر تحت تأثیر ریش است چون: اکثر کودکان در سن تقریباً یکسانی چهار دست و پا حرکت می‌کنند، دامنه سنی مشخص دارد (بین ۷ تا ۱۰ ماهگی)، نیاز به آمادگی زیستی دارد (سفت شدن زانوها و دست‌ها، بالا نگه داشتن عضلات شکم)، در بیشتر کودکان با گذشت زمان و طبق برنامه طبیعی به وجود می‌آید.

دوچرخه‌سواری کردن، نواختن پیانو و شعر خواندن سن مشخص و مشترکی ندارند و بیشتر وابسته به عوامل محیطی (آموزش) هستند؛ بنابراین گزینه ۳ صحیح است.

۲. این واقعیت که انسان‌ها در جنبه‌های بسیاری از رشد شبیه یکدیگر هستند، نشان‌دهنده چیست؟ (سراسری ۹۲)
- (۱) غریزه
  - (۲) وراثت
  - (۳) یادگیری
  - (۴) استعداد

پاسخ: اینکه ما انسان‌ها در جنبه‌های بسیاری از رشد شبیه یکدیگر هستیم، نشان‌دهنده این است که وراثت خصوصیات مشترکی را در برنامه زیست‌شناختی و طبیعی رشد ما قرار داده است یعنی همان عوامل وراثتی دسته دوم؛ بنابراین گزینه ۲ صحیح است.

★ حواستون باشه: ۱. شباهت‌هایی که بین همه انسان‌ها وجود دارد، مربوط به عوامل وراثتی و ریش است.

۲. از آنجایی که تغییرات انسان‌ها در جنبه جسمانی رشد، بیش از جنبه‌های دیگر وابسته به آمادگی زیستی است و طبق یک برنامه طبیعی به وجود می‌آید، می‌توانیم بگوییم عامل «ریش» در جنبه جسمانی، بیش از جنبه‌های دیگر نقش دارد. ■

؟ بچه‌ها به سوال:

به کودکانی که در اطراف خود می‌شناسید، دقت کنید و نقش ریش را در توانایی‌های آن‌ها پیدا کنید.

۶ در روان‌شناسی به رفتارهایی که وابسته به آمادگی زیستی است «**ریش یا پختگی**» گویند. **تعریف دوم:** ریش یا پختگی به معنای آن دسته از تغییراتی است که به آمادگی زیستی وابسته است و با گذشت زمان طبق یک برنامه طبیعی انجام می‌گیرد. عوامل محیطی نیز می‌توانند تا حدودی بر ریش یا پختگی تأثیر بگذارد. براساس فرایند ریش، آدمی، از دوره جنینی تا مرگ، برخی خصوصیات را در جنبه‌های مختلف رشد نشان خواهد داد. مثلاً از لحاظ رشد جسمانی به طور میانگین، کودک در ۱۵ ماهگی بدون کمک می‌تواند راه برود یا به طور میانگین، نوجوان در ۱۱ تا ۱۴ سالگی به بلوغ می‌رسد. از آنجا که وراثت نقش تعیین‌کننده‌ای در ریش یا آمادگی زیستی افراد برای تغییرات دارد، در بسیاری از موارد با توجه به بررسی خصوصیات افراد فامیل نزدیک و دور می‌توان احتمال وقوع برخی از ویژگی‌های رفتاری و شناختی را در دامنه‌های سنی خاص پیش‌بینی کرد. **نه خود وقوع!**

ریش اسم مصدر «رسیدن» است مانند گماش، گزینش ۱- Maturation

۶ مفهوم ریش

تعریف ریش یا پختگی: به معنای تغییراتی است که وابسته به آمادگی زیستی است و با گذشت زمان طبق یک برنامه طبیعی انجام می‌گیرد. ولی تا حدودی از عوامل محیطی نیز تأثیر می‌پذیرد.

سوال: اگه نوزادی ۵ ماهه در یک محیط پرجمعیت رشد کنه و دائم با او صحبت بشه، می‌تونه صحبت کنه؟ قطعاً نه. چون زبان، حنجره، لب‌ها و مهم‌تر از همه سیستم مغزی او به آمادگی زیستی لازم نرسیده. اگه برای یک نوزاد ۶ ماهه بهترین مربی ورزش رو بگیریم و دائم باهاش تمرین کنیم که راه بره، راه میفته؟ نه! چون عضلات پا و بدنش به آمادگی زیستی لازم نرسیدند.

نتیجه‌گیری: زمان شروع بعضی از تغییرات وابسته به آمادگی زیستی است. به این تغییرات می‌گوییم ریش. همان‌طور که از اسم آن پیدا است، ریش یعنی رسیدن (از بن مضارع «رسیدن» ساخته شده: رس + ش) منظور رسیدن به آمادگی زیستی لازم یا رسیدن به حداقل سن لازم است. ■

این تغییرات نسبتاً مستقل از محیط اتفاق می‌افتند؛ یعنی در شرایط نرمال، خودبه‌خود طبق یک برنامه طبیعی به وجود می‌آیند. مثلاً تقریباً همه بچه‌ها یک‌سری مهارت‌های حرکتی را با ترتیب مشخصی به دست می‌آورند؛ از جمله غلتیدن، سینه‌خیز رفتن، چهار دست و پا رفتن، نشستن و راه رفتن. البته عوامل محیطی هم تا حدودی می‌توانند تأثیرگذار باشند. مثلاً بچه‌هایی که اطرافیان‌شان زیاد با آن‌ها صحبت می‌کنند، ممکن است کمی زودتر حرف بزنند. ولی باز هم در همان دامنه سنی که ریش تعیین می‌کند، شروع به صحبت می‌کنند.

۷ عوامل محیطی

متخصصان رشد معتقدند علاوه بر عوامل وراثتی، عوامل محیطی نیز در تغییرات رشدی مؤثر هستند. عوامل محیطی در بیرون از فرد وجود دارد و بر نحوه بروز تغییرات در جنبه‌ها و در مراحل مختلف رشد تأثیرگذار است. یادگیری یکی از مهم‌ترین عوامل محیطی است که بر روی تغییرات رشدی تأثیر بسزایی دارد. بسیاری از توانمندی‌های جسمانی و شناختی به موازات افزایش سن در کودکان از طرق مختلف به یادگیری نیاز دارد. نه همه توانمندی‌ها بعضی از توانمندی‌ها

سؤال

- در یک خانواده پرجمعیت و خانواده تک فرزند همه کودکان در سن یکسانی شروع به صحبت می‌کنند. اما در خانواده پرجمعیت، کودک لغات بیشتری می‌آموزد. به نظر شما علت این تفاوت چیست؟
- کدام یک از عوامل وراثتی یا محیطی باعث ایجاد تفاوت شده است؟

۸ مراحل مهم رشد در «فراخوانی زندگی»

آیا به خاطر دارید هفت سال پیش قد شما چند سانتی‌متر بود؟ چند هزار کلمه بلد بودید؟ چند نفر را می‌شناختید؟ چند مسئله ریاضی را می‌توانستید حل کنید؟ الان احساس می‌کنید چقدر تغییر کرده‌اید؟ از اندازه قد، تعداد لغاتی که بلد هستید و یا تعداد افرادی که در زندگی خود می‌شناسید و یا مسائلی که می‌توانید حل کنید چقدر آگاهی دارید؟ آیا تغییر در تعداد آنها است یا ویژگی‌های شما تغییر اساسی و کیفی کرده است؟ ویژگی‌های مربوط به رشد انسان را به دلیل پیوستگی رشد، نمی‌توان به راحتی به مراحل مشخص تقسیم کرد، اما امروزه اکثر روان‌شناسان رشد، به رشد مرحله‌ای اعتقاد دارند. بر همین اساس، ابعاد مختلف رشد در طول زندگی یا فراخوانی زندگی، به مراحل مختلف تقسیم می‌شود.

گتیم فراخوانی زندگی یعنی طول زندگی که از زمان اعتقاد نطفه تا مرگ رو در برمی‌گیرد.

۴۲

حواستون باشه: امروزه اکثر روان‌شناسان رشد، به رشد مرحله‌ای اعتقاد دارند.

تست؟

کدام گزینه درباره رشد درست است؟

- ۱) پیوستگی رشد، تقسیم مراحل رشد را تسهیل می‌کند.
- ۲) امروزه رشد مرحله‌ای مورد قبول واقع نشده است.
- ۳) نمی‌توان رشد را به مراحل مشخصی تقسیم کرد.
- ۴) ابعاد مختلف رشد در طول زندگی به مراحل مختلف تقسیم می‌شود.

پاسخ: بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه ۱ نادرست است، چون پیوستگی رشد باعث می‌شود، ویژگی‌های مربوط به رشد انسان را نتوانیم به راحتی به مراحل مشخص تقسیم کنیم.
گزینه ۲ نادرست است، زیرا امروزه اکثر روان‌شناسان رشد، به رشد مرحله‌ای اعتقاد دارند.
گزینه ۳ نادرست است، زیرا ابعاد مختلف رشد در طول زندگی یا فراخوانی زندگی، به مراحل مختلف تقسیم می‌شود هر چند این کار، کار راحتی نیست. بنابراین گزینه «۴» صحیح است.

مراحل از هم قابل تفکیک نیستند. (روان‌شناسان در گذشته که به رشد غیرمرحله‌ای یا پیوسته اعتقاد داشتند.)
مراحل از هم تفکیک شدند. (نظر امروزه اکثر روان‌شناسان)

۷ عوامل محیطی

عوامل محیطی در بیرون از فرد وجود دارند و بر نحوه بروز تغییرات در جنبه‌ها و مراحل مختلف رشد تأثیر می‌گذارند. برای درک بهتر عوامل محیطی یک مثال می‌زنیم. **سؤال** برای اینکه به کودک دوچرخه‌سواری یاد بگیرد چه چیزی لازم است؟

۱ **عوامل وراثتی:** اول از همه باید به سن مشخصی برسد و به آمادگی زیستی پیدا کند. هیچ‌وقت نمی‌توانیم از یک کودک ۲ ساله توقع داشته باشیم دوچرخه‌سواری رو یاد بگیرد. حتی اگه بهترین مربی رو براش بگیریم.

۲ **عوامل محیطی:** وقتی به آمادگی زیستی اولیه رسید و ۳-۴ ساله شد، می‌تونیم براش دوچرخه بگیریم و شروع کنیم به تمرین کردن و آموزش دادن. در غیر این صورت هیچ‌وقت خودبه‌خود دوچرخه‌سواری رو یاد نمی‌گیره!

نتیجه‌گیری: بسیاری از توانمندی‌های جسمانی (مثل دوچرخه‌سواری) و توانمندی‌های شناختی (مثل یادگیری زبان دوم) علاوه بر افزایش سن و رسیدن به آمادگی زیستی (عامل زیستی)، بیشتر نیاز به یادگیری (عامل محیطی) دارند. یادگیری یکی از عوامل محیطی مؤثر بر رشد است. برخی دیگر از عوامل محیطی عبارت‌اند از: **تمرین، آموزش، تقلید و الگوبرداری، مشاهده، تشویق و تنبیه، تجربه، تعامل با افراد.**

پاسخ سؤال (صفحه ۴۲ کتاب درسی): اینکه سن شروع صحبت کردن در همه کودکان تقریباً یکسان است، نشان‌دهنده نقش رشد و عوامل وراثتی است که ویژگی‌های مشترکی را در برنامه رشد طبیعی انسان‌ها قرار داده است. اینکه کودکان خانواده‌های پرجمعیت کلمات بیشتری می‌آموزند، نشان‌دهنده نقش عوامل محیطی مثل مشاهده خواهر و برادرها، شنیدن کلمات بیشتر و... است.

۹ قاطی نکنین: سن شروع یک مهارت بیشتر تحت تأثیر

رشد است اما مسلط شدن و پیشرفته‌تر شدن یا برعکس، تضعیف شدن آن ویژگی، تحت تأثیر عوامل محیطی است. شباهت‌های افراد در سن شروع توانایی‌ها مربوط به رشد است. تفاوت‌های افراد در نحوه بروز توانایی‌ها مربوط به عوامل محیطی است.

۸ مراحل مهم رشد در فراخوانی زندگی

اگر از شما بپرسیم دقیقاً چه زمانی دوره کودکی را پشت سر گذاشتید و وارد نوجوانی شدید، نمی‌توانید مرز مشخصی را بیان کنید زیرا بسیاری از تغییرات رشدی به صورت پیوسته و تدریجی اتفاق می‌افتند و نمی‌توان به راحتی آن‌ها را به مراحل متمایز تقسیم کرد. بنابراین چون رشد، یک فرایند پیوسته است، تقسیم کردن رشد به مراحل مختلف کار دشواری است. با این وجود روان‌شناسان رشد، بر اساس ویژگی‌های بارز و خاصی که در هر دوره وجود دارد، مراحل مختلف رشد را از هم تفکیک کرده‌اند. این مراحل را در جدول صفحه ۴۴ کتاب درسی ملاحظه می‌کنید.

۱۱ قاطی نکنین: ۱. کودکان نوپا، کودکان ۱ تا ۳ ساله هستند که تازه راه افتاده‌اند و طبق جدول، در «کودکی اول» قرار می‌گیرند. ۲. طبق جدول، کودکی دوم تا شروع بلوغ جنسی است. بعد از کودکی دوم هم نوجوانی قرار دارد پس نتیجه می‌گیریم که شروع نوجوانی و شروع بلوغ جنسی هم‌زمان هستند. (اما دقت کنید که نمی‌توانیم بگوییم پایان نوجوانی هم، پایان بلوغ جنسی است) ۳. **پایان نوجوانی** علاوه بر سن (۲۰ سالگی) با دو ملاک دیگر تعیین می‌شود: ۱. شروع به کار و اشتغال ۲. استقلال از والدین ۳. با توجه به اینکه بعد از نوجوانی، مرحله جوانی قرار دارد، نتیجه می‌گیریم شروع به کار و استقلال از والدین **شروع جوانی** هم محسوب می‌شود.

تست؟

۱. کدام عبارت درباره‌ی مراحل رشد در فراخنای زندگی نادرست است؟
  - ۱) کودکی دوم با شروع بلوغ جنسی پایان می‌یابد.
  - ۲) نوجوانی با پایان بلوغ جنسی به اتمام می‌رسد.
  - ۳) نوجوانی با شروع بلوغ جنسی آغاز می‌شود.
  - ۴) نوجوانی می‌تواند با استقلال از والدین به اتمام برسد.

پاسخ: عبارت گزینه ۲ نادرست است: زیرا با توجه به جدول کتاب، دو ملاک برای پایان نوجوانی وجود دارد که پایان یافتن بلوغ جنسی جزء آن‌ها نیست. این دو ملاک عبارت است از: ۱. ملاک سنی (رسیدن به ۲۰ سالگی) ۲. ملاک غیر سنی (استقلال از والدین و شروع کردن کار)

بررسی سایر گزینه‌ها:

- گزینه ۱ درست است، چون در جدول نوشته شده کودکی دوم تا شروع بلوغ جنسی است.
- گزینه ۳ درست است، در کتاب گفته شده کودکی دوم تا شروع بلوغ جنسی است و بعد از کودکی دوم هم نوجوانی است. پس نتیجه می‌گیریم که نوجوانی و شروع بلوغ جنسی هم‌زمان هستند.
- گزینه ۴ درست است. برخی پایان نوجوانی را زمانی می‌دانند که فرد از والدین مستقل شود و شروع به کار کند. بنابراین گزینه ۲ صحیح است.

- حواستون باشه:** ۱. مراحل ذکر شده در جدول کتاب، از بعد از تولد شروع می‌شوند. در حالی که فراخنای زندگی یا طول زندگی از زمان انعقاد نطفه (قبل تولد) شروع می‌شود: پس یک مرحله قبل تولد هم داریم که در شمارش اینجا حساب نشده است. ۲. به‌طور کلی بعد از تولد ۳ تا مرحله اصلی و ۷ تا مرحله فرعی داریم. سعی کنید شماره هر مرحله را حفظ کنید. ۳. با توجه به تقسیم‌بندی مراحل رشد انسان، کدام بازه با عنوان «کودکی دوم» و «بزرگسالی اول» شناخته می‌شود؟
- ۱) قبل از دبستان - ۲۰ تا ۴۵ سالگی
  - ۲) ۷ سالگی تا شروع بلوغ جنسی - استقلال از والدین تا ۴۰ سالگی
  - ۳) شروع بلوغ جنسی تا ۱۲ سالگی - ۲۰ تا ۴۰ سالگی
  - ۴) ۱۰ تا ۱۲ سالگی - ۲۵ تا ۴۰ سالگی

پاسخ: کودکی دوم: ۷ تا ۱۲ سالگی (تا شروع بلوغ جنسی) بزرگسالی اول = جوانی = ۲۰ تا ۴۰ سالگی = شروع به کار و استقلال از والدین تا ۴۰ سالگی: بنابراین گزینه ۲ صحیح است.

فعالیت ۲-۲

شما تاکنون حدود ۱۷ سال از زندگی خود را پشت سر گذاشته‌اید. سعی کنید سال‌های طی شده را به مراحل مختلف تقسیم کنید. ملاک تقسیم‌بندی شما چیست؟ تفاوت عمده مرحله کنونی شما با مرحله‌ای که دانش‌آموز سال اول ابتدایی بودید چیست؟ ملاک تقسیم‌بندی خود را با دیگر دوستان مقایسه کنید. برای تکمیل اطلاعات خود می‌توانید به منابع مختلف علمی مراجعه و مراحل خود را اصلاح کنید.

۹. **عمر انسان بعد از تولد به سه دوره کودکی (طفولیت از تولد تا دو سالگی، کودکی اول از دوسالگی تا هفت سالگی و کودکی دوم هفت تا دوازده سالگی)، نوجوانی و بزرگسالی (جوانی، میان‌سالی و پیری) تقسیم می‌شود.** مراحل رشد انسان در جدول ۱-۲ نشان داده شده است.

۴۳

۹. تقسیم‌بندی مراحل رشد در فراخنای زندگی

عمر انسان بعد از تولد به سه دوره اصلی تقسیم می‌شود که دوره اول و سوم خود دارای سه مرحله است.

۱. کودکی: تولد تا ۱۲ سالگی

۲. نوجوانی: ۱۲ تا ۲۰ سالگی

۳. بزرگسالی: ۲۰ سالگی تا آخر عمر

کودکی به سه دوره تقسیم می‌شود:

۱. طفولیت: تولد تا ۲ سالگی

۲. کودکی اول: ۲ تا ۷ سالگی

۳. کودکی دوم: ۷ تا ۱۲ سالگی

نوجوانی به مراحل جداگانه‌ای تقسیم نمی‌شود. (چون مرحله گذر از کودکی به بزرگسالی است)

بزرگسالی به سه دوره تقسیم می‌شود:

۱. بزرگسالی اول (جوانی): ۲۰ تا ۴۰ سالگی

۲. بزرگسالی دوم (میان‌سالی): ۴۰ تا ۶۵ سالگی

۳. پیری: ۶۵ سالگی به بالا

جدول ۱-۲- مراحل رشد انسان بعد از تولد

دوره زندگی	دامنه سنی	
۱- طفولیت	دو سال اول زندگی	
دوره کودکی	۲ تا ۷ سالگی (برخی کودکان ۱ تا ۳ ساله را که تازه راه می‌افتند «تویا» می‌نامند.)	
	۳- کودکی دوم	۷ تا ۱۲ سالگی (تا شروع بلوغ جنسی)
دوره نوجوانی	۴- نوجوانی	۱۲ تا ۲۰ سالگی (برخی پایان نوجوانی را زمانی می‌دانند که فرد شروع به کار کند و از والدین مستقل شود.)
	۵- جوانی (بزرگسالی اول)	۲۰ تا ۳۰ سالگی
دوره بزرگسالی	۶- میان سالی (بزرگسالی دوم)	۳۰ تا ۶۵ سالگی
	۷- پیری	۶۵ سال به بالا

۱۵۰ در اسلام مراحل رشد انسان تا ۲۱ سالگی، به سه مرحله تقسیم می‌شود. پیامبر گرامی اسلام ﷺ می‌فرمایند: کودک هفت سال آقا و سرور است و هفت سال فرمانبردار و هفت سال وزیر و مشاور است. در هفت سال اول باید آزاد باشد که بازی کند. باید عواطف و احساسات صحیح او را رشد داد و با رفتار خوب و گفتار پسندیده او را پرورش داد و بدون توقع اطاعت از او، سعی کرد که با عمل و گفتار صحیح از حس تقلیدش بهره‌گیری **تدریجی نه ناگهانی!** در هفت سال دوم کم‌کم باید زشتی‌ها و زیبایی‌ها را به او فهماند و در تأدیب او کوشش کرد و او را به ارزش‌ها و دوری از زشتی‌ها رهنمون ساخت. **از این کلمه می‌فهمیم که تا قبل این می‌شد امرانه رفتار کرد دیگر نباید به صورت امرانه با او رفتار شود.** باید وی را چون عضو بزرگ خانواده دانست و مانند دیگران او را در تصمیم‌گیری‌ها دخالت داد.

۱- الولد سید سبع سنین و عبد سبع سنین و وزیر سبع سنین.

۴۴

۱۵- مراحل رشد انسان از نظر پیامبر اکرم (ص)

از نظر پیامبر گرامی اسلام، رشد انسان تا ۲۱ سالگی به سه دوره تقسیم می‌شود:

- ۷ سال اول: آقا و سرور
- ۷ سال دوم: فرمانبردار
- ۷ سال سوم: وزیر و مشاور

خلاصه ویژگی‌های مراحل رشد را از نظر پیامبر (ص) در جدول زیر می‌خوانید.

مراحل رشد	توصیحات
هفت سال اول (آقا و سرور)	- آزاد بودن در بازی - رشد دادن عواطف و احساسات صحیح - پرورش با رفتار خوب و گفتار پسندیده - توقع اطاعت نداشتن - استفاده از حس تقلید با عمل و گفتار صحیح (یعنی والدین باید عمل و گفتار صحیح داشته باشند تا کودکان از آن‌ها تقلید کنند)
هفت سال دوم (فرمانبردار)	- فهماندن تدریجی زشتی‌ها و زیبایی‌ها - تلاش برای تأدیب - هدایت کردن به ارزش‌ها - دور کردن از زشتی‌ها
هفت سال سوم (وزیر و مشاور)	- رفتار کردن به منزله مشاور - متوقف کردن برخورد امرانه - عضو بزرگ خانواده به حساب آوردن - دخالت دادن در تصمیم‌گیری‌ها

کتابنامه

❖ **حواستون باشه:** دوره‌های رشد در اسلام با دوره‌های روان‌شناسان تقریباً مطابقت دارد.

- ① ۷ سال اول (آقا و سرور) = قبل از دبستان = کودکی اول
- ② ۷ سال دوم (فرمانبردار) = دوره دبستان = کودکی دوم
- ③ ۷ سال سوم (وزیر و مشاور) = نوجوانی

تست؟

۱. از نظر پیامبر اسلام (ص) کدام عبارت درباره کودکی که در دوره دبستان قرار دارد، درست است؟
    - ۱) نمی‌توان توقع اطاعت از او داشت.
    - ۲) فرمانبردار و مطیع است.
    - ۳) در بازی کردن آزاد است.
    - ۴) در تصمیم‌گیری‌ها دخالت می‌کند.
- پاسخ:** دوره دبستان تقریباً ۷ سال دوم زندگی است که از نظر پیامبر کودک در این دوره فرمانبردار است.

بررسی سایر گزینه‌ها:

- گزینه ۱: ۷ سال اول (قبل از دبستان)
  - گزینه ۳: ۷ سال اول (قبل از دبستان)
  - گزینه ۴: ۷ سال سوم (نوجوانی)
- بنابراین گزینه «۲» صحیح است.

۲. تلاش برای تأدیب فرزند در کدام دوره اهمیت دارد؟

- ۱) هفت سال سوم (۲) دبستان (۳) کودکی اول (۴) نوجوانی

پاسخ: در هفت سال دوم کم‌کم باید زشتی‌ها و زیبایی‌ها را به کودک فهماند و در تأدیب او کوشش کرد. هفت سال دوم تقریباً معادل دوره دبستان است: بنابراین گزینه «۲» صحیح است.

۱۱- ویژگی‌های رشد در دوره قبل از تولد

منظور از «دوره قبل از تولد» از زمان تشکیل نطفه تا تولد (یعنی دوران بارداری) است. همان‌طور که گفتیم فراخنای زندگی یا طول زندگی از زمان انعقاد نطفه تا مرگ است. پس نقطه شروع رشد انسان تشکیل نطفه است. در نمودار زیر فرایند تشکیل نطفه را ملاحظه می‌کنید:

آزاد شدن تخمک در بدن مادر

لقاح تخمک مادر و اسپرم پدر (۲۳ کروموزوم از پدر و ۲۳ کروموزوم از مادر دریافت می‌شود.)

بارور شدن تخمک (۴۶ کروموزوم در تخمک بارور شده وجود دارد.)

تشکیل نطفه و شروع رشد انسان

پاسخ فعالیت ۲-۳ (صفحه ۴۵ کتاب درسی):

عوامل شیمیایی می‌تواند بر جنین‌هایی که در همان زمان جنگ در حال رشد بوده‌اند، تأثیر منفی بگذارند و در این صورت یک عامل محیطی محسوب می‌شود. اما همین عوامل شیمیایی می‌تواند موجب جهش کروموزومی شود و رشد جنین‌هایی که در نسل‌های بعدی تشکیل می‌شوند را هم تحت تأثیر قرار دهند، در این صورت با تأثیر عوامل محیطی بر عوامل وراثتی روبه‌رو هستیم. ■

تست؟

کدام گزینه درباره رشد قبل از تولد درست است؟

- ۱) تخمک بارور شده طبیعی دارای ۲۳ کروموزوم است.
- ۲) کیفیت تغذیه مادر یکی از عوامل زیستی مؤثر در رشد جنین است.
- ۳) آثار مخرب عوامل شیمیایی بر جنین یکی از عوامل محیطی مؤثر در این دوره است.
- ۴) رشد انسان از زمان تشکیل تخمک آغاز می‌شود.

پاسخ: عوامل شیمیایی در جنگ‌ها یکی از عوامل محیطی است: چون مربوط به محیط بیرون از جنین است.

بررسی سایر گزینه‌ها:

- گزینه ۱: دارای ۴۶ کروموزوم است.
- گزینه ۲: از عوامل محیطی است.
- گزینه ۴: از زمان تشکیل نطفه یا بارور شدن تخمک آغاز می‌شود: بنابراین گزینه ۳ صحیح است.

۱۲ - ویژگی‌های رشد در دوره کودکی

همان‌طور که در جدول ۲ - ۱ ملاحظه کردید، از زمان تولد تا ۱۲ - ۱۱ سالگی دوره کودکی نامیده می‌شود. دوره کودکی به سه دوره فرعی تقسیم می‌شود:

۱. طفولیت (تولد تا ۲ سالگی)
۲. کودکی اول (۲ تا ۷ سالگی)
۳. کودکی دوم (۷ تا ۱۱ سالگی)

★ **حواستون باشه:** دوره کودکی یکی از دوره‌های مهم زندگی است و بیشتر از دوره‌های بعدی مورد توجه روان‌شناسان رشد قرار گرفته است. اما این باور که روان‌شناسی رشد فقط دوره کودکی را مطالعه می‌کند، نادرست است. ■

تست؟

کدام عبارت درباره رشد در دوره کودکی درست است؟
 ۱) روان‌شناسی رشد فقط خصوصیات دوره کودکی را بررسی می‌کند.

- ۲) دوره کودکی از ۲ تا ۱۲ سالگی را دربرمی‌گیرد.
- ۳) دوره کودکی از سایر دوره‌های رشد مهم‌تر است.
- ۴) در کودکی تغییرات کم ولی سریع رخ می‌دهد.

پاسخ: با توجه به جمله کتاب، دوره کودکی نسبت به سایر دوره‌های بعدی اهمیت زیادی دارد.

بررسی سایر گزینه‌ها:

- گزینه ۱: نادرست است، چون موضوع روان‌شناسی رشد مطالعه علمی انسان از زمان انعقاد نطفه تا مرگ است.
- گزینه ۳: نادرست است، چون منظور از رشد در دوره کودکی از زمان تولد تا ۱۲ - ۱۱ سالگی است.
- گزینه ۴: نادرست است، چون رشد در دوره کودکی با سرعت و تغییرات زیادی همراه است: بنابراین گزینه ۳ صحیح است.

۱۱ - ویژگی‌های رشد در دوره قبل از تولد

رشد انسان از زمان تشکیل نطفه شروع می‌شود. وقتی اسپرم پدر، تخمک مادر را بارور می‌کند، نطفه تشکیل می‌شود. تخمک بارور شده طبیعی دارای ۴۶ کروموزوم است (۲۳ کروموزوم از مادر و ۲۳ کروموزوم از پدر). از طریق همین کروموزوم‌ها است که صفات به ارث برده می‌شوند. عواملی همچون سن مادر، کیفیت تغذیه، فشار روانی، آلودگی محیط، حالت‌های هیجانی، آرامش به ویژه ارتباط معنوی با خالق هستی و استفاده از داروها بر چگونگی رشد قبل از تولد تأثیر دارد.

فعالیت ۲-۲

آیا تاکنون درباره آثار مخرب عوامل شیمیایی بر جنین در جنگ‌های مختلف شنیده‌اید؟ با مراجعه به منابع اطلاعاتی (مجلات و شبکه‌های مجازی) یک تصویر مربوط به این موضوع و توضیح آن را با خود به کلاس بیاورید و درباره آن بحث کنید.

۱۲ - ویژگی‌های رشد در دوره کودکی

منظور از رشد در دوره کودکی، از زمان تولد تا ۱۲-۱۱ سالگی است. رشد در دوره کودکی با سرعت و تغییرات بسیاری همراه است. بسیاری بر این باورند که روان‌شناسی رشد فقط خصوصیات دوره کودکی را بررسی می‌کند، در حالی که روان‌شناسی رشد مطالعه علمی انسان از زمان انعقاد نطفه تا پایان زندگی اوست. این دوره سنی، نسبت به سایر دوره‌های بعدی رشد، اهمیت زیادی دارد.

تعریف سوم از روان‌شناسی رشد (موتو تعریف اول رو صفحه ۳۷ مشخص کردیم)

محتوای آموزشی تکمیلی

برخی از عوامل مؤثر بر رشد قبل از تولد عبارت‌اند از:

۱. سن مادر
۲. کیفیت تغذیه
۳. فشار روانی
۴. آلودگی محیط
۵. حالت‌های هیجانی مادر
۶. آرامش مادر (به‌ویژه ارتباط با خدا)
۷. استفاده از داروها
۸. عوامل شیمیایی

★ **حواستون باشه:** ۱ عوامل ذکر شده، جزء عوامل محیطی محسوب می‌شوند، چون بدن

مادر محیطی است که جنین در آن رشد می‌کند و عوامل مربوط به مادر جزء محیط بیرونی جنین هستند. ۱ انتقال صفات به جنین از طریق کروموزوم‌های پدر و مادر، جزء عوامل وراثتی محسوب می‌شود، چون که در درون سلول‌های جنین وجود دارد. ۱ در کتاب درسی خواندید «عوامل وراثتی ایجادکننده صفاتی است که از قبل در فرد نهفته است» منظور از صفات نهفته صفاتی است که از طریق کروموزوم‌ها در بدو شکل‌گیری نطفه به فرد منتقل می‌شود. ■

خب تا اینجا حواستونو جمع کردین، حالا بریم با همدیگه به یه فعالیت جواب بدیم.

📌 رشد جسمانی - حرکتی در کودکی

به نظر شما منظور از «رشد جسمانی» چیست؟ اگر وزن نوزاد پس از گذشت ۶ ماه از تولد دو برابر و پس از پایان سال اول ۳ برابر شود و قد وی نسبت به تولد بلندتر شود، می‌گوییم رشد جسمانی رخ داده است؟ آیا تغییرات در اعضای بدن (مثل افزایش وزن مغز و یا استحکام استخوان‌ها) نیز رشد جسمانی محسوب می‌شود؟

ابتدایی‌ترین و شاخص‌ترین جنبه رشد، رشد جسمانی - حرکتی است. از زمان تولد تا نوجوانی، رشد جسمانی - حرکتی با سرعت و تغییرات بسیاری همراه است.

چهار دست و پا راه رفتن

سینه خیز رفتن نوزاد

۱۰ سالگی

۳ سالگی

Physical-Motor Development

محتوای آموزشی تکمیلی

۴۶

📌 رشد جسمانی - حرکتی در کودکی

رشد جسمانی - حرکتی در دوره کودکی (از تولد تا نوجوانی) با سرعت و تغییرات بسیاری همراه است. در کتاب به این موارد اشاره شده است:

- تغییر در اندازه و ظاهر بدن (افزایش قد و وزن)
- تغییر در اعضا و اندام‌های بدن (افزایش وزن مغز یا استحکام استخوان‌ها)
- تغییر در مهارت‌های حرکتی درشت و ظریف (سینه‌خیز رفتن، چهار دست و پا رفتن و...)

📌 **خواستون باشه:** وزن نوزاد پس از گذشت ۶ ماه دو برابر و پس از گذشت ۱ سال سه برابر می‌شود. ■

📌 نمودار رشد جسمانی - حرکتی در طفولیت

از تصویر (صفحه ۴۷ کتاب درسی) چند نکته را متوجه می‌شویم:

- برای مهارت‌های حرکتی می‌توانیم یک دامنه سنی مشخص کنیم نه یک نقطه سنی. مثلاً بعضی بچه‌ها در ۳ ماهگی و برخی در ۵ ماهگی غلت می‌زنند.

- این مهارت‌ها با هم هم‌پوشانی دارند. مثلاً وقتی یک کودک غلت می‌زند، ممکن است هم‌زمان نشستن با کمک راهم یاد بگیرد.
- مفهوم رسش را به یاد بیاورید. با توجه به اینکه بیشتر این توانایی‌های جسمانی دامنه سنی مشخصی دارند و طبق یک برنامه طبیعی اتفاق می‌افتند، می‌توانیم بگوییم رشد جسمانی - حرکتی در دوران طفولیت بیشتر از سایر جنبه‌های رشد وابسته به رسش (عوامل زیستی) است.

نموداری را که در صفحه ۴۷ کتاب آمده است، به شکل جدول آورده‌ایم تا بهتر آن را یاد بگیرید. این جدول بازه سنی توانایی‌ها را نشان می‌دهد.

سن (بر حسب ماه)	توانایی حرکتی
تولد (صفر) تا ۲ ماهگی	بالا نگه داشتن چانه و سینه
۲ تا ۵ ماهگی	غلت زدن
۳ تا ۶ ماهگی	نشستن با کمک
۵ تا ۸ ماهگی	نشستن مستقل
۷ تا ۱۰ ماهگی	ایستادن با کمک
۹ تا ۱۲ ماهگی	بلند شدن از وضعیت نشسته
۱۱ تا ۱۴ ماهگی	ایستادن مستقل
۱۲ تا ۱۵ ماهگی	راه رفتن مستقل

لطفاً بازه سنی و ترتیب توانایی‌های جدول را حفظ کنید. 😊 برای راحت‌تر شدن این کار دو تست به همراه دو «نکته تستی» می‌آوریم که اگر دوست داشتید می‌توانید از آن‌ها استفاده کنید.

؟ تست

- در کدام گزینه بازه سنی وقوع مهارت‌های حرکتی دوره کودکی، درست ذکر شده است؟
  - بالا نگه داشتن چانه و سینه: صفر تا ۳ ماهگی (۲) نشستن با کمک: ۳ تا ۶ ماهگی
  - بلند شدن از وضعیت نشسته: ۱۰ تا ۱۲ ماهگی (۴) ایستادن مستقل: ۱۱ تا ۱۳ ماهگی

✅ **نکته تستی:** به جز اولین توانایی (بالا نگه داشتن چانه و سینه) که صفر تا ۲ ماهگی است، بقیه توانایی‌ها، بازه ۳ ماهه دارند.

پاسخ: با دانستن نکته بالا می‌توانید با رد گزینه‌های نادرست، به راحتی به جواب برسید. چون در گزینه‌های «۳» و «۴» بازه ۲ ماهه نوشته شده که غلط است. گزینه «۱» هم چون اولین توانایی است، بازه دو ماهه دارد و باید صفر تا ۲ ماهگی باشد. بنابراین گزینه «۲» صحیح است.

۲. در کدام گزینه بازه سنی توانایی درست ذکر نشده است؟

- نشستن با کمک: ۳ تا ۶ ماهگی (۲) ایستادن با کمک: ۷ تا ۱۰ ماهگی
- بلند شدن از وضعیت نشسته: ۱۰ تا ۱۳ ماهگی (۴) ایستادن مستقل: ۱۱ تا ۱۴ ماهگی

✅ **نکته تستی:** به جز توانایی اول (بالا نگه داشتن چانه و سینه)، توانایی دوم (غلت زدن) و توانایی آخر (راه رفتن مستقل) بازه سنی سایر توانایی‌ها با عدد فرد شروع می‌شود. (۳، ۵، ۷، ۹، ۱۱)

۱۴ انواع مهارت‌های حرکتی

مهارت‌های حرکتی دوره کودکی را می‌توان به دو دسته حرکات درشت و حرکات ظریف تقسیم کرد.
حواستون باشه: کودکان ابتدا مهارت حرکات درشت و سپس حرکات ظریف را به دست می‌آورند. ■

انواع مهارت‌های حرکتی

درشت

توصیف: مستلزم حرکت کل بدن و ماهیچه‌های بزرگ یعنی بازوها، پاها و تنه بدن هستند.

مثال: پریدن، راه رفتن، دویدن، غلت زدن، سینه‌خیز رفتن، شوت کردن، طناب زدن، لیلی کردن

ظریف

توصیف: نیاز به استفاده از ماهیچه‌های کوچک مثل انگشتان دست و پا دارد.

مثال: چنگ زدن، گرفتن اشیاء، ورق زدن کتاب، قیچی کردن، مداد به دست گرفتن، لگو ساختن، پازل ساختن، باز و بسته کردن در، باز و بسته کردن دکمه لباس

توجه: در نمودار صفحه ۴۷ کتاب درسی کتاب صرفاً رشد مهارت‌های حرکتی درشت در دوره طفولیت (تولد تا ۲ سالگی) بیان شده است. ■

? تست

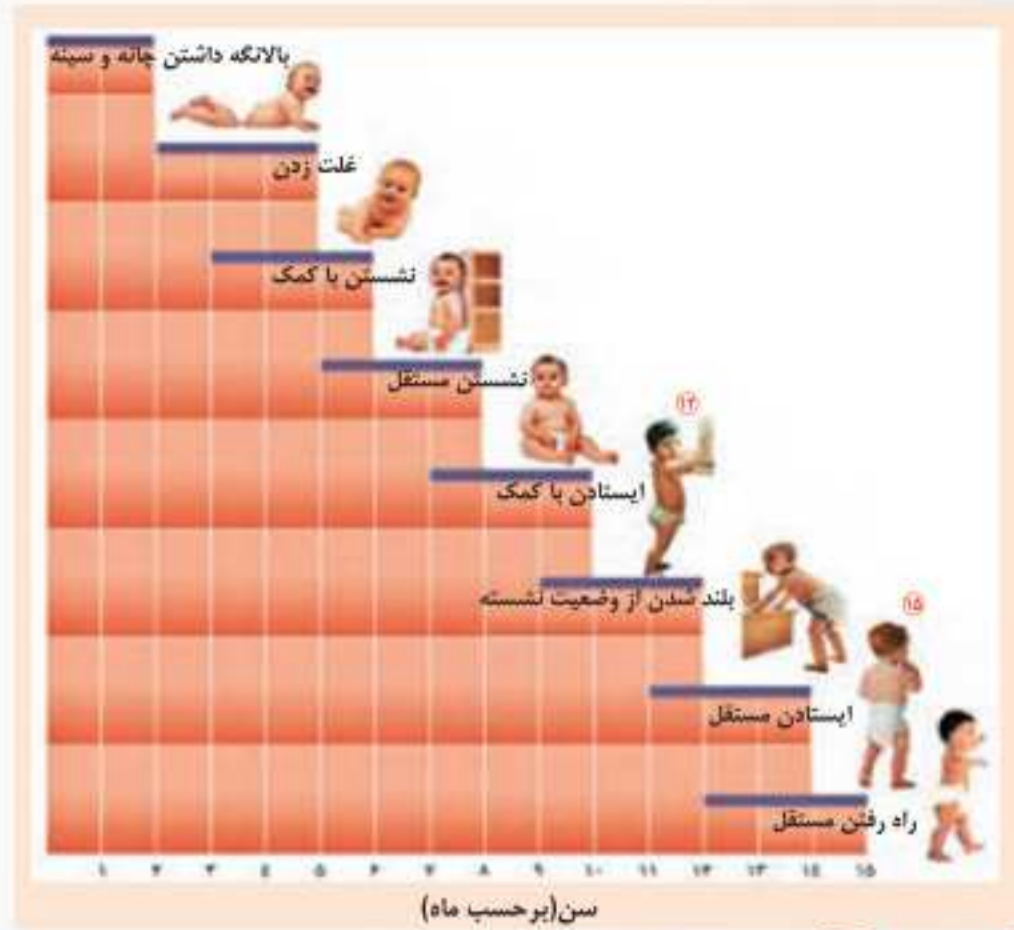
کدام عبارت درباره کودک ۴ ساله‌ای که از پله‌ها بالا می‌رود ولی نمی‌تواند بند کفش‌هایش را باز و بسته کند، درست است؟
 (۱) در فرایند رشد جسمانی - حرکتی از میانگین کودکان هم‌سن خود عقب‌تر است.

(۲) از رشد جسمانی - حرکتی طبیعی برخوردار است.

(۳) در فرایند رشد جسمانی - حرکتی از میانگین کودکان هم‌سن خود جلوتر است.

(۴) برای ارتقای مهارت‌های حرکتی خود نیازمند مراجعه به روان‌شناس است.

پاسخ: از آنجایی که کودکان مهارت‌های حرکتی ظریف (مثل بستن بند کفش) را دیرتر از مهارت‌های حرکتی درشت (مثل بالا رفتن از پله‌ها) یاد می‌گیرند و این کودک هنوز در ابتدای کودکی قرار دارد، فرایند رشد او طبیعی است؛ بنابراین گزینه «۲» صحیح است.

سن (برحسب ماه)

۱۵ کودکان در ابتدا قادر به حرکات درشتی همچون بالا رفتن از پله‌ها هستند سپس مهارت حرکات ظریف همچون بستن بند کفش را به دست می‌آورند.

۳۷

پاسخ: با توجه به نکته بالا، سن شروع در همه گزینه‌ها باید عدد فرد باشد. ولی در گزینه «۳» سن شروع زوج است و نادرست محسوب می‌شود. بلند شدن از وضعیت نشسته ۹ تا ۱۲ ماهگی است؛ بنابراین گزینه «۳» صحیح است.

۲. ترتیب توانایی‌های جسمانی دوره کودکی در کدام گزینه درست است؟

(۱) ایستادن با کمک - نشستن مستقل - ایستادن مستقل

(۲) بلند شدن از وضعیت نشسته - ایستادن با کمک - راه رفتن مستقل

(۳) نشستن با کمک - غلت زدن - نشستن مستقل

(۴) نشستن مستقل - بلند شدن از وضعیت نشسته - ایستادن مستقل

پاسخ: بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه ۱ نشستن مستقل قبل از ایستادن با کمک به وجود می‌آید.

گزینه ۲ ایستادن با کمک قبل از بلند شدن از وضعیت نشسته به وجود می‌آید.

گزینه ۳ غلت زدن قبل از نشستن با کمک به وجود می‌آید.

بنابراین گزینه «۴» صحیح است.

۴. کدام گزینه نشان‌دهنده شروع رشد انسان است؟

(۱) بزرگ شدن نطفه (۲) بارور شدن تخمک (۳) زمان تولد (۴) یک سالگی

پاسخ: شروع رشد انسان = تشکیل نطفه = بارور شدن تخمک توسط اسپرم

بنابراین گزینه «۲» صحیح است.

۱۵۰ رشد شناختی^۱ در دوره کودکی

رشد شناختی جنبه مهم دیگری از حیطه‌های رشد در دوره کودکی است. رشد شناختی، به رشد توانایی‌های مرتبط با فرایندهایی همچون توجه، ادراک، حافظه، استدلال، قضاوت، حل مسئله، تصمیم‌گیری و توانایی‌های زبانی کودک اطلاق می‌شود؛ مثلاً تصور کنید شیشه شیر کودک شش ماهه‌ای را جلوی چشم وی پشت سرمان پنهان کنیم. در این حالت کودک برای برداشتن شیشه شیر خود چه می‌کند؟

۱۶۰ سؤال

با توجه به آشنایی شما با انواع پردازش (مفهومی، ادراکی) چرا کودکان قبل از دبستان، هدایای بزرگ کم ارزش را بر هدایای کوچک پر ارزش ترجیح می‌دهند؟

فعالیت ۲-۴

چرا کودکان تحت تأثیر ویژگی ظاهری اشیاء قرار می‌گیرند؟

تصور کنید می‌خواهیم $\frac{1}{4}$ لیتر شیر را در دو لیوان با حجم مساوی بریزیم. یکی از لیوان‌ها بلند و باریک است و دیگری پهن و کوتاه. شیر را به مقدار مساوی در هر دو لیوان می‌ریزیم و مقابل کودک ۴ یا ۵ ساله قرار می‌دهیم و از او می‌خواهیم یکی را انتخاب کند. به نظر شما کدام لیوان را ترجیح می‌دهد؟ چرا؟ این آزمایش را در طول هفته با بچه‌های کوچک‌تر انجام دهید و مشاهدات خود را در کلاس مطرح نمایید.

۱۷۰ سؤال

عوامل محیطی در تسلط کودکان بر لغات تأثیر بسزایی دارد. یکی از مهم‌ترین عوامل محیطی، اسباب‌بازی است. به نظر شما چه عوامل محیطی دیگری در رشد زبانی دوره کودکی مؤثر است؟

۱۵۰ رشد شناختی در دوره کودکی

در درس ۱ (شماره ۲۲) با فرایندهای شناختی آشنا شدید. منظور از رشد شناختی، رشد توانایی‌های مرتبط با همان فرایندها است: یعنی توانایی‌های مربوط به توجه، ادراک، حافظه، استدلال، قضاوت، تصمیم‌گیری و حل مسئله. علاوه بر این دو، رشد شناختی توانایی‌های زبانی را نیز در بر می‌گیرد. در جدول زیر مثال‌هایی از هر کدام را مشاهده می‌کنید.

توانایی‌های مربوط به رشد شناختی	مثال
توجه	یک کودک ۷ ساله تا چه مدت می‌تونه به صحبت‌های معلم تو کلاس گوش کنه؟
ادراک	چه زمانی کودکان می‌تونن با دیدن اشیای اطرافشان، اون‌ها رو شناسایی کنن (مثلاً بفهمن که این ماشین و این توپه).
حافظه	کودکان تو هر سنی چه میزان از اطلاعات رو می‌تونن تو حافظه خودتون نگه دارن؟
استدلال	یه کودک از چه سنی می‌تونه برای کارهایی که انجام داده، دلیل بیااره؟
قضاوت	کودکان ۱۰ ساله چگونه در مورد درستی یا نادرستی عمل دزدی، نظر می‌دن؟
حل مسئله	اگه یه کودک ۶ ساله در خیابان گم شه، چطور می‌تونه خونه‌شون رو پیدا کنه؟
تصمیم‌گیری	کودکان پیش‌دبستانی حداکثر بین چند انتخاب می‌تونن تصمیم‌گیری کنن؟
توانایی زبانی	کودکان در سن ۲ سالگی چه جملاتی رو می‌تونن تو صحبت کردن به کار ببرن؟

رشد شناختی در کودک شش ماهه

اگر شیشه‌شیر کودک شش‌ماهه‌ای را جلوی چشم خودش پشت سرمان پنهان کنیم، احتمالاً برای پیدا کردن شیشه‌شیر خود تلاش نمی‌کند. این موضوع به رشد شناختی او ارتباط دارد. نوزاد شش‌ماهه با خودش این‌طور فکر می‌کند (استدلال می‌کند): فقط چیزی که دیده می‌شود، وجود دارد. پس اگر شیشه‌شیر من دیده نمی‌شود، یعنی وجود ندارد و نیست! بنابراین دنبال آن نمی‌گردم! این نوع طرز فکر حدود ۸ - ۷ ماهگی از بین می‌رود و تبدیل می‌شود به یک طرز فکر پخته‌تر: اشیاء حتی زمانی که با حواس پنج‌گانه ما قابل دریافت نیستند، همچنان وجود دارند.

۱۶۰ پردازش ادراکی در کودکی

کودکان قبل از دبستان (۵ - ۴ ساله) پردازش ادراکی دارند، یعنی به ظاهر اشیاء و افراد توجه می‌کنند؛ به همین دلیل هدایای بزرگ کم ارزش را به هدایای کوچک پر ارزش ترجیح می‌دهند.

فلش‌بک: برای یادآوری در مورد انواع پردازش‌ها رجوع کنید به درس ۱ شماره ۲۴.

مثال: اگر جلوی یک کودک ۵ ساله یک کارت هدیه ۱ میلیون تومانی و یک ماشین کنترلی ۱۰۰ هزار تومانی بذارید و به او حق انتخاب بدید، ماشین کنترلی رو به کارت هدیه ترجیح می‌ده. چون صرفاً به ظاهر توجه می‌کنه! (هدیه بزرگ کم‌ارزش را به هدیه کوچک پرارزش ترجیح می‌ده)

پاسخ فعالیت ۲-۴ (صفحه ۴۸ کتاب درسی): در این آزمایش کودکان ۵ - ۴ ساله، لیوان بلندتر را انتخاب می‌کنند، زیرا به دلیل وجود پردازش ادراکی تحت تأثیر ویژگی‌های ظاهری اشیاء قرار می‌گیرند و فکر می‌کنند لیوانی که بزرگ‌تر است شیر بیشتری دارد. در مثال بعدی به یک آزمایش مشابه با فعالیت ۲ - ۴ اشاره شده است.

مثال: تصور کنید ۱۰ تا شکلات رو به شکل مساوی بین دو کودک ۵ ساله تقسیم می‌کنیم. شکلات‌های هر کس را جلوی خودش می‌چینیم و بین هر شکلات با شکلات کناری ۲ سانت فاصله می‌گذاریم (مانند تصویر زیر)

از کودک ۵ ساله می‌پرسیم: «چه کسی شکلات‌های بیشتری داره؟» با توجه به ظاهر یکسان می‌گه «هر دو مساوی داریم!» چند دقیقه بعد شکلات‌های اون رو به هم می‌چسبونیم (فاصله بینشون رو از بین می‌بریم).

دوباره می‌پرسیم که حالا چه کسی شکلات بیشتری داره؟ این بار جواب می‌ده: «شکلات‌های من کمتر شده!» علت پاسخ اشتباه او اینه که تحت تأثیر ظاهر قرار می‌گیره و فکر می‌کنه که چون در ظاهر شکلات‌های او جای کمتری رو گرفتن، تعداد کمتری دارن!

۲ بروز هیجانات در کودک مشروط به دو چیز است: الف آگاهی کودک (از خود و دیگران) ب رابطه دو طرفه کودک با دیگران که باعث می‌شود یادریافت واکنش دیگران به هیجانات خود جهت دهد.

۱۹ انواع هیجان

هیجان‌ها را می‌توان به دو دسته ساده و مرکب تقسیم کرد. در جدول زیر ویژگی‌های آن‌ها را ملاحظه می‌کنید.

انواع هیجان
ساده
زمان: از ابتدای کودکی وجود دارد.
نحوه بروز: ساده (غالباً به یک شکل)
ویژگی: تحت تأثیر نظام پردازش‌های فردی نیست.
مثال: خشم، ترس، محبت
مرکب
زمان: در ادامه کودکی (در فرایند رشد) به وجود می‌آید.
نحوه بروز: پیچیده (به اشکال مختلف)
ویژگی: تحت تأثیر نظام پردازش‌های فردی و نوع ارزیابی فرد است.
مثال: پشیمانی، سپاسگزاری، ترحم

هیجانات مرکب چگونه به وجود می‌آیند؟

دو عامل باعث می‌شود هیجانات ساده به هیجانات مرکب تعمیم یابد که در نمودار زیر می‌بینید.

آگاهی کودکان از هیجانات مختلف + واکنش اطرافیان (مادر)

موجب

هیجانات ساده به هیجانات مرکب تعمیم می‌یابد

مثال ۱: سارا از اینکه مادرش به خواسته او نه می‌گه، خشمگین می‌شه. مادر اون رو به خاطر رفتارش دعوا می‌کنه و کودک هیجان جدیدی به نام پشیمانی رو تجربه می‌کنه.

مثال ۲: سارا در خیابان گم می‌شه و می‌ترسه. یه بزرگسال با مهربونی به اون کمک می‌کنه تا مادرش رو پیدا کنه و کودک نسبت به اون احساس قدردانی (سپاسگزاری) رو تجربه می‌کنه.

مثال ۳: سارا به اعضای خانواده‌اش علاقه (محبت) داره. پس از مدتی که می‌بینه والدینش به بچه‌های فقیر کمک می‌کنند، احساس جدیدی به نام ترحم نسبت به فقرا رو تجربه می‌کنه.

۲۰ قاطی نکنین: ۱ محبت، هیجان ساده و ترحم، هیجان مرکب است.

محبت احساس علاقه نسبت به افراد نزدیک و مهم زندگی ماست که از لحظه تولد آن را تجربه می‌کنیم اما ترحم از ابتدا وجود ندارد. ما باید بتوانیم رنج فرد دیگر را تشخیص دهیم، خودمان را جای او بگذاریم و بفهمیم این رنج چقدر دردناک است و بعد احساس ترحم را نسبت به او تجربه کنیم. به خاطر همین ترحم هیجان مرکب است و در مراحل بعدی رشد به وجود می‌آید. هیجانات مرکب تحت تأثیر نظام پردازش‌های فردی هستند و با توجه به نوع ارزیابی فرد، ظهور متفاوتی پیدا می‌کنند. ولی هیجانات ساده معمولاً به یک صورت پدیدار می‌شوند.

مثال: فرض کنید معلم دو دانش‌آموزی که درس نخوندند رو توبیخ می‌کنه. یکی از اون‌ها احساس پشیمونی می‌کنه و به خودش می‌گه: «حق با معلمه!» پس عذرخواهی می‌کنه. فرد دیگه با اینکه در درون احساس پشیمونی می‌کنه، به خودش می‌گه: «نباید جلوی معلم کم بیارم» در نتیجه به جای عذرخواهی شروع به اعتراض و بهانه آوردن می‌کنه.

در این مثال احساس پشیمانی با توجه به نوع ارزیابی فرد به دو نوع متفاوت و حتی متضادی ظاهر می‌شود.

۱۸ رشد هیجانی در دوره کودکی

این مثال‌ها رو بخونید و بدویند که مربوط به تجربه کردن هیجانات مختلف هستند.

رضا سه ساله است و اصرار دارد که همه کارها را خودش انجام دهد و اگر به خواسته‌اش عمل نکنیم، به راحتی خشمگین می‌شود. در عین حال رضا به والدین و اطرافیان ابراز محبت می‌کند و وقتی با لحنی آرام و محکم در مورد مسائلی که باعث خشم وی و ناراحتی دیگران شده است با او صحبت می‌کنیم، نظر مخالف را قبول می‌کند و حس آرامش در وی ایجاد می‌شود. اصرار بر خواسته، خشمگین شدن، ابراز محبت و حس آرامش داشتن، همگی، شکل‌های مختلف هیجان است.

رشد هیجانی در کودکی، فرایندی پیچیده است که نه تنها مستلزم آگاهی از هیجانات خود کودک، بلکه مستلزم آگاهی از هیجانات اطرافیان اوست؛ مثلاً وقتی پای کودکی (دو ساله) به طور تصادفی به لیوان می‌خورد و لیوان می‌شکند، مادر با تعجب فریاد می‌زند: چرا لیوان شکست؟ ممکن است کودک این فریاد را به عنوان نشانه هیجان مثبت درک کند و حتی ممکن است دوباره رفتار شکستن را تکرار کند تا این هیجان یا توجه را از طرف مادر دریافت کند. بنابراین بروز این هیجان، مشروط به آگاهی فرد و رابطه دو طرفه کودک با مادرش بوده است. کودکان با دریافت واکنش دیگران، به هیجانات خود جهت می‌دهند.

۱۹ رشد هیجانی در دوره کودکی، معطوف به سه هیجان ساده ترس، خشم و محبت است. با توجه به رشد آگاهی کودکان از هیجان‌های مختلف و واکنش اطرافیان (به خصوص واکنش مادر) سه هیجان فوق به هیجان‌های مرکب دیگر، همچون احساس پشیمانی، سپاسگزاری و ترحم تعمیم می‌یابد.

منظور اینه که در ابتدا هر چقدر بچه‌ها کوچک‌تر باشند، بیشتر هیجاناتشون ساده است. هر چقدر بزرگ می‌شن کم‌کم هیجانات مرکب رو هم تجربه می‌کنند.

نه تبدیل به
یعنی هیجانات
ساده هیجان
هستند این‌ها هم
اضافه می‌شوند

۱- Emotional Development

۲- ساده: بروز آن تحت تأثیر نظام پردازش‌های فردی نیست و غالباً به یک صورت پدیدار می‌شود.

۳- مرکب: بروز آن پیچیده‌تر بوده و با توجه به نوع ارزیابی، ظهور متفاوتی می‌یابد.

۱۷ رشد زبان در کودکی

مهارت‌های زبانی یکی از جنبه‌های مهم رشد شناختی است. زبان مانند همه مهارت‌های رشدی، هم نیاز به ریش (آمادگی زیستی) و هم نیاز به یادگیری (عوامل محیطی) دارد.

۲۰ حواستون باشه: عوامل زیستی (ریش) بیشتر در سن شروع صحبت کردن تأثیر دارد و عوامل محیطی در تسلط کودکان بر لغات تأثیر به‌سزایی دارد.

برخی از عوامل محیطی تأثیرگذار بر زبان: ۱ اسباب‌بازی و به‌طور کلی بازی کردن ۲ تعداد اعضای خانواده ۳ مشاهده فیلم‌ها و رسانه‌ها ۴ میزان گفت‌وگو در خانواده ۵ رفتن به مهدکودک و ارتباط با همسالان و...

۱۸ رشد هیجانی در دوره کودکی

منظور از رشد هیجانی در دوره کودکی، فرایند آگاه شدن از هیجانات خود و دیگران و همچنین جهت‌دهی و بروز مناسب هیجانات است. ابراز محبت، اصرار بر خواسته، خشمگین شدن، آرامش داشتن، ترس، غم، خشم، حسادت، تنفر، تعجب، عشق، شادی، لذت، اندوه، ناامیدی، احساس گناه، شرم، قدردانی، تأسف، ناامیدی، کلافگی و... همگی شکل‌های مختلف هیجان هستند. از مثال کتاب در مورد کودک دو ساله دو نتیجه می‌گیریم: ۱ رشد هیجانی مستلزم آگاهی از هیجانات خود و هیجانات دیگران است (کودک دو ساله از هیجان مادر آگاهی ندارد و فریاد او را به اشتباه نشانه خوشحالی در نظر می‌گیرد. ولی به تدریج در جریان رشد هیجانی به این آگاهی می‌رسد)

آگاهی از هیجانات خود + آگاهی از هیجانات دیگران

موجب

رشد هیجانی

۱۲۰ رشد هیجانی در حیوانات

حیوانات هم از رشد هیجانی برخوردارند. با این تفاوت که: - حیوانات فقط هیجانات ساده را تجربه می‌کنند.

- رشد هیجانی در حیوانات بسیار ساده‌تر از انسان‌هاست.

مثال وقتی یک حیوان به حیوان دیگر حمله می‌کند و غذای او را به زور می‌گیرد در او هیجان خشم را به وجود می‌آورد. وقتی خطری حیوانات را تهدید می‌کند، هیجان ترس را به وجود می‌آورد.

دو عامل باعث می‌شود که رشد هیجانی در انسان‌ها نسبت به حیوانات پیشرفته‌تر باشد که در نمودار زیر می‌بینید:

آگاهی بیشتر + تعامل با محیط بازتر و متنوع‌تر

موجب

رشد هیجانی در انسان‌ها نسبت به حیوانات، پیشرفته‌تر است.

۱۲۱ رشد اجتماعی در کودکی

رشد اجتماعی تغییراتی است که در نحوه ارتباط و تعامل ما با دیگران صورت می‌گیرد. ما وقتی به دنیا آمدیم، نمی‌دانستیم که چقدر اجتماعی هستیم و چقدر بودن با دیگران برایمان لذت‌بخش است، به تدریج که بزرگ شدیم و با آدم‌ها ارتباط برقرار کردیم، از این ویژگی خودمان آگاه شدیم. **آگاهی تدریجی** از ویژگی اجتماعی بودن و لذت حاصل از آن، منجر به اجتماعی‌تر شدن می‌شود! در ادامه، به معرفی برخی از ویژگی‌های رشد اجتماعی در کودکی می‌پردازیم.

لبخند اجتماعی

نوزادان از بدو تولد گاهی لبخند می‌زنند. اما این لبخندها واقعی نیست. یعنی ارتباطی به اتفاقات محیط بیرونی ندارد و صرفاً یک واکنش فیزیولوژیکی است. از **۲-۳ ماهگی** به بعد نوزادان در پاسخ به رفتارهای دیگران و اتفاقات بیرونی لبخند می‌زنند، به همین دلیل به آن می‌گوییم لبخند اجتماعی!

حواستون باشه: لبخند اجتماعی اولین علامت رشد اجتماعی است. ■

ترس از غریبه

کودک از **۸-۷ ماهگی** افراد آشنا را از افراد غریبه تشخیص و به آن‌ها واکنش متفاوت نشان می‌دهد. به همین دلیل ترس از غریبه نشان‌دهنده رشد اجتماعی است.

انواع بازی

بازی کردن کودکان با یکدیگر، یکی از ویژگی‌های رشد اجتماعی است که با افزایش سن و در طی فرایند رشد شکل‌های مختلفی پیدا می‌کند. بازی‌ها به دو نوع **موازی** و **گروهی** تقسیم می‌شوند. در این جدول مقایسه انواع بازی را مشاهده می‌کنید.

سؤال

حیوانات هم مانند انسان‌ها هیجان‌های خود را بروز می‌دهند. به نظر شما در کدام یک از هیجان‌ها (ساده و مرکب) انسان با حیوان مشترک است؟ چرا؟ **چون حیوانات آگاهی بسیار کمی دارند و تمايلات آن‌ها به یکدیگر محدود و ساده است.**

رشد هیجانی در انسان نسبت به حیوانات، به دلیل **آگاهی** بیشتر و **برقراری تعامل** با محیط بازتر و متنوع‌تر، رشد یافته‌تر است.

۱۲۱ رشد اجتماعی در دوره کودکی

انسان موجودی اجتماعی است و از بودن با دیگران لذت می‌برد. آگاهی انسان از این ویژگی مهم در فرایند رشد، **به تدریج** حاصل می‌شود و او را اجتماعی‌تر می‌کند. یکی از ابتدایی‌ترین علائم رشد اجتماعی در کودکان، **لبخند اجتماعی** است که در حدود ۲-۳ ماهگی بروز می‌یابد. ترس از غریبه نیز در ۸-۷ ماهگی رخ می‌دهد. بسیاری از کودکان در **سنین اولیه دوره کودکی** در کنار هم‌دیگر بازی می‌کنند، ولی هر کودک به بازی انفرادی خود می‌پردازد. بازی همین کودکان در **سنین بالاتر** قاعده‌مند می‌شود و مشترکاً بازی می‌کنند. این تغییر، بیانگر رشد اجتماعی آنهاست. **منظور سنین دبستان است. منظور ۴-۵ سالگی یا قبل از دبستان است.**

فعالیت ۲-۵

به این تصاویر نگاه کنید. چه تفاوتی در رفتار کودکان می‌بینید؟ به نظرتان کدام یک رشد اجتماعی بیشتری دارند؟ چرا؟

پاسخ فعالیت ۲-۵: در تصویر پایین، کودکان از رشد اجتماعی بیشتری برخوردارند چون به بازی گروهی و تعامل با یکدیگر می‌پردازند.

۱- Social Development

انواع بازی

موازی

تصريف بازی انفرادی و به تنهایی، ولی در کنار دیگران **سن:** ۵-۴ سالگی (سنین اولیه کودکی، پیش از دبستان)

مثال سارا و مهسا در یک اتاق با فاصله کمی کنار هم‌دیگر نشستن و هر کدام با عروسک‌هاشون بازی می‌کنند. گهگاهی به هم نگاه می‌کنند و حرف می‌زنند ولی بین اونا تعاملی در مورد بازی‌شون نیست.

گروهی

تصريف بازی قاعده‌مند و مشترک با یکدیگر (بازی با هم‌جنسان نیز در همین سن است). **سن:** دبستان

مثال - مریم و مینا با چند عروسک «خاله‌بازی» می‌کنند. هر کدام به نوبت نقش یکی از اعضای خانواده رو ایفا می‌کنند. - علی، امیر و فرید مشغول بازی «مار و پله» هستند اونا با رعایت چند قاعده سعی می‌کنند برنده بازی شن.

فلش‌بک: با توجه به مطالب شماره ۱۶ می‌توانیم بگوییم زمانی که کودکان از نظر رشد اجتماعی، بازی‌های موازی را انجام می‌دهند، از نظر رشد شناختی دارای پردازش ادراکی هستند. (۵-۴ سالگی، قبل از دبستان)

مثال آگه یه کودک ۲ ساله اسباب بازی دوستش رو بی اجازه برداره، کسی اون رو به خاطر کارش سرزنش نمی کنه چون تصویری از کار خوب و بد نداره اما آگه یه کودک دبستانی این کار رو بکنه، دیگران اون رو مورد بازخواست قرار می دن و مسئول رفتارش می دونند.

پاسخ سؤال (صفحه ۱۵ کتاب درسی): براساس دیدگاه مؤلف کتاب، مریم ۵ ساله نمی تواند زشتی و بد بودن کاری که انجام داده را درک کند. به همین دلیل نمی توانیم بگوییم کار او غیراخلاقی بوده! چون تعیین اخلاقی یا غیراخلاقی بودن کار یک فرد مستلزم این است که آن فرد، قدرت تشخیص خوب و بد را داشته باشد.

تست؟

۱. می توان گفت رشد اخلاقی در دوره کودکی

(۱) به طور ناگهانی به وجود می آید.

(۲) تنها در برخی از کودکان به وجود می آید.

(۳) در ابتدا اصلاً وجود ندارد.

(۴) در دوره کودکی وجود ندارد.

پاسخ: گفتیم کودکان در ابتدا هیچ تصویری از کار خوب و بد ندارند. پس رشد درک اخلاقی در ابتدا اصلاً وجود ندارد اما نمی توانیم بگوییم کلاً در کودکی وجود ندارد (رد گزینه ۴). در شرایط عادی همه بچه ها دیر یا زود در همان دوره کودکی (قبل از ۱۲ سالگی) رفتارهای اخلاقی را بروز می دهند (رد گزینه ۲). برای اخلاق یک فرایند تدریجی و پیچیده طی می شود (رد گزینه ۱): بنابراین گزینه «۳» صحیح است.

۲. در کدام گزینه به رشد اخلاقی اشاره نشده است؟

(۱) راستگویی

(۲) کمک به دیگران

(۳) احترام به بزرگ ترها

(۴) کار گروهی با هم سالان

پاسخ: راستگویی، کمک به دیگران، احترام به بزرگ ترها، انجام دادن کارهای خوب و پرهیز از کارهای بد، نمونه هایی از رفتار اخلاقی است. به طور کلی کارهایی که بار ارزشی دارند، رفتار اخلاقی محسوب می شوند ولی کار گروهی با هم سالان صرفاً یک رفتار اجتماعی است و خوب و بد بودن در مورد آن مطرح نیست. بنابراین گزینه «۴» صحیح است.

نکته قلمی نکنین: تا اینجا چند بار کلمه «پیچیده» و

«تدریجی» را خواندید. بیایید یک بار دیگر این جملات را مرور کنیم:

۱. رشد هیجانی فرایندی پیچیده است که نه تنها مستلزم آگاهی از هیجانات خود، بلکه مستلزم آگاهی از هیجانات اطرافیان است.

۲. آگاهی انسان از ویژگی اجتماعی بودن به تدریج حاصل می شود و او را اجتماعی تر می کند.

۳. برای اخلاق یک فرایند تدریجی و پیچیده طی می شود.

برخی از رفتارهای اجتماعی کودک در جدول ۲-۲ نشان داده شده است.

جدول ۲-۲

۲-۳ ماهگی	اولین علامت رشد اجتماعی در ۳-۲ ماهگی لېخند اجتماعی است.
۸ ماهگی	ترس از غریبه در ۸ ماهگی است.
۴ یا ۵ سالگی	بازی های موازی در ۴ یا ۵ سالگی است. در این بازی ها کودکان علاقه مندند در کنار یکدیگر باشند ولی به تنهایی بازی کنند.
دوره دبستان	کودکان در دوره دبستان با یکدیگر بازی های گروهی می کنند و علاقه خاصی به بازی با هم جنسان خود دارند. جمله معروف آنها (دخترها با دخترها و پسرها با پسرها) را همگی شنیده ایم.

رشد درک اخلاقی در دوره کودکی

۱. آیا راست گویی، کمک به دیگران، احترام به بزرگ ترها، انجام دادن کارهای خوب و پرهیز از کارهای بد، نمونه هایی از رفتار اخلاقی است؟ تشخیص اینکه چه کاری خوب و چه کاری بد است، به رشد نیاز دارد.

سؤال

به این مثال توجه کنید: مریم (۵ ساله) است. مادرش یک کیک خوشمزه برای او و برادرش پخته و آن را در یخچال قرار داده است. مریم، علاوه بر سهم خودش، سهم برادرش را هم می خورد. آیا کار مریم اخلاقی است؟ چرا؟ **مریم تصور کاملی از کار خوب و بد ندارد به همین دلیل نمی توانیم بگوییم کار او اخلاقی یا غیر اخلاقی بود.**

در تبیین فرایند رشد درک اخلاقی^۱ می توان گفت که کودکان در ابتدا هیچ تصویری از کار خوب و بد ندارند؛ به همین دلیل مسئول رفتار خود نیستند، برای اخلاق یک فرایند تدریجی و پیچیده طی می شود. **رشد درک اخلاقی** دربرگیرنده آن دسته از قوانین و مقررات اجتماعی و

^۱ - Moral Development

۱۲۲ رشد درک اخلاقی در کودکی

منظور از رشد درک اخلاقی این است که کودکان به تدریج تشخیص می دهند چه کاری خوب و چه کاری بد است و سعی می کنند کارهای خوب را انجام دهند و از کارهای بد اجتناب کنند. پس در رشد درک اخلاقی دو موضوع مطرح است:

تشخیص کار خوب و کار بد

درک اخلاقی

انجام دادن کارهای خوب و پرهیز از انجام کارهای بد

رفتار (عمل) اخلاقی

مثال تشخیص اینکه راست گویی، امانت داری، فداکاری، بخشش، تواضع، قدرشناسی، امانت داری و... خوبه و تلاش برای انجام دادن اون ها و همین طور تشخیص اینکه حسادت، تکبر، دورویی، خیانت، دزدی، سوء استفاده کردن، دروغ گویی و... بد است و پرهیز از انجام این کارها رشد درک اخلاقی محسوب می شه.

حواستون باشه: ۱. درک اخلاقی در ابتدا وجود ندارد و طی یک فرایند تدریجی و پیچیده حاصل می شود.

۲. علت اینکه کودکان در سنین اولیه مسئول رفتار خود نیستند، این است که درک و تصویری از کار خوب و بد ندارند. مثال زیر این موضوع را نشان می دهد!

۲۳- تعریف رشد درک اخلاقی

رشد درک اخلاقی دربرگیرنده آن دسته از قوانین و مقررات اجتماعی، اصول شرعی و اصول عرفی است که تعیین می‌کند انسان‌ها در رابطه با دیگران چگونه باید رفتار کنند.

مثال ۱: قوانین اجتماعی: عبور کردن از چراغ قرمز با سرعت زیاد نادرست و ممکنه به سلامتی دیگران آسیب بزنه.

مثال ۲: اصول شرعی: مسخره کردن دیگران و صحبت کردن پشت سر اون‌ها کار حرامی است.

مثال ۳: اصول عرفی: صحبت کردن با تلفن با صدای بلند در تاکسی، موجب آزار دیگران می‌شه.

۲۴- قاطی نکنین: هم رشد اجتماعی و هم رشد اخلاقی

در ارتباط با دیگران است. تفاوت در این است که: رشد اجتماعی به‌طور کلی مربوط به تعاملات عادی با دیگران است ولی رشد اخلاقی مربوط به جنبه‌های خاصی از رفتار با دیگران است که در آن خوب بودن و بد بودن اخلاقی رفتار مطرح است. (حسن و قبح اخلاقی)

مثال: رفتن به یک مسافرت سیاحتی به همراه همکاران و دوستان و یک وعده مهمان کردن آن‌ها در رستوران ← رشد اجتماعی (یک رفتار اجتماعی)
رفتن به یک مسافرت سیاحتی همراه با کودکان بی‌سرپرست به‌منظور ایجاد حس خوب در آن‌ها ← رشد اخلاقی (یک رفتار خوب اخلاقی)

۲۵- خواستون باشه: در تعریف رشد درک اخلاقی بر انجام

عمل (رفتار) تأکید می‌شود: یعنی عمل اخلاقی به هر دلیلی که انجام شده باشد، نشان‌دهنده نوعی درک اخلاقی است. ■

دلیل (انگیزه) انجام عمل اخلاقی در سنین مختلف کودکان در سنین مختلف، اعمال اخلاقی را با دلایل متفاوتی انجام می‌دهند، یعنی اگر از آن‌ها بپرسیم چرا این کار خوب را انجام دادی، دو نوع دلیل بیان می‌کنند:

۱- کودکان کوچک‌تر (۶ ساله): خوشحال کردن دیگران و به دست آوردن تشویق و... (عوامل بیرونی)

۲- کودکان بزرگ‌تر (۱۲ ساله): درست بودن خود آن کار و اهمیت انجام آن. (عوامل درونی)

مثال: مهتاب ۶ ساله است و به خواهر کوچک‌ترش در لباس پوشیدن کمک می‌کنه چون مادرش اون رو تشویق می‌کنه. سمیه ۱۲ ساله است و به خواهر کوچک‌ترش در درس‌هایی که ضعیف است کمک می‌کنه چون این کار رو کار درست و وظیفه خودش می‌دونه.

۲۴- قضاوت اخلاقی در کودکی

کودکان در مورد درستی یا نادرستی اعمال دیگران و خودشان به شکل‌های مختلف قضاوت می‌کنند و این موضوع به رشد درک اخلاقی آن‌ها بر می‌گردد. فعالیت کتاب نشان‌دهنده دو نوع قضاوت اخلاقی در کودکی است.

پاسخ فعالیت ۲-۶ (صفحه ۵۲ کتاب درسی):

اگر کار مینا و برادر مینا را برای یک کودک ۵-۶ ساله و یک کودک بزرگ‌تر تعریف کنید و از آن‌ها بپرسید مینا کار بدی انجام داده یا برادر مینا؟ با دو نوع پاسخ مواجه خواهید شد:

اصول شرعی و عرفی است که تعیین می‌کنند انسان‌ها در رابطه با دیگران چگونه باید رفتار کنند. به عبارت دیگر منظور از رشد درک اخلاقی در اینجا همان انجام عمل اخلاقی است، هر چند ممکن است دلیل انجام عمل اخلاقی متفاوت باشد؛ مثلاً ممکن است یک کودک ۶ ساله کاری را اخلاقی بداند که دوستش را خوشحال می‌کند، در حالی که وقتی بزرگ می‌شود کار اخلاقی را به دلیل درستی آن انجام می‌دهد نه صرفاً برای خوشحال کردن دوستش.

هر دوی این‌ها عمل اخلاقی محسوب می‌شوند.

۲۴- فعالیت ۲-۶

به دو مثال زیر توجه کنید.

• مینا ۶ ساله است. به سراغ قفسه‌های بالایی آشپزخانه می‌رود بدون اجازه مادر مقداری شکلات برمی‌دارد. هنگام پایین آوردن دستش، یک فنجان می‌شکند.

• برادر دوقلوی مینا برای کمک به مادرش ناگهان دستش به سینی فنجان‌ها می‌خورد و سه فنجان را می‌شکند.

عمل کدام یک از اینها اخلاقی نیست؟ این دو مثال را برای دو کودک ۵-۶ ساله تعریف و پاسخ را یادداشت کنید و به کلاس ارائه دهید. پاسخ فعالیت در کتابخانه نوشته شده است.

۲۵- ویژگی‌های رشد در دوره نوجوانی

همه ما به راحتی به یاد می‌آوریم که در دوره‌ای از رشد به‌طور ناگهانی تغییرات زیادی را تجربه کرده‌ایم. تغییراتی که در بسیاری از حیطه‌های جسمی و روانی، مثل توانمندی‌های شناختی، هیجانی و اجتماعی، متفاوت شدیم. این دوره، همان دوره نوجوانی است.

۱- Adolescence

پاسخ احتمالی کودک ۵-۶ ساله: برادر مینا کار بدتری انجام داده، چون ۳ فنجان را شکسته است. ولی مینا فقط یک فنجان را شکسته، پس کارش خیلی بد نبوده!

نتیجه‌گیری: کودکان ۵-۶ ساله (پیش از دبستان) برای قضاوت در مورد درستی یا نادرستی یک کار صرفاً به نتایج و پیامدهای قابل مشاهده آن کار توجه می‌کنند و به نیت و دلیل انجام کار توجه نمی‌کنند! ■

پاسخ احتمالی کودک بزرگ‌تر: مینا کار بدتری انجام داده است. چون می‌خواسته بدون اجازه شکلات بردارد. ولی برادر مینا نیت خوبی داشته و قصد داشته به مادرش کمک کند، پس کارش بد نبوده است.

نتیجه‌گیری: کودکان بزرگ‌تر برای قضاوت در مورد درستی یا نادرستی یک کار، به نیت و دلیل انجام آن کار توجه می‌کنند. ■

قضاوت اخلاقی

۱- کودکان کوچک‌تر (۵-۶ ساله) ← براساس پیامدهای قابل مشاهده رفتار در مورد آن نظر می‌دهند. ۲- کودکان بزرگ‌تر ← براساس دلیل و نیت انجام رفتار در مورد آن نظر می‌دهند.

فلش‌بک: با توجه به مبحث انواع پردازش (درس ۱، شماره ۲۳ و درس ۲، شماره ۱۶)

کودکی که به پیامدها و نتایج قابل مشاهده رفتار توجه می‌کند، پردازش ادراکی دارد. کودکی که به نیت و دلیل رفتار توجه می‌کند، پردازش مفهومی دارد.

تعریف روان‌شناسی رشد و عوامل مؤثر بر رشد

۱۴۲. اصطلاح «فراخانای زندگی» به چه معناست؟

- (۱) طول زندگی (۲) تغییرات زندگی (۳) ابعاد زندگی (۴) شناسایی و پیش‌بینی تغییرات زندگی
۱۴۳. روان‌شناسی رشد، تغییراتی که در طول زندگی از زمان _____ تا _____، در آدمی رخ می‌دهد را مطالعه می‌کند.
- (۱) تولد - پایان زندگی (۲) کودکی - سالمندی (۳) نوزادی - بزرگسالی (۴) انعقاد نطفه - پایان زندگی

۱۴۴. حیطه‌های مختلف رشد کدام است؟

- (۱) جسمانی - هیجانی - اخلاقی - اجتماعی - شناختی (۲) کودکی - نوجوانی - بزرگسالی
- (۳) وراثتی و ریش - محیطی و یادگیری (۴) شناختی - اخلاقی - هیجانی - آرمانی - شغلی

(خارج ۹۸)

۱۴۵. حل مسئله، بیانگر کدام جنبه از رشد انسان است؟

- (۱) اجتماعی (۲) اخلاقی (۳) هیجانی (۴) شناختی

(سراسری ۹۸)

۱۴۶. ابراز خشم، جزء کدام جنبه رشد انسانی محسوب می‌شود؟

- (۱) رفتاری (۲) هیجانی (۳) شناختی (۴) فیزیولوژیکی

۱۴۷. ابیات زیر با برخی از جنبه‌های رشد ارتباط دارند. در کدام بیت به جنبه اخلاقی رشد اشاره شده است؟

- (۱) با دوست هر گجا نشینی نفرجست
(۲) من حاصل عمر خود ندارم جز غم
(۳) خودبینی و خودخواهی و خودکامگی نفس
(۴) خاطراتم را به دقت بی‌تو می‌کردم مرور
- خواهی میان گلشن و خواهی کنار دشت
در عشق ز نیک و بد ندارم جز غم
جان را چو روان کرده زمین‌گیر و دگر هیچ
دست آخر شد یقینم از تو خود کردم عبور

(بلاس ۱۴۰۴)

۱۴۸. موارد زیر به ترتیب مربوط به کدام جنبه‌های رشد است؟

- نیک‌بختان به حکایت و امثال پیشینیان پند گیرند، ز آن پیش‌تر که پسینیان به واقعه او مثل زنند.

- بیم آن است که تا چشم زخم پیر شوم / خستگی آید و پیری و نشیند بر من

- مردمان را عیب نهانی پیدا مکن که مر ایشان را رسوا کنی و خود را بی‌اعتقاد

- گه چو کباب این دل من پر شده بویش به جهان / گه چو رباب این دل من کرده علا لادل من

(۱) اجتماعی - جسمانی - اجتماعی - جسمانی (۲) شناختی - هیجانی - اخلاقی - هیجانی

(۳) اجتماعی - هیجانی - اجتماعی - جسمانی (۴) شناختی - جسمانی - اخلاقی - هیجانی

۱۴۹. کدام ویژگی مربوط به دوقلوهای همسان است؟

- (۱) بیشتر اوقات همجنس هستند. (۲) بیشتر اوقات از لحاظ رفتار قابل تشخیص نیستند.

(۳) از لحاظ ظاهر هیچ وقت قابل تشخیص نیستند.

(۴) از دو تخمک شبیه به هم به وجود آمده‌اند.

۱۵۰. در ارتباط با «ریش» یا «پختگی»، می‌توان گفت _____

(۱) محیط نقش تعیین‌کننده‌ای را در ریش یا آمادگی زیستی افراد برای تغییرات دارد.

(۲) بر اساس ریش احتمال وقوع برخی از ویژگی‌ها در دامنه‌های سنی خاص قابل پیش‌بینی است.

(۳) ریش یا پختگی به معنای آمادگی زیستی است که صرفاً تحت تأثیر وراثت قرار دارد.

(۴) ریش دارای برنامه رشد طبیعی و منظمی است که در تمامی افراد یکسان اتفاق می‌افتد.

۱۵۱. «عامل بروز خصوصیات رشدی مشترک در نوع موجودات» و «پیش‌بینی احتمال وقوع ویژگی‌های رفتاری و شناختی در دامنه‌های سنی خاص در انسان»، به ترتیب بیانگر کدام عامل هستند؟

- (۱) وراثت - محیط (۲) محیط - یادگیری (۳) ریش - وراثت (۴) یادگیری - ریش

۱۵۲. درباره تأثیر «عوامل محیطی» در تغییرات رشدی افراد، کدام گزینه نادرست است؟

- (۱) یکی از مهم‌ترین عوامل محیطی تأثیرگذار بر تغییرات رشدی، «یادگیری» است.

(۲) در بسیاری از توانمندی‌های جسمانی و شناختی که به موازات افزایش سن ایجاد می‌شوند، نقش یادگیری کمتر می‌شود.

(۳) منظور از عوامل محیطی، هرگونه عامل تأثیرگذار در تغییرات رشدی است که خارج از فرد وجود داشته باشد.

(۴) عوامل محیطی بر نحوه بروز تغییرات در جنبه‌های مختلف رشد تأثیر می‌گذارند.

مراحل مهم رشد در فراخنای زندگی

۱۷۵. کدام عامل باعث می‌شود تقسیم‌بندی رشد به مراحل مشخص، کار دشواری باشد؟

- ۱) تأثیر نسبی عوامل محیطی بر رشد
- ۲) وابستگی بسیاری از تغییرات رشد به یادگیری
- ۳) پیوستگی تغییرات رشد
- ۴) غیرقابل پیش‌بینی بودن تغییرات رشد

۱۷۶. از دیدگاه اکثر روان‌شناسان، مراحل مختلف رشد بعد از تولد به چه دوره‌هایی تقسیم می‌شود؟

- ۱) سه دوره کودکی، نوجوانی و جوانی
- ۲) سه دوره کودکی، جوانی و پیری
- ۳) سه دوره کودکی، نوجوانی و بزرگسالی
- ۴) سه دوره کودکی، جوانی و بزرگسالی

۱۷۷. کدام فعالیت مربوط به روان‌شناسان رشد نیست؟

- ۱) ایجاد تغییر در جنبه‌های رشد در طول زندگی
- ۲) شناسایی و پیش‌بینی تغییرات در طول زندگی
- ۳) بررسی عوامل مؤثر بر تغییرات رشد در فراخنای زندگی
- ۴) تقسیم کردن ابعاد مختلف رشد در طول زندگی به مراحل مشخص

۱۷۸. طبق دیدگاه روان‌شناسان، به ترتیب دوره‌های کودکی، نوجوانی و بزرگسالی، شامل چند زیردوره دیگر هستند؟

- ۱) سه - یک - سه
- ۲) دو - دو - سه
- ۳) سه - دو - دو
- ۴) دو - یک - دو

۱۷۹. «دانه سنی» کودکان نوپا کدام است؟

- ۱) یک تا دوسالگی
  - ۲) دو تا سه‌سالگی
  - ۳) یک تا سه‌سالگی
  - ۴) تولد تا یک‌سالگی
۱۸۰. به ترتیب آغاز میانسالی و پایان جوانی، چند سالگی است؟
- ۱) ۴۰ سالگی - ۴۰ سالگی
  - ۲) ۴۰ سالگی - ۴۵ سالگی
  - ۳) ۶۰ سالگی - ۴۰ سالگی
  - ۴) ۶۰ سالگی - ۴۵ سالگی

۱۸۱. به ترتیب، روان‌شناسان رشد «پایان دوران نوجوانی» و «پایان کودکی دوم» را چه زمانی می‌دانند؟

- ۱) پایان بلوغ جنسی - ۱۲ سالگی
- ۲) شاغل شدن - شروع بلوغ جنسی
- ۳) مستقل شدن از والدین - پایان ۲۰ سالگی
- ۴) رسیدن به استقلال - پایان دوران دبستان

(سراسری ۹۹)

۱۸۲. در کدام دوره زندگی، می‌توان با عمل و گفتار صحیح از حس تقلید فرزندان برای پرورش، بهره بیشتری برد؟

- ۱) نوجوانی
- ۲) طفولیت
- ۳) هفت سال اول
- ۴) هفت سال دوم

۱۸۳. طبق فرمایش پیامبر گرامی (ص) کدام عبارت، در خصوص مراحل رشد انسان تا ۲۱ سالگی درست است؟

- ۱) هفت سال اول، آقا و سرور است و باید آزاد باشد هفت سال دوم، فرمانبردار است و نباید با او امرانه برخورد شود. هفت سال سوم، وزیر و مشاور است و باید با او مثل بزرگسالان رفتار کرد.
- ۲) هفت سال اول، آقا و سرور است و باید عواطف او را رشد داد. هفت سال دوم، مطیع است و باید در تأدیب او کوشش کرد. هفت سال سوم، وزیر و مشاور است و باید او را در تصمیم‌گیری‌ها دخالت داد.
- ۳) هفت سال اول، مطیع و فرمانبردار است و باید زشتی‌ها و زیبایی‌ها را به او فهماند. هفت سال دوم، آقا و سرور است و باید به او احترام گذاشت. هفت سال سوم، مشاور است و باید او را همانند عضو بزرگ خانواده دانست.
- ۴) هفت سال اول، مطیع است و باید تربیت شود. هفت سال دوم، آزاد است و باید احساسات او را تقویت کرد. هفت سال سوم، وزیر است و باید به نظر او احترام گذاشت.

۱۸۴. با توجه به حدیث شریف «الولد سید سبع سنین و عبد سبع سنین»، اقدامات زیر به ترتیب مربوط به کدام مرحله رشد است؟ (خارج ۱۴۰۱)

- دخالت دادن فرزند در تصمیم‌گیری‌ها
  - پرورش کودک با رفتار خوب و گفتار پسندیده
  - کوشش در تأدیب کودک و تفهیم زشتی‌ها و زیبایی‌ها به او
- ۱) هفت سال اول - هفت سال دوم - هفت سال سوم
  - ۲) هفت سال دوم - هفت سال اول - هفت سال سوم
  - ۳) هفت سال سوم - هفت سال دوم - هفت سال اول
  - ۴) هفت سال سوم - هفت سال اول - هفت سال دوم

۱۸۵. کدام عبارت درباره مراحل مهم رشد در فراخنای زندگی درست است؟

- ۱) عمر انسان بعد از تولد به چهار دوره کودکی، نوجوانی، جوانی و بزرگسالی تقسیم می‌شود.
- ۲) به دلیل وجود ابعاد مختلف در انسان، نمی‌توان رشد را به راحتی به مراحل مشخص تقسیم کرد.
- ۳) برخی پایان جوانی را زمانی می‌دانند که فرد شاغل شده و از والدین خود مستقل شده باشد.
- ۴) شروع بلوغ جنسی یکی از ملاک‌های پایان دوره کودکی و آغاز نوجوانی محسوب می‌شود.

۱۸۶. در مورد مراحل رشد انسان کدام گزینه درست است؟

- ۱) مرحله سوم رشد انسان از منظر پیامبر (ص)، تقریباً مطابق با دوره نوجوانی است.
- ۲) دوره بزرگسالی به سه دوره جوانی، بزرگسالی اول و بزرگسالی دوم تقسیم می‌شود.
- ۳) از منظر اسلام، از کودکان دبستانی نمی‌توان انتظار اطاعت از فرمان‌ها را داشت.
- ۴) عمر انسان بعد از تولد به چهار دوره اصلی تقسیم می‌شود که دوره اول آن، ۷ سال طول می‌کشد.

۱۸۷. با توجه به فرمایش پیامبر گرامی اسلام در مورد نحوه برخورد با فرزندان، رفتار کدام یک از والدین نادرست است؟

- (۱) آقای نقوی قبل از تغییر دادن محل سکونتشان سعی می‌کند موافقت فرزند ۱۵ ساله‌اش را جلب کند.
- (۲) خانم پهلوانی نسبت به مرتب بودن خانه حساس است، ولی وقتی فرزند ۴ ساله‌اش همه اسباب‌بازی‌ها را روی زمین پخش می‌کند، جلوی او را نمی‌گیرد.
- (۳) آقای عسگری وقتی می‌فهمد فرزند ۹ ساله‌اش در امتحان تقلب کرده است، او را مورد بازخواست قرار می‌دهد.
- (۴) خانم امیری در طول روز چندین بار به کودک ۲ ساله‌اش می‌گوید که باید قبل و بعد از خوردن غذا، دستش را با آب و صابون بشوید.

۱۸۸. کدام سؤال از نظر «نوع تغییرات رشدی» با بقیه متفاوت است؟

- (۱) هفت سال پیش، چند هزار کلمه بلد بودید؟
- (۲) هفت سال پیش، مسائل ریاضی را چگونه حل می‌کردید؟
- (۳) هفت سال پیش، قد شما چند سانتی‌متر بود؟
- (۴) هفت سال پیش، چند نفر را می‌شناختید؟

(پلاس ۱۴۰۴)

۱۸۹. با توجه به مراحل رشد در فراخنای زندگی، افراد زیر در کدام دوره قرار دارند؟

- امیر در ۱۸ سالگی پدر خود را از دست داد و مجبور شد برای تأمین مخارج خود و خانواده به‌صورت جدی کار کند.
- محمد اکنون در سن ۱۱ سالگی متوجه رشد موهای زائد در صورت و بیم شدن صدایش شده است.
- حسین فرد ۴۲ ساله‌ای است که ازدواج کرده، ولی هنوز بچه‌دار نشده است.
- حمید در سال آخر دوره کارشناسی در رشته حسابداری تحصیل می‌کند.

(۱) جوانی - نوجوانی - میانسالی - بزرگسالی اول

(۲) نوجوانی - کودکی دوم - جوانی - جوانی

(۳) جوانی - نوجوانی - بزرگسالی اول - بزرگسالی

(۴) نوجوانی - کودکی دوم - بزرگسالی دوم - جوانی

۱۹۰. مهشید کودکی است که وقتی وارد جمع می‌شود نه تنها سلام نمی‌کند، بلکه جواب سلام دیگران را هم نمی‌دهد. پدر و مادر با او توافق می‌کنند که هر بار مهشید سلام کرد، برچسب یک چهره خندان را بگیرد و هر بار جواب سلام دیگران را نداد، برچسب یک چهره غمگین بگیرد. هر سه برچسب گریان یک برچسب خندان را از بین می‌برند. در پایان هفته براساس تعداد برچسب‌های خندان، مهشید می‌تواند فعالیت‌ها یا جوایز خوشایندی را انتخاب کند. درستی یا نادرستی عبارات زیر در مورد مهشید کدام است؟

(پلاس ۱۴۰۴)

- در صورتی که مهشید با انجام این روش سلام کردن را به‌خوبی یاد بگیرد، در جنبه هیجانی تغییر کرده است.
- اینکه مهشید در پایان هفته از بین لیست جوایز و فعالیت‌های مورد علاقه‌اش یکی را انتخاب کند، مربوط به جنبه شناختی رشد اوست.
- چنانچه روش والدین مطابق با توصیه‌های پیامبر اکرم (ص) باشد، می‌توان گفت مهشید در کودکی دوم قرار دارد.
- شناخت و تمیز قائل شدن بین چهره‌های موجود در برچسب‌ها، وابسته به رشد اجتماعی مهشید است.

(۱) ن - د - ن - د

(۲) ن - د - ن - د

(۳) ن - د - ن - د

(۴) ن - د - ن - د

درس
۲

ویژگی‌های رشد در دوره قبل از تولد

۱۹۱. کدام یک از موارد زیر از جمله عوامل محیطی مؤثر بر چگونگی رشد قبل از تولد نیست؟

- (۱) ارتباط معنوی با خالق هستی
- (۲) سن مادر
- (۳) سلامت جنین
- (۴) حالت‌های هیجانی

(پلاس ۱۴۰۴)

۱۹۲. شروع رشد از زمانی است که _____

- (۱) ۴۶ کروموزوم جنسی پدر و مادر بتوانند تخمک را تشکیل دهند.
- (۲) ۴۶ کروموزوم مادر و ۴۶ کروموزوم پدر، ترکیب شوند و نطفه را تشکیل دهند.
- (۳) کروموزوم‌های اسپرم و تخمک بتوانند یک تخمک بارور شده ۴۶ کروموزومی را تشکیل دهند.
- (۴) ۲۳ کروموزوم از تخمک پدر با ۲۳ کروموزوم از اسپرم مادر ترکیب شوند.

ویژگی‌های رشد در دوره کودکی

۱۹۳. با توجه به ویژگی‌های رشد در دوره کودکی، درستی یا نادرستی عبارات در کدام گزینه آمده است؟

- کودکی دامنه سنی ۲ - ۱۲ سالگی را دربرمی‌گیرد.
- مطالعات روان‌شناسی رشد، مربوط به دوران کودکی است.
- اهمیت دوران کودکی نسبت به دوره نوجوانی بیشتر است.
- کودکان در این دوره، تغییرات زیاد و سریعی را تجربه می‌کنند.

(پلاس ۱۴۰۴)

(۱) ن - د - ن - د

(۲) ن - د - ن - د

(۳) ن - د - ن - د

(۴) ن - د - ن - د

۱۹۴. در خصوص رشد جسمانی - حرکتی دوران کودکی، کدام گزینه درست است؟

- (۱) قد نوزاد پس از گذشت ۶ ماه، ۲ برابر و وزن او ۳ برابر می‌شود.
- (۲) از ۵ تا ۸ ماهگی کودکان می‌توانند با کمک دیگران بایستند.
- (۳) تغییرات در اعضای بدن مثل افزایش وزن مغز و استحکام استخوان‌ها جزء رشد جسمانی - حرکتی دوران کودکی محسوب می‌شود.
- (۴) کودکان در ابتدای این دوره، قادر به انجام حرکات ظریف و در پایان این دوره، قادر به انجام حرکات درشت می‌شوند.

۱۹۵. نشستن مستقل و ایستادن مستقل به ترتیب در چند ماهگی کودک رخ می‌دهد؟

(۱) ۶ تا ۹ ماهگی - ۱۱ تا ۱۴ ماهگی

(۲) ۶ تا ۹ ماهگی - ۱۱ تا ۱۳ ماهگی

(۳) ۵ تا ۸ ماهگی - ۱۲ تا ۱۵ ماهگی

(۴) ۵ تا ۸ ماهگی - ۱۱ تا ۱۴ ماهگی

۲۰۷. درباره رشد اجتماعی دوران کودکی، کدام گزینه درست است؟

- (۱) اولین علامت رشد اجتماعی در کودکان، لبخند اجتماعی است که در حدود ۸ ماهگی بروز پیدا می‌کند.
- (۲) یکی از علائم رشد اجتماعی کودکان، بازی است که در ابتدا به صورت موازی و در دوره دبستان به شکل گروهی انجام می‌شود.
- (۳) در کودکی اول، علاقه خاصی به بازی با هم‌جنسان وجود دارد، ولی در کودکی دوم، این تمایل به جنس مخالف کشیده می‌شود.
- (۴) در پایان دوره کودکی اول، کودکان یکباره متوجه می‌شوند که از بودن با دیگران لذت می‌برند و اجتماعی‌تر می‌شوند.

(سراسری ۱۴۰۱)

۲۰۸. کدام مورد در خصوص بازی‌ها در دوره کودکی درست است؟

- (۱) بازی‌های کودکان سنین ۴ یا ۵ سال به صورت گروهی و بدون قاعده است.
- (۲) کودکان سنین دبستانی با هم‌جنس خود و به صورت مشترک بازی می‌کنند.
- (۳) کودکان سنین ۷ تا ۱۰ سال دوست دارند در کنار هم، اما به صورت انفرادی بازی کنند.
- (۴) در سنین اولیه کودکی بازی‌ها به صورت مشترک است، ولی به تدریج به بازی‌های موازی تبدیل می‌شود.

۲۰۹. کدام عبارت درباره رشد اخلاقی در دوره کودکی، نادرست است؟

- (۱) شکل‌گیری اخلاق یک فرایند تدریجی و پیچیده است که تعیین‌کننده نوع رفتار انسان در ارتباط با دیگران است.
- (۲) تشخیص امور خوب و بد، نیاز به رشد دارد در نتیجه کودکان در ابتدا مسئول رفتار خود نیستند.
- (۳) رشد اخلاقی دربرگیرنده آن دسته از قوانین و مقررات اجتماعی و اصول شرعی و عرفی است که تعیین‌کننده چگونگی رفتار انسان‌هاست.
- (۴) منظور از رشد اخلاقی، همان انجام عمل اخلاقی است که در سنین مختلف کودکی، دلیل یکسانی دارد.

۲۱۰. در دوره کودکی اول، تشخیص اعمال اخلاقی و غیراخلاقی توسط کودکان بر چه اساسی است؟

- (۱) نیت عمل انجام‌شده
- (۲) پیامد کار انجام‌شده
- (۳) منطقی بودن عمل انجام‌شده
- (۴) نوع عمل انجام‌شده

سؤالات ترکیبی ویژگی‌های رشد در دوره کودکی

۲۱۱. در مورد کودک دوساله‌ای که الگوهای ساخته‌شده توسط خواهرش را خراب می‌کند و وقتی با فریاد او روبه‌رو می‌شود، کار خود را تکرار می‌کند، کدام عبارت درست‌تر است؟

- (۱) نشان‌دهنده رشد هیجانی ناسالم است و باید به اصلاح آن اقدام کرد.
- (۲) رفتار او نشان‌دهنده رشد ناکافی مهارت‌های شناختی و اخلاقی است.
- (۳) به دلیل عدم درک هیجانات مرکب این رفتار را نشان می‌دهد.
- (۴) بروز هیجان مشروط به آگاهی کودک و رابطه دوطرفه با خواهرش بوده است.

۲۱۲. کدام جنبه از رشد انسان به دلیل آگاهی بیشتر و برقراری تعامل با محیط باز و متنوع‌تر، نسبت به حیوانات پیشرفته‌تر است و کدام عبارت در ارتباط با آن درست است؟

- (۱) هیجانی - ابتدایی‌ترین و شاخص‌ترین جنبه رشد انسان است که از زمان تولد تا نوجوانی با سرعت و تغییرات بسیاری همراه است.
- (۲) اجتماعی - طرز فکر، عقاید و نحوه ارتباط فرد با دیگران را شامل می‌شود و موجب تمایز فرد با دیگران می‌شود.
- (۳) هیجانی - رشد هیجانی فرایندی پیچیده است که نه تنها مستلزم آگاهی از هیجانات کودک، بلکه مستلزم آگاهی از هیجانات اطرافیان او است.
- (۴) اجتماعی - دربرگیرنده آن دسته از قوانین اجتماعی و اصول شرعی و عرفی است که تعیین می‌کند انسان‌ها باید در رابطه با دیگران چگونه رفتار کنند.

۲۱۳. دو کودک که در یک اتاق مشغول بازی هستند و یکی از آن‌ها لگو درست می‌کند و دیگری مشغول ساختن پازل است، احتمالاً چندساله هستند و رفتار آن‌ها نسبت به هم مربوط به کدام جنبه رشدشان است؟

- (۱) ۴ تا ۵ ساله - شناختی
- (۲) ۴ تا ۵ ساله - اجتماعی
- (۳) ۷ تا ۸ ساله - اجتماعی
- (۴) ۷ تا ۸ ساله - شناختی

۲۱۴. کودکی که با ورود یکی از دوستان قدیمی مادرش به خانه‌شان، شروع به گریه می‌کند و با نگاه به مادرش از او می‌خواهد که بغلش کند، احتمالاً در چه سنی قرار دارد و این واکنش او مربوط به کدام جنبه رشد است؟

- (۱) ۲ تا ۳ ماهگی - اجتماعی
- (۲) ۲ تا ۳ ماهگی - هیجانی
- (۳) ۸ ماهگی - اجتماعی
- (۴) ۸ ماهگی - هیجانی

۲۱۵. پریسا به خواهر کوچک‌ترش در لباس پوشیدن کمک می‌کند، چون دوست دارد خوشحالی و رضایت مادرش را به دست آورد. رفتار پریسا مربوط به کدام جنبه رشد است و احتمالاً در چه دوره سنی قرار دارد؟

- (۱) اخلاقی - ۶ ساله
- (۲) اخلاقی - ۱۰ ساله
- (۳) اجتماعی - ۶ ساله
- (۴) اجتماعی - ۱۰ ساله

(سراسری ۱۴۰۰)

۲۱۶. کدام عبارت، از ویژگی‌های رشد در طی دوره کودکی است؟

- (۱) در اوایل بازی‌های مشترک و گروهی انجام می‌دهند، اما به تدریج به بازی‌های انفرادی می‌پردازند.
- (۲) بعد از نشان دادن هیجانات ساده پشیمانی و ترحم، هیجانات مرکب ترس و محبت را نشان می‌دهند.
- (۳) بعد از دستیابی به مهارت‌های حرکتی ظریف بلافاصله می‌توانند حرکات درشت را با مهارت انجام دهند.
- (۴) در اوایل درکی از اخلاق ندارند، اما به تدریج اصول و قوانین تعیین‌کننده رفتار با دیگران را یاد می‌گیرند.

(سراسری ۱۴۰۱)

۲۱۷. کدام مورد در خصوص تحولات دوره طفولیت، درست است؟

- (۱) طبق آموزه‌های اسلام، دوره اطاعت و فرمانبرداری است.
- (۲) بین ۱۱ تا ۱۴ ماهگی، مستقل ایستادن مشاهده می‌شود.
- (۳) با رشد آگاهی از هیجان و واکنش اطرافیان، هیجان‌های ساده بروز می‌کند.
- (۴) اولین نشانه تغییر اجتماعی در این دوره، به صورت ترس از غریبه‌ها رخ می‌دهد.

۲۱۸. در کدام گزینه سن بروز توانایی‌ها، با یکدیگر اشتراک دارند؟

- (۱) لبخند اجتماعی - نشستن با کمک
(۳) بازی‌های موازی - بازی با هم‌جنسان

۲۱۹. عبارات زیر به ترتیب مربوط به کدام جنبه رشد است؟

- ابتدایی‌ترین و شاخص‌ترین جنبه رشد است.
- باعث تغییر پردازش کودکان از ادراکی به مفهومی می‌شود.
- نخستین نشانه‌های آن در سنین ۲ تا ۳ ماهگی جلوه‌گر می‌شود.
- مستلزم آگاهی از حالت‌های خود و دیگران است.
(۱) جسمانی - اخلاقی - هیجانی - اجتماعی
(۳) جسمانی - شناختی - اجتماعی - هیجانی

(پلاس ۱۴۰۴)

۲۲۰. درستی و نادرستی عبارات زیر در رابطه با دوره کودکی اول، کدام است؟

- از بین دو خوراکی با مقدار یکسان، آن خوراکی را که ظاهراً حجم بیشتری دارد، انتخاب می‌کنند.
- در تشخیص اخلاقی بودن یک عمل، به قصد و نیت افراد توجه می‌کنند.
- براساس ویژگی‌های کیفی به دریافت و فهم محرک‌ها می‌پردازند.
- علاقمندند در کنار همسالان باشند و گروهی بازی کنند.
(۱) د - ن - د - ن
(۲) ن - ن - د - د
(۳) د - ن - ن - ن
(۴) ن - د - د - ن

(سراسری ۱۴۰۲)

۲۲۱. کدام رفتار یا ویژگی، مربوط به دوره کودکی دوم است؟

- (۱) از بودن با هم‌جنس‌های خود و انجام بازی قانونمند لذت می‌برند.
(۲) با توجه به ویژگی‌های کیفی محرک‌ها، به دنبال درک و فهم بیشتر هستند.
(۳) در تشخیص خوب یا بد بودن یک عمل، به پیامد و نتیجه توجه می‌کنند، نه به قصد و نیت آن.
(۴) از بین دو مقدار یکسان از خمیربازی، آن خمیربازی را که به صورت استوانه است، به خمیربازی به شکل دایره ترجیح می‌دهند.

(خارج ۱۴۰۲)

۲۲۲. به ترتیب کدام ویژگی‌ها مربوط به نقاط سنی زیر است؟

- ۳ ماهگی
- ۸ ماهگی
- ۵ سالگی

(پلاس ۱۴۰۴)

- (۱) لبخند اجتماعی - نشستن با کمک - بازی گروهی
(۳) نشستن مستقل - بلند شدن از وضعیت نشسته - پردازش ادراکی

(پلاس ۱۴۰۴)

۲۲۳. سهیلا طبق طبقه‌بندی مراحل رشد توسط روان‌شناسان در دوره نوپایی قرار دارد. به ترتیب درستی یا نادرستی عبارات زیر درباره او کدام است؟

- می‌تواند برخی از مهارت‌های حرکتی درشت را به خوبی انجام دهد.
- وقتی تمام اسباب‌بازی‌هایش را روی زمین پرت می‌کند و مادرش عصبانی می‌شود، از کار خود پشیمان می‌شود.
- وقتی مادرش عروسک او را در مقابل چشمانش، پشت سر خود پنهان می‌کند، به دنبال آن نمی‌گردد.
- کارهای خوب اخلاقی را با انگیزه خوشحال کردن دیگران انجام می‌دهد.
(۱) د - ن - د - ن
(۲) د - ن - ن - ن
(۳) ن - د - د - د
(۴) ن - د - ن - ن

ویژگی‌های رشد در دوره نوجوانی

۲۲۴. کدام گزینه درباره ویژگی‌های رشد در دوره نوجوانی درست است؟

- (۱) دامنه سنی ۱۲ تا ۲۰ سالگی را دربرمی‌گیرد.
(۳) این دوره حد واسط میان دوران جوانی و بزرگسالی است.

(سراسری ۹۸)

۲۲۵. به تغییرات بدنی و جنسی که جزئی از علائم رشد و قابل رؤیت هستند، چه می‌گویند؟

- (۱) بلوغ جنسی
(۲) رسش جنسی
(۳) ویژگی اولیه جنسی
(۴) ویژگی ثانویه جنسی

۲۲۶. کدام گزینه مربوط به صفات ثانویه جنسی است؟

- (۱) به طور غیرمستقیم در تولیدمثل نقش دارند.
(۳) تغییرات اندام‌های جنسی را دربرمی‌گیرند.

۲۲۷. «ناگهانی بودن رشد» در دوره نوجوانی، به چه معناست؟

- (۱) افزایش قد و وزن و سپس رشد ماهیچه‌ها
(۳) تغییر سریع تناسب بدن و افزایش سریع اندازه بدن

- (۲) تغییرات سریع در اندام‌های داخلی مثل قلب و شش
(۴) ایجاد بلوغ جنسی که موجب رسش جنسی نوجوان می‌شود.

۲۶۵. در خصوص «خود آرمانی» و «خود واقعی» فرد در دوره نوجوانی، همه گزینه‌ها درست است: به جز —
 (۱) در روند طبیعی زندگی انتظار می‌رود که نوجوانان برای کاهش فاصله خود آرمانی و واقعی، به جای رویاپردازی تلاش کنند.
 (۲) منظور از «خود آرمانی» ویژگی‌هایی است که فرد دوست دارد داشته باشد.
 (۳) منظور از «خود واقعی» همان ویژگی‌های فردی است که هر فرد دارد.
 (۴) استفاده از پدیده رویاپردازی در دوره نوجوانی برای کم کردن فاصله «خود آرمانی» و «خود واقعی»، غیرطبیعی است.

(خارج ۱۴۰۰)

۲۶۶. براساس کدام مورد «خود آرمانی» در افراد شکل می‌گیرد؟

- (۱) خود واقعی (۲) رویاپردازی (۳) ویژگی‌های فردی (۴) ایده‌آل‌های فردی

(اردیبهشت ۱۴۰۳)

۲۶۷. درستی و نادرستی هر یک از عبارات‌های زیر، به ترتیب کدام است؟

— خود آرمانی براساس علاقه‌مندی‌ها و ایده‌آل‌هایی که نوجوان در زندگی دارد، شکل می‌گیرد.

— در دوره نوجوانی، خیال‌پردازی برای رسیدن به خود آرمانی، امری غیرعادی بوده و موجب فاصله گرفتن از زندگی واقعی می‌گردد.

— کاهش نمرات درسی نوجوانان می‌تواند ناشی از خیال‌پردازی بیش از حد آن‌ها در زمینه رسیدن به ایده‌آل‌هایشان باشد.

— در روند زندگی عادی، نوجوانان بایستی برای رسیدن به خود واقعی تلاش کنند و از رویاپردازی اجتناب کنند.

- (۱) د - د - ن (۲) ن - د - د (۳) ن - د - ن (۴) ن - د - ن

۲۶۸. این توصیه پیشنهادی که «باید به نوجوانان کمک کرد تا دریابند جوامع و افراد، آمیزه‌ای از محاسن و معایب هستند»، در ارتباط با کدام دسته از نوجوانان مصداق دارد؟

- (۱) نوجوانان حساس به انتقاد (۲) نوجوانان آرمان‌گرا (۳) نوجوانان با عزت‌نفس پایین (۴) نوجوانان منحصر به فرد

۲۶۹. به ترتیب بگویید در بیان تغییرات نوجوانی به کدام ویژگی‌ها اشاره می‌شود و کدام جنبه از رشد نوجوانی شگفت‌آور است؟

(۱) افزایش گرایش به ارتباط با همسالان - تغییر در ویژگی‌های مربوط به توانایی تولید مثل

(۲) افزایش سریع اندازه بدن و تغییر تناسب آن - ظرفیت‌سازی حافظه

(۳) بلوغ جنسی - افزایش تحریک‌پذیری و تغییر سریع حالات هیجانی

(۴) رشد و شکل‌گیری هویت - شکل‌گیری تفکر فرضی

۲۷۰. نوجوان ۱۷ ساله‌ای که در یک جمع دوستانه، شروع به مسخره کردن و ضایع کردن یکی از افراد حاضر در جمع می‌کند، دچار کدام مشکل است؟

- (۱) عدم تکامل رشد اجتماعی (۲) بی‌ثباتی هیجانی (۳) بحران هویت (۴) عدم تبدیل شناخت به باور اخلاقی

۲۷۱. به ترتیب «خودمختاری و استقلال نسبت به والدین»، «حساسیت زیاد نسبت به رفتار بزرگ‌ترها» و «قانع بودن به حق خود» در کدام‌یک از جنبه‌های رشد نوجوانی مورد بررسی قرار می‌گیرد؟

- (۱) اجتماعی - اخلاقی - اخلاقی (۲) شناختی - هیجانی - اجتماعی (۳) اجتماعی - هیجانی - اخلاقی (۴) شناختی - اخلاقی - اجتماعی

۲۷۲. «شخصی که می‌داند مسواک زدن موجب سلامتی و حفظ دندان‌ها می‌شود، ولی در مسواک زدن سهل‌انگاری می‌کند»، در کدام مورد دچار اشکال است؟

- (۱) هیجان (۲) شناخت (۳) باور (۴) دانش

(سراسری ۹۸)

۲۷۳. این بیان نوجوان «من فقط به مصالح خودم اهمیت می‌دهم و مسائل دیگران به من مربوط نیست.» به کدام جنبه از رشد مربوط می‌شود؟

- (۱) اخلاقی (۲) اجتماعی (۳) شناختی (۴) هیجانی

(خارج ۹۶ با اندکی تغییر)

۲۷۴. تفکر فرضیه‌سازی در دوره نوجوانی به کدام ویژگی اشاره دارد؟

(۱) با واقعیت مطابقت دارد.

(۲) محدود به زمان حال است.

(۳) از طریق استدلال استقرایی شکل می‌گیرد.

سوالات ترکیبی ویژگی‌های رشد در نوجوانی

(سراسری ۹۹)

۲۷۵. کدام عبارت، در مورد تغییرات جسمانی، هیجانی و اجتماعی نوجوانان درست است؟

(۱) بین سنین ۱۴ تا ۱۹ سالگی به بلوغ می‌رسند.

(۲) توانایی‌های شناختی خود را به خوبی به کار می‌برند.

(۳) حالات هیجانی با ثباتی که دارند به ندرت تغییر می‌کنند.

(۴) از لحاظ اجتماعی ارزش زیادی برای گروه همسالان قائل هستند.

(خارج ۱۴۰۰)

۲۷۶. کدام عبارت، در خصوص ویژگی‌های رشد نوجوانان درست است؟

(۱) از لحاظ جسمانی تغییرات سریع و متعددی را تجربه می‌کنند.

(۲) در پایان این دوره همه نوجوانان هویتی مثبت و با ثباتی را کسب می‌کنند.

(۳) به دلیل تغییرات شناختی نسبت به مسائل اخلاقی و ارزشی بی‌تفاوت هستند. (۴) اطلاعات را بیشتر به صورت ادراکی و براساس ویژگی‌های عینی پردازش می‌کنند.

۲۷۷. کدام عبارت درباره علت تغییرات رشدی درست است؟

(۱) علت اینکه هیجانات نوجوانان به رفتارهای منفی و مخرب تبدیل می‌شوند، تغییرات فیزیولوژیکی و هورمونی این دوره است.

(۲) علت پیشرفته‌تر بودن رشد هیجانی در انسان نسبت به حیوانات، برخورداری انسان‌ها از هیجانات مرکب است.

(۳) علت اینکه کودکان خردسال مسئول رفتار خود نیستند، این است که هیچ تصویری از کار خوب و بد ندارند.

(۴) علت اینکه نوجوانان در یک لحظه اطلاعات بیشتری را در حافظه خود نگه می‌دارند، به وجود آمدن تفکر فرضی است.

سوالات ترکیبی روان‌شناسی رشد

۲۸۶. شدیدترین و گسترده‌ترین تغییرات زیستی در چه دوره‌ای رخ می‌دهد؟

- (۱) کودکی دوم (۲) نوجوانی (۳) طفولیت (۴) کودکی اول

۲۸۷. بیشترین تحولات اخلاقی و ارزشی را کدام گروه‌های سنی تجربه می‌کنند؟

- (۱) نوجوانان (۲) کودکان دبستان (۳) جوانان (۴) بزرگسالان

۲۸۸. دستیابی به «هویت» از جمله تغییرات رشدی کدام حیطة و کدام گروه سنی است؟

- (۱) اجتماعی - کودکی دوم (۲) شناختی - نوجوانی (۳) شناختی - کودکی دوم (۴) اجتماعی - نوجوانی

۲۸۹. کدام عبارت درباره رشد درست است؟

- (۱) ابتدایی‌ترین و شاخص‌ترین جنبه رشد، رشد جسمانی - حرکتی است.
(۲) از زمان تولد تا نوجوانی رشد اجتماعی با سرعت و تغییرات بسیاری همراه است.
(۳) دوره نوجوانی با شدیدترین و گسترده‌ترین تغییرات هیجانی همراه است.
(۴) دوره نوجوانی نسبت به سایر دوره‌های رشد اهمیت زیادی دارد.

۲۹۰. دو گلوله خمیر گرد و مساوی را جلوی کودک ۵ ساله روی دو کفه ترازو قرار می‌دهیم و سپس آن‌ها را از روی ترازو برمی‌داریم و یکی را به شکل مار درمی‌آوریم. قبل از قرار دادن مجدد آن‌ها بر روی ترازو از کودک می‌پرسیم که آیا دو گلوله باز هم وزن مساوی دارند؟ پاسخ می‌دهد که خیر! گلوله‌ای که به شکل مار درآمده است، وزن بیشتری خواهد داشت. این پاسخ ناشی از چیست؟

- (۱) عدم اشراف بر قضاوت‌ها و استدلال‌ها
(۲) عدم در نظر گرفتن احتمالات مختلف
(۳) عدم تمرکز بر اطلاعات مرتبط با تکلیف
(۴) عدم برخورداری از پردازش مفهومی

۲۹۱. روان‌شناسی بر کدام مرحله از رشد انسان بیشتر تأکید می‌کند؟

- (۱) نوجوانی و جوانی (۲) نوزادی و کودکی (۳) کودکی و نوجوانی (۴) تمامی مراحل رشد

۲۹۲. به ترتیب، برخی از ویژگی‌های رشد «اخلاقی کودکی»، «جسمانی نوجوانی»، «اجتماعی نوجوانی» و «شناختی نوجوانی» کدام است؟

- (۱) راست‌گویی - بلوغ - بازی‌های قاعده‌مند - توانایی‌های زبانی
(۲) کمک به دیگران - رشد ناگهانی - گرایش به همسالان - رشد قوه استدلال
(۳) رعایت حقوق دیگران - کسب مهارت‌های حرکتی درشت - نزدیک شدن به خانواده - کسب هویت
(۴) شناخت هیجانات خود - افزایش قد - گرایش به هم‌جنسان - فراحافظه

۲۹۳. هر کدام از موارد زیر، به ترتیب مربوط به کدام جنبه رشد است و در کدام دوره رشد رخ می‌دهد؟

- تغییرات اندام داخلی و دو برابر شدن اندازه قلب
- توانایی انجام حرکات ظریف مثل گره زدن و بستن دکمه
- توانایی فرضیه‌سازی و بررسی احتمالات

- (۱) رشد جسمانی (نوجوانی) - رشد شناختی (کودکی) - رشد اخلاقی (کودکی)
(۲) رشد جسمانی (کودکی) - رشد جسمانی (کودکی) - رشد شناختی (نوجوانی)
(۳) رشد جسمانی (نوجوانی) - رشد جسمانی (کودکی) - رشد شناختی (نوجوانی)
(۴) رشد جسمانی (کودکی) - رشد جسمانی (نوجوانی) - رشد شناختی (کودکی)

۲۹۴. آیات زیر به ترتیب مربوط به کدام جنبه و کدام دوره رشد هستند؟

- با خودم گفتم خدایا کیستم در بنای این جهان من چیستم
- کنون به که امشب تماشا کنیم چو فردا شود فکر فردا کنیم
- یک دمی با عالمی بیگانه‌ام بار دیگر عاشقی دیوانه‌ام
- ما برون را ننگریم و قال را ما درون را بنگریم و حال را

- (۱) رشد هیجانی نوجوانی - رشد شناختی نوجوانی - رشد اجتماعی نوجوانی - رشد اخلاقی کودکی
(۲) رشد اجتماعی نوجوانی - رشد شناختی نوجوانی - رشد هیجانی نوجوانی - رشد شناختی نوجوانی
(۳) رشد هیجانی نوجوانی - رشد شناختی کودکی - رشد اجتماعی نوجوانی - رشد شناختی کودکی
(۴) رشد اجتماعی نوجوانی - رشد شناختی کودکی - رشد هیجانی نوجوانی - رشد اخلاقی نوجوانی

(خارج ۱۴۰۱)

(پلاس ۱۴۰۴)

تست

۱۰۶۴. کدام عبارت در خصوص موضوع روان‌شناسی درست است؟

- (۱) تغییر در توصیف و تبیین‌های موجود در علم روان‌شناسی منجر به تغییر در نیازهای زیستی و فرهنگی می‌شود.
- (۲) رفتار و شناخت پایه از موضوعات مشترک بین انسان و حیوان است.
- (۳) موضوعات غیرقابل مشاهده در روان‌شناسی علمی همان فرایندهای ذهنی است.
- (۴) احساس، اولین مرحله شناخت پایه است.

۱۰۶۵. دریافت و فهم ایجادشده در کدام فرد، پایدارتر و کارآمدتر است؟

- (۱) علی که رتبه خوبی در کنکور به دست آورده، براساس خوش آبوهوا بودن دانشگاه‌های مختلف، دست به انتخاب رشته می‌زند.
- (۲) سارا در جشن روز اول مدرسه با دانش‌آموزانی که زیباتر هستند و لباس قشنگ‌تری پوشیده‌اند، دوست می‌شود.
- (۳) محسن که کوهنورد است، عینک آفتابی‌ای را انتخاب می‌کند که به نظرش شیک و باکلاس است و شاخص محافظت آن در برابر نور خورشید بالا است.
- (۴) حمید که قاضی است، هنگام دادن حکم درباره مجرم بودن یک متهم، چهره معصومانه او را ملاک قرار می‌دهد.

۱۰۶۶. پیش‌فرض‌ها و جهت‌گیری‌های موجود در ذهن انسان، بر کدام‌یک از اهداف علم تجربی و کدام‌یک از روش‌های جمع‌آوری اطلاعات تأثیر می‌گذارد؟

- (۱) توصیف - مشاهده (۲) تبیین - مشاهده (۳) پیش‌بینی - مصاحبه (۴) کنترل - مصاحبه

۱۰۶۷. درستی یا نادرستی عبارات زیر درباره روش‌های جمع‌آوری اطلاعات در روان‌شناسی در کدام گزینه مشخص شده است؟

- نکته مهم در پرسشنامه این است که اطلاعات باید به شکل دقیق ثبت شوند و تا جای ممکن از تعصب دوری کرد.
- طراحی و آماده‌سازی آزمون‌ها بسیار دشوار است و فرایند پیچیده‌ای را طی می‌کند.

- در روش مشاهده، محقق از خود فرد درباره رفتارهای او سؤال می‌پرسد.

- روش نمره‌گذاری پرسشنامه‌ها با یکدیگر متفاوت است.

- (۱) ن - د - ن - د (۲) ن - ن - د - د (۳) د - ن - د - ن (۴) د - د - ن - ن

۱۰۶۸. به ترتیب «تکرارپذیری»، از ویژگی‌های کدام‌یک از منابع کسب شناخت است و این ویژگی در تقابل با کدام روش است؟

- (۱) عقل - شهود (۲) شهود - عقل (۳) تجربه - شهود (۴) استناد - عقل

۲ آزمون دوم درس ۲

۱۰۶۹. کدام عبارت درباره روان‌شناسی رشد درست است؟

- (۱) روان‌شناسی رشد جنبه‌های مختلف جسمانی، شناختی، هیجانی، اجتماعی و اخلاقی را از زمان تولد تا مرگ در آدمی مطالعه می‌کند.
- (۲) روان‌شناسی رشد دامنه محدودی از حیطه‌های رشد روانی و جسمانی را در فراخنای زندگی فرد شامل می‌شود.
- (۳) روان‌شناسی رشد تلاش می‌کند تغییراتی را که در طول زندگی یعنی از زمان تشکیل نطفه تا مرگ در موجودات زنده رخ می‌دهد مطالعه کند.
- (۴) روان‌شناسی رشد به شناسایی و پیش‌بینی تغییرات فرد در طول زندگی که به آن فراخنای زندگی نیز گفته می‌شود، می‌پردازد.

۱۰۷۰. کدام عبارت در مورد عامل وراثت و محیط نادرست است؟

- (۱) عوامل وراثتی در درون فرد و عوامل محیطی در بیرون از فرد قرار دارند.
- (۲) عوامل وراثت پیش از تولد وجود دارند و عوامل محیطی پس از تولد به وجود می‌آیند.
- (۳) عوامل وراثتی نسبتاً ثابت و قابل پیش‌بینی‌اند ولی عوامل محیطی معمولاً متغیر و غیرقابل پیش‌بینی‌اند.
- (۴) عامل وراثت موجب شباهت فرایند رشد در همه انسان‌ها می‌شود و عامل محیطی باعث تفاوت انسان‌ها در نحوه بروز تغییرات می‌شود.

۱۰۷۱. در صورتی که اعتقاد به پیوستگی رشد داشته باشیم، کدام فعالیت با دشواری روبه‌رو می‌شود؟

- (۱) تقسیم کردن ویژگی‌های رشد به مراحل مشخص (۲) تقسیم کردن رشد به جنبه‌ها و ابعاد مختلف
(۳) مشخص کردن تعریف روان‌شناسی رشد (۴) مشخص کردن عوامل مؤثر بر رشد

۱۰۷۲. کدام تصویر از رشد کودکی تا بزرگسالی، مورد تأیید اکثر روان‌شناسان رشد است؟

۱۰۷۳. کدام عبارت درباره فرد ۲۱ ساله‌ای که به تازگی در یک شرکت به صورت تمام‌وقت استخدام شده است و خودش مخارج زندگی‌اش را تأمین می‌کند، درست است؟

- (۱) از نظر همه روان‌شناسان وارد دوره جوانی شده است.
(۲) از نظر برخی روان‌شناسان وارد دوره جوانی شده است.
(۳) از نظر برخی روان‌شناسان هنوز دوره نوجوانی را به پایان نرسانده است.
(۴) از نظر همه روان‌شناسان دوره جوانی را به پایان رسانده است.

۱۰۷۴. به ترتیب درستی یا نادرستی عبارات زیر در کدام گزینه آمده است؟

- رشد انسان از زمان تولد شروع می‌شود و تا پایان عمر ادامه دارد.

- تخمک بارور شده طبیعی دارای ۲۳ کروموزوم است و از طریق این کروموزوم‌ها، صفات به ارث برده می‌شوند.

- کودکان ۶ ساله از رشد درک اخلاقی برخوردار نیستند؛ زیرا کار اخلاقی را صرفاً به خاطر خوشحال کردن دیگران انجام می‌دهند.

- کودکان در سنین اولیه کودکی با یکدیگر بازی‌های گروهی می‌کنند ولی نمی‌توانند بازی‌های قاعده‌مند را انجام دهند.

- (۱) د - د - ن - د (۲) د - د - ن - ن (۳) ن - ن - ن - ن (۴) ن - د - د - د

۱۰۷۵. طبق جدول رشد مهارت‌های حرکتی کودکی، کدام مهارت بلافاصله قبل از «نشستن مستقل» و بلافاصله بعد از آن قرار دارد؟
 (۱) غلت زدن - ایستادن با کمک
 (۲) نشستن با کمک - بلند شدن از وضعیت نشسته
 (۳) نشستن با کمک - ایستادن با کمک
 (۴) غلت زدن - بلند شدن از وضعیت نشسته

۱۰۷۶. اگر شیشه شیر کودک ۶ ماهه‌ای را جلوی چشمانش پشت سرمان پنهان کنیم، به دنبال آن —: زیرا —
 (۱) نمی‌گردد - به دلیل رشد پایین شناختی فکر می‌کند هرچه دیده نمی‌شود، دیگر وجود ندارد.
 (۲) نمی‌گردد - به دلیل عدم رشد اجتماعی نمی‌تواند آن را یک بازی تلقی کند و با ما همراهی کند.
 (۳) می‌گردد - به دلیل رشد شناختی به این درک رسیده که اشیاء، علی‌رغم دیده نشدنشان همچنان وجود دارند.
 (۴) می‌گردد - به دلیل رشد اجتماعی آن را یک بازی تلقی کرده و با ما همراهی می‌کند.

۱۰۷۷. حسام در دوره کودکی اول قرار دارد. با توجه به مراحل رشد، کدام عبارت درباره او درست است؟

- (۱) وقتی از او بپرسیم چرا یک کار اخلاقی را انجام داده است، درستی آن کار را به عنوان دلیل بیان می‌کند.
 (۲) والدین او می‌توانند کم‌کم زشتی‌ها و زیبایی‌ها را به او بفهمانند و در تأدیب او کوشش کنند.
 (۳) وقتی به پارک می‌رود، دوست دارد با سایر بچه‌ها مشغول بازی‌های گروهی و قاعده‌مند مانند استوپ‌هوایی شود.
 (۴) اگر به او حق انتخاب داده شود، هدایای کوچک که ارزش را به هدایای بزرگ بر ارزش ترجیح می‌دهد.

۱۰۷۸. اگر یک کودک دو ساله، گریه گرسنه‌لنگی را ببیند که با پای شکسته به ظرف غذای او نزدیک می‌شود و از آن می‌خورد، احتمال بروز کدام رفتار در او کم است؟

- (۱) از گریه می‌ترسد و شروع به گریه کردن می‌کند.
 (۲) از گریه خوشش می‌آید و نوازشش می‌کند.
 (۳) از اینکه گریه‌خیز را خورده، عصبانی می‌شود و او را می‌زند.
 (۴) دلش به حال گریه می‌سوزد و اجازه می‌دهد بقیه غذايش را هم بخورد.

۱۰۷۹. با توجه به اینکه نوزاد انسان در زمان تولد حدوداً ۳ کیلو وزن دارد، در کودک ۹ کیلویی که روند رشد را به‌طور طبیعی طی کرده کدام رفتار به تازگی بروز پیدا کرده است؟

- (۱) لبخند اجتماعی (۲) ترس از غریبه (۳) بازی‌های موازی (۴) مهارت حرکت‌های ظریف

۱۰۸۰. کدام عبارت درباره رشد دستگاه جسمانی در نوجوانی درست است؟

- (۱) رشد دستگاه تولیدمثل تغییر اساسی دوره نوجوانی است که به ویژگی‌های جنسی ثانویه مربوط است.
 (۲) منظور از بلوغ جنسی، مرحله‌ای است که در آن نوجوان احساس توانمندی زیادی می‌کند.
 (۳) حدود یک سال پس از رشد ماهیچه‌ها، قد و وزن نوجوان افزایش چشمگیری پیدا می‌کند.
 (۴) منظور از رشد ناگهانی، افزایش سریع اندازه بدن و تغییر سریع تناسب بدن است.

۱۰۸۱. منظور از اینکه نوجوانان از مهارت «فراحافظه» برخوردارند، چیست؟

- (۱) می‌توانند در یک لحظه اطلاعات بیشتری را در حافظه خود نگه دارند. (۲) بهتر از کودکان قادر به رمزگردانی، اندوزش و بازیابی اطلاعات هستند.
 (۳) می‌خواهند چگونگی به حافظه سپردن اطلاعات را یاد بگیرند. (۴) می‌توانند بر اطلاعات مرتبط متمرکز شوند و آن‌ها را به خاطر بسپارند.

۱۰۸۲. درستی یا نادرستی عبارات زیر در مورد نوجوانان در کدام گزینه مشخص شده است؟

- در تصمیم‌گیری‌های روزمره‌شان مشکل دارند و تمایل دارند که دیگران به‌جای آن‌ها تصمیم‌گیری کنند.
 - پذیرش و درک این موضوع که افراد مورد علاقه آن‌ها در عین صمیمیت و رفاقت، ممکن است موجب رنجش و خشم شوند، برایشان دشوار است.
 - تغییرات شناختی باعث می‌شود به‌طور مکرر هیجان‌ناکی را تجربه کنند که زودگذر و ناپایدار است و تغییر حالت می‌دهد.
 - در مورد مسائل اخلاقی و ارزشی بیشتر از قبل به تفکر و قضاوت می‌پردازند و زمینه‌های رشد ارزش‌های اخلاقی برایشان فراهم می‌شود.

- (۱) ن - د - ن - د (۲) ن - د - د - د (۳) د - ن - ن - ن (۴) د - ن - د - ن

۱۰۸۳. این جمله نوجوان که «من فردی صادق و مهربان هستم» مربوط به کدام جنبه از رشد او است و نحوه پاسخ او به این موضوع، کدام عامل را تحت تأثیر قرار می‌دهد؟

- (۱) رشد هیجانی - مهارت‌های کنترل هیجان
 (۲) رشد درک اخلاقی - نوع تصمیم‌گیری
 (۳) رشد شناختی - نوع پردازش
 (۴) رشد اجتماعی - انتخاب همسالان

آزمون سوم درس ۳

۱۰۸۴. بسیاری از روان‌شناسان توصیه می‌کنند که در اتاق نوزاد تازه متولدشده، اسباب بازی‌ها و وسایلی با رنگ‌های متضاد قرار داده شود. این توصیه با کدام موضوع ارتباط کمتری دارد؟

- (۱) درگیری حواس با محرک‌های متنوع و مطلوب، خوشایند است. (۲) از نظر تکاملی احساس به بقای موجود زنده کمک می‌کند.
 (۳) یکی از منابع توجه تحریک حواس به وسیله محرک‌های بیرونی است. (۴) یکی از عوامل ایجاد تمرکز، تغییرات درونی محرک‌ها است.

۱۰۸۵. در تصویر مقابل دستان یک فرد نابینا را می‌بینیم که با لمس نقاط برجسته خط بریل مفهوم آن را به راحتی درک می‌کند. این موضوع به کدام عبارت مربوط است؟

- (۱) احساس، به حیات موجودات زنده کمک می‌کند.
 (۲) موجودات زنده به‌خصوص انسان‌ها به احساس نیاز دارند.
 (۳) اگر یک موضوع را بتوان با چند حس دریافت کرد، دریافت ما قوی‌تر می‌شود.
 (۴) در صورت فقدان یک ابزار حسی، سایر ابزارهای حس کارآمدتر عمل می‌کنند.

بررسی عبارت‌ها به ترتیب: عبارت اول در دوره نوجوانی اندام‌های داخلی بدن نیز رشد قابل توجهی دارند: به طوری که اندازه و ظرفیت شش سه برابر و اندازه قلب دو برابر قبل می‌شود و حجم کلی خون افزایش پیدا می‌کند. این تغییرات باعث می‌شود نوجوانان احساس توانمندی زیادی کنند. **رشد جسمانی نوجوانی عبارت دوم** کودکان در ابتدا قادر به انجام حرکات درشتی همچون بالا رفتن از پله‌ها هستند، سپس مهارت حرکات ظریف همچون بستن بند کفش را به دست می‌آورند. **رشد جسمانی کودک عبارت سوم** برای اولین بار در دوره نوجوانی، تفکر فرضی شکل می‌گیرد، به این معنا که نوجوانان فرضیه‌سازی می‌کنند و در پیش‌بینی یک موقعیت، از احتمال‌های مختلف بهره می‌برند: در حالی که مبنای استدلال در دوره کودکی، واقعیت‌های ملموس و بیرونی است. **رشد شناختی نوجوانی** **۲۹۴. بررسی ابیات به ترتیب: بیت اول** رشد اجتماعی نوجوانی: «من کیستم؟» سوالی است که به‌طور خاص ذهن نوجوانان و جوانان را درگیر خود می‌کند و افراد در پاسخ به این سؤال به جست‌وجوی هویت خویش می‌پردازند. دستیابی به هویت، یکی از تغییرات رشد اجتماعی نوجوانی است. **بیت دوم** رشد شناختی کودکی: کودکان فاقد تفکر فرضی هستند و برخلاف نوجوانان نمی‌توانند در پیش‌بینی یک موقعیت، احتمالات مختلف را در نظر بگیرند. به عبارت دیگر، مبنای استدلال آن‌ها واقعیت‌های ملموس و بیرونی است که در اینجا و اکنون قرار دارد. پس این بیت در تضاد با تفکر فرضی و مربوط به رشد شناختی کودکی است. **بیت سوم** رشد هیجانی نوجوانی: به دلیل تغییرات فیزیولوژیکی و هورمونی در دوره نوجوانی، تحریک‌پذیری نوجوانان افزایش می‌یابد و حالات هیجانی آنان به سرعت تغییر می‌کند. مثلاً یک نوجوان گاهی آنقدر شاد است که دلش می‌خواهد با صدای بلند بخندد و همه دوستان را به ناهار مهمان کند و گاهی هم آنقدر غمگین است که دلش می‌خواهد زار زار گریه کند. **بیت چهارم** رشد اخلاقی نوجوانی و کودکی دوم: شاعر در مفهوم بیت چهارم می‌گوید ما به حالت‌های درونی توجه می‌کنیم نه به حالت‌های ظاهری و بیرونی. کودکان ۵-۶ ساله در تشخیص خوب یا بد بودن یک عمل، صرفاً به پیامدها و نتایج بیرونی آن توجه می‌کنند، در حالی که وقتی بزرگ‌تر می‌شوند، نیت‌ها و انگیزه‌های درونی را هم که قابل مشاهده نیستند در نظر می‌گیرند، بنابراین این عبارت با رشد اخلاقی نوجوانی یا کودکی دوم ارتباط بیشتری دارد.

درس سوم: احساس، توجه، ادراک

۲۹۵. ۱ از نظر تکاملی، احساس محرک‌های بیرونی برای بقای موجود زنده حیاتی است، اگر احساس گرما نمی‌کردیم، به‌دنبال خنک کردن خودمان هم نبودیم؛ بنابراین احساس به حیات موجود زنده کمک می‌کند.

۲۹۶. ۳ تحریک هر یک از گیرنده‌های حسی تابع «شدت محرک» است: یعنی تحریک حواس از سوی محرک باید به میزان خاصی برسد تا آن عضو حسی تحریک شود؛ برای مثال صدا باید به‌شدت خاصی برسد تا گوش ما آن را بشنود.

۲۹۷. ۳ آزمایش‌های مربوط به فقدان حواس در شرایط محرومیت حسی انجام می‌شود. محرومیت حسی یعنی اینکه فرد در شرایطی قرار بگیرد که هیچ‌یک از گیرنده‌های حسی مثل چشم، گوش و... به‌وسیله محرک‌های بیرونی تحریک نشود. این آزمایش‌ها چند نتیجه داشت: **۱** محرومیت حسی حتی با وجود قول دریافت پاداش بیش از چند ساعت قابل تحمل نیست. **۲** محرومیت حسی به دلیل آزاردهنده بودن نوعی شکنجه تلقی می‌شود. **۳** موجودات زنده به‌خصوص انسان، نیاز به احساس دارند. اینکه احساس برای بقای موجودات زنده ضروری است، جمله درستی محسوب می‌شود؛ اما مربوط به آزمایش محرومیت حسی نیست.

۲۹۸. ۴ پس از تحریک گیرنده‌های حسی توسط محرک‌های محیطی و دریافت آن‌ها (احساس)، یک یا چند محرک احساس‌شده را انتخاب می‌کنیم (توجه). سپس به تفسیر محرک‌های انتخاب‌شده می‌پردازیم که ادراک نام دارد. **ادراک** فرایند تفسیر و تعبیر کردن، معنا و مفهوم دادن، سازماندهی کردن و بازشناسی کردن محرک‌های توجه‌شده است.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ تفکر **۲** احساس **۳** تفکر

۲۹۹. ۲ فاصله زمانی بین احساس، توجه و ادراک آنقدر سریع است که ما آن را نادیده می‌گیریم.

۲۸۵. ۴ شیما در کودکی دوم (۷ تا ۱۲ سالگی) و ندا در نوجوانی (۱۲ تا ۲۰ سالگی) است. با توجه به ویژگی‌های رشد، گزینه «۴» درست است.

گزینه «۴» در قسمت اول به احساس سپاسگزاری اشاره شده که یک هیجان مرکب است و در کودکی دوم وجود دارد (رشد هیجانی در کودکی معطوف به سه هیجان ساده است و سپس به هیجان‌های مرکب تعمیم می‌یابد). قسمت دوم، نشان‌دهنده تفکر فرضی است که برای اولین بار در نوجوانی به وجود می‌آید (فرد در پیش‌بینی یک موقعیت، احتمالات مختلف را در نظر می‌گیرد).

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ قسمت اول، مهارت فراحافظه را نشان می‌دهد که برای اولین بار در نوجوانی به وجود می‌آید، پس با سن شیما مطابقت ندارد. (فراحافظه نوعی مهارت آموزی است که فرد تلاش می‌کند چگونگی به‌خاطر سپردن اطلاعات را یاد بگیرد). قسمت دوم، پردازش ادراکی است که در کودکی وجود دارد و با سن ندا مطابقت ندارد. زیرا انتظار می‌رود پردازش غالب نوجوانان مفهومی باشد.

۲ قسمت اول این عبارت توصیف دوره نوجوانی است که در آن فرد به‌طور ناگهانی تغییرات زیادی را در بسیاری از حیطه‌های جسمانی و روانی تجربه می‌کند. قسمت دوم ویژگی تحریک‌پذیری هیجانی را نشان می‌دهد که در نوجوانی زیاد دیده می‌شود و با ندا مطابقت دارد. **۳** قسمت اول، احساس منحصر به فرد بودن اغراق‌آمیز را نشان می‌دهد که یکی از پیامدهای رشد شناختی نوجوانی است، پس با سن شیما مطابقت ندارد. در قسمت دوم، بازی با هم‌جنسان مربوط به رشد اجتماعی کودکی دوم است، پس با ندا مطابقت ندارد.

۲۸۶. ۲ نوجوانی دورهای است که با شدیدترین و گسترده‌ترین تغییرات زیستی همراه است.

۲۸۷. ۱ تحول اخلاقی و ارزشی در نوجوانی بیش از هر دوره دیگری است. رشد سریع شناختی در نوجوانی و جوانی باعث می‌شود که فرد بهتر بتواند درباره مسائل اخلاقی، ارزشی و دینی قضاوت کند و واکنش دقیق‌تری نشان دهد. همچنین به دلیل گسترده شدن روابط اجتماعی نوجوان در مقایسه با کودکی و بروز احساس خودمختاری نسبت به والدین، نوجوان با مسائل اخلاقی و ارزشی بیشتر درگیر می‌شود و زمینه‌های رشد ارزش‌های اخلاقی در وی افزایش می‌یابد.

۲۸۸. ۴ یکی از تغییرات در رشد اجتماعی دوره نوجوانی، دستیابی به «هویت» است.

۲۸۹. ۱ هدف از این تست این است که به چند جمله کلیدی و شبیه به هم که در بخش کودکی و بخش نوجوانی مطرح شده دقت کنید و آن‌ها را خوب به حافظه‌تان بسپارید.

بررسی گزینه‌ها: ۱ درست است. **۲** از زمان تولد تا نوجوانی رشد جسمانی - حرکتی با سرعت و تغییرات بسیاری همراه است، نه رشد اجتماعی. **۳** دوره نوجوانی با شدیدترین و گسترده‌ترین تغییرات زیستی همراه است، نه تغییرات هیجانی. **۴** این جمله درباره کودکی است. طبق کتاب درباره نوجوانی می‌توانیم بگوییم «تغییرات در این دوره اهمیت زیادی دارد».

۲۹۰. ۴ این پاسخ نشان‌دهنده این است که کودک تحت تأثیر ویژگی‌های ظاهری قرار می‌گیرد و صرفاً به دلیل تغییر شکل یکی از گلوله‌ها فکر می‌کند وزن آن بیشتر شده است؛ بنابراین پردازش ادراکی دارد و فاقد پردازش مفهومی است. این سؤال مشابه فعالیت کتاب در بخش رشد شناختی کودکی است.

۲۹۱. ۳ «دوره کودکی نسبت به دوره‌های بعدی رشد اهمیت زیادی دارد». همچنین «تغییرات در دوره نوجوانی اهمیت زیادی دارد». این دو جمله مهم در قسمت مقدمه ویژگی‌های رشد در دوره کودکی و مقدمه ویژگی‌های رشد در نوجوانی بیان شده است و از آن‌ها نتیجه می‌گیریم که روان‌شناسی بر این دو مرحله از رشد تأکید بیشتری می‌کند.

۲۹۲. ۲ رشد اخلاقی کودکی: گزینه «۴» نادرست است. (شناخت هیجان‌ات خود: رشد هیجانی کودکی) جسمانی نوجوانی: گزینه «۳» نادرست است. (کسب مهارت‌های حرکتی درشت: رشد جسمانی کودکی) اجتماعی نوجوانی: گزینه‌های «۱»، «۳» و «۴» نادرست‌اند. شناختی نوجوانی: گزینه «۳» نادرست است. (کسب هویت: رشد اجتماعی نوجوانی)

۲۹۳. ۳

توجه: رشد مغز و سیستم عصبی یک تغییر جسمانی است، نه شناختی!

در سایر گزینه‌ها پردازش صرفاً بر اساس ویژگی‌های حسی و ظاهری است (آبوهوا، رنگ لباس، زیبایی و معصومانه بودن چهره).

۱۰۶۶. ۱ دانشمندان سعی می‌کنند تا در توصیف موضوعات و پدیده‌های مختلف، دقیق و بی‌طرف باشند. با وجود این، روان‌شناسان همانند سایر دانشمندان علوم تجربی، غالباً تحت‌تأثیر پیش‌فرض‌ها، نظریات پذیرفته شده در هر علم، ارزش‌ها و همچنین جهت‌گیری‌های موجود در ذهن خویش هستند که این امر، بر مشاهده و دقت آن‌ها تأثیر جدی می‌گذارد.

در روش مشاهده باید اطلاعات به شکل دقیق ثبت شوند و تا جای ممکن از تعصب و پیش‌داوری‌ها به دور بود.

۱۰۶۷. ۱ بررسی عبارت‌ها به ترتیب:

عبارت اول نادرست: در مشاهده، اطلاعات باید به شکل دقیق ثبت شوند و تا جای ممکن باید از تعصب به دور باشند.

عبارت دوم درست: ساخت (طراحی و آماده‌سازی) آزمون‌ها بسیار دشوار است و فرایند پیچیده‌ای را طی می‌کنند.

عبارت سوم نادرست: در پرسشنامه، محقق از خود فرد درباره رفتارها یا افکارهای خاص سؤال می‌پرسد.

عبارت چهارم درست: پرسش‌نامه‌ها به صورت‌های مختلف نمره‌گذاری می‌شوند.

۱۰۶۸. ۳ دو ویژگی مهم روش تجربه (علمی)، تکرارپذیری و تعریف عملیاتی است. ویژگی تکرارپذیری با روش شهودی در تقابل است. چون روش‌های شهودی شخصی و غیرقابل تعمیم‌اند؛ یعنی قابلیت تکرارپذیری روی افراد مختلف را ندارند و صرفاً مبتنی بر دریافت درونی خود شخص‌اند.

آزمون دوم: درس ۲

۱۰۶۹. ۴ شناسایی و پیش‌بینی تغییرات در طول زندگی که به آن فراخوانی زندگی گفته می‌شود، مورد توجه روان‌شناسان رشد قرار گرفته است. منظور از فراخوانی زندگی از زمان تشکیل نطفه تا مرگ است.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ از زمان تشکیل نطفه تا مرگ درست است. **۲** دامنه گسترده‌ای از حیطه‌های رشد جسمانی، شناختی، هیجانی، اجتماعی و اخلاقی را شامل می‌شود. **۳** تغییراتی را که در آدمی (نه همه موجودات زنده) رخ می‌دهد را مطالعه می‌کند.

۱۰۷۰. ۲ از آنجایی که رشد انسان از زمان تشکیل نطفه یعنی از قبل از تولد شروع می‌شود، عوامل محیطی و وراثتی در دوره قبل از تولد هم وجود دارند. مثلاً تغذیه مادر، ارتباط با خداوند، فشار روانی مادر و... برخی از عوامل محیطی مؤثر بر رشد جنین هستند (رحم مادر و به‌طور کلی شرایط مادر، خارج از جنین محسوب می‌شود و عامل محیطی است).

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ عوامل وراثتی، ایجادکننده صفاتی هستند که از قبل در فرد نهفته است (یعنی درون فرد). عوامل محیطی در بیرون از فرد وجود دارد و بر نحوه بروز تغییرات در جنبه‌ها و در مراحل مختلف رشد تأثیرگذار است. **۳** از آنجا که وراثت نقش تعیین‌کننده‌ای در رشد یا آمادگی زیستی افراد برای تغییرات دارد، در بسیاری از موارد با توجه به بررسی خصوصیات افراد فامیل نزدیک و دور می‌توان احتمال وقوع برخی از ویژگی‌های رفتاری و شناختی را در دامنه‌های سنی خاص پیش‌بینی کرد. اما در مورد عوامل محیطی چون بسته به شرایط زمانی و مکانی فرد مشخص می‌شوند، کمتر قابل پیش‌بینی هستند و می‌توانند در هر زمان تغییر کنند. **۴** رشد یا پختگی به معنای آن دسته از تغییراتی است که به آمادگی زیستی وابسته است و با گذشت زمان طبق یک برنامه طبیعی انجام می‌گیرد. براساس فرایند رشد، همه انسان‌ها، از دوره جنینی تا مرگ، برخی خصوصیات را در جنبه‌های مختلف رشد نشان خواهد داد. یعنی یک برنامه تقریباً مشترک در رشد انسان وجود دارد. اما از آنجایی که عوامل محیطی در هر فرد متفاوت است، باعث تفاوت در نحوه بروز تغییرات در جنبه‌ها و مراحل مختلف رشد انسان‌ها می‌شود.

۱۰۶۱. ۴ آخرین مفهوم در تعریف روش علمی «موقعیت نامعین» است. دانشمند به دنبال ابهام‌زدایی و روشن‌سازی است. دانشمند با طرح مسئله، موقعیت‌های ناشناخته و مجهول را شناسایی می‌کند و سپس با روش‌های تجربی، سعی می‌کند تا به آن‌ها پاسخ داده و این موقعیت‌ها را روشن سازد.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ موقعیت ناشناخته با طرح مسئله شناسایی می‌شود، نه خلق. **۲** موقعیت ناشناخته با طرح مسئله شناسایی می‌شود، نه با فرضیه.

۳ دانشمند با روش‌های تجربی موقعیت ناشناخته را روشن‌سازی می‌کند.

۱۰۶۲. ۱ در روش علمی و برای انجام یک آزمایش صحیح و همچنین سهولت در اندازه‌گیری‌ها، باید متغیرهای موردنظر، به شکل دقیق، شفاف و قابل اندازه‌گیری، تعریف شوند. به چنین تعریفی، تعریف عملیاتی می‌گویند. در واقع برای رسیدن به مفهوم مشترک از پدیده موردنظر در آزمایش‌ها، از تعریف عملیاتی استفاده می‌شود. منظور از «توصیف» بیان روشن و تا حد ممکن دقیق از چیستی مفهوم و پدیده‌ای است که قصد مطالعه آن را داریم. تعریف عملیاتی یکی از راه‌هایی است که به توصیف پدیده کمک می‌کند.

۱۰۶۳. ۲ دانشمندان سعی می‌کنند تا در توصیف موضوعات و پدیده‌های مختلف، دقیق و بی‌طرف باشند. با وجود این روان‌شناسان همانند سایر دانشمندان علوم تجربی، غالباً تحت‌تأثیر پیش‌فرض‌ها، نظریات پذیرفته‌شده در هر علم، ارزش‌ها و همچنین جهت‌گیری‌های موجود در ذهن خویش هستند که این امر، بر مشاهده و دقت آن‌ها تأثیر جدی می‌گذارد. بنابراین ارزش‌ها و جهت‌گیری‌های شخص بر روی تعریف عملیاتی که نوعی توصیف است هم‌اثر دارد.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ تکرارپذیری یعنی رسیدن به یافته‌های مشابه در آزمایش‌های متعدد. برای انجام یک آزمایش دقیق باید متغیرهای موردنظر را به صورت دقیق، شفاف و قابل اندازه‌گیری تعریف کنیم. بنابراین تعریف عملیاتی لازمه تکرارپذیری است. **۲** تعریف عملیاتی باید به گونه‌ای باشد که همه افراد با مطالعه آن به برداشت یکسان یا تقریباً یکسانی برسند، یعنی باعث رسیدن به مفهوم مشترک از یک پدیده می‌شود. تکرارپذیری رسیدن به یافته‌های یکسان در آزمایش‌های متعدد را فراهم می‌کند. **۳** پیچیدگی پژوهش‌های انسانی و رعایت مسائل اخلاقی مربوط به انسان یکی از دلایل دشواری تکرارپذیری در روان‌شناسی است. اما آنچه تعریف عملیاتی را دشوار می‌سازد، قابل‌اندازه‌گیری نبودن پدیده‌های روان‌شناسی است.

۱۰۶۴. ۲ به هر نوع فعالیت مورد مشاهده جاندار (اعم از انسان و حیوان) رفتار گفته می‌شود. مطالعه رفتار محدود به انسان نیست و در بسیاری از آزمایش‌ها تفاوت جدی و بنیادی میان انسان و حیوان گذاشته نمی‌شود. شناخت پایه شامل توجه، ادراک و حافظه است که در برخی حیوانات هم وجود دارد. مثلاً وقتی غذایی را به حیوانی نشان می‌دهیم و او به غذا توجه کرده و درک می‌کند. غذا نشان‌دهنده وجود توجه و ادراک در اوست و یا وقتی یک سنگ صاحبش را می‌شناسد و یا چیزهایی را یاد می‌گیرد نشان‌دهنده وجود حافظه در جاندار است.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ تغییر در نیازهای زیستی و فرهنگی باعث تغییر در توصیف و تبیین‌های موجود در علم می‌شود نه بالعکس. **۳** موضوعات غیرقابل مشاهده، در علم تجربی موضوعاتی هستند که با حواس پنجگانه قابل دریافت نیستند، ولی فرایندهای ذهنی توسط کارکردها و آثارشان قابل مشاهده هستند (یعنی قابل مشاهده غیر مستقیم هستند). **۴** احساس مقدمه شناخت پایه است ولی جزء شناخت پایه محسوب نمی‌شود.

۱۰۶۵. ۳ هر چه پردازش ما مفهومی‌تر باشد، شناخت شکل گرفته، پایدارتر و کارآمدتر خواهد بود. به‌عنوان مثال حل مسئله و تصمیم‌گیری مبتنی بر پردازش مفهومی، کارآمدتر از تصمیم‌گیری مبتنی بر پردازش ادراکی است. پردازش ادراکی صرفاً بر ویژگی‌های حسی مانند اندازه و شکل ظاهری محرک تکیه دارد. پردازش مفهومی علاوه بر ویژگی‌های حسی تحت‌تأثیر ویژگی‌های کیفی نیز قرار دارد. در گزینه «۳» محسن علاوه بر ویژگی‌های حسی (باکلاس بودن) به کیفیت و کاربرد عینک هم توجه کرده، بنابراین شناخت او پایدارتر و کارآمدتر خواهد بود.

۱۰۷۸. ۴ رشد هیجانی در دوره کودکی معطوف به سه هیجان ساده ترس، خشم و محبت است. با توجه به رشد آگاهی کودکان از هیجان‌های مختلف و واکنش اطرافیان سه هیجان فوق به هیجان‌های مرکب دیگر همچون احساس پشیمانی، سپاسگزاری و ترحم تعمیم می‌یابد.

این کودک چون دو سال دارد، فقط هیجان‌ها ساده در او دیده می‌شود. گزینه‌های «۱»، «۲» و «۳» به ترتیب هیجان ترس، محبت و خشم را نشان می‌دهد ولی در گزینه چهارم هیجان ترحم مطرح شده که هنوز در کودک ۲ ساله شکل نگرفته پس احتمال بروز آن در این کودک بسیار کم است.

۱۰۷۹. ۲ وزن نوزاد پس از گذشت ۶ ماه از تولد دو برابر و پس از پایان سال اول ۳ برابر می‌شود. بنابراین کودکی که با وزن ۳ کیلو به دنیا آمده و اکنون وزنش سه برابر شده، احتمالاً حدود ۱ سال دارد و حدود ۴ ماه قبل ترس از غریبه را بروز داده است و اکنون این ترس با شدت کمتری همچنان وجود دارد.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ مربوط به ۲ تا ۳ ماهگی است. ۳ مربوط به سنین ۴-۵ سالگی است. ۴ مربوط به سنین بالای یک یا دو سال است، چون کودکان در ابتدا قادر به انجام حرکات ظریف نیستند.

۱۰۸۰. ۴ یکی از ویژگی‌های رشد در دوره نوجوانی، ناگهانی بودن آن است: یعنی اندازه بدن به سرعت افزایش می‌یابد و تناسب بدن به سرعت تغییر می‌کند. این تغییرات در اغلب اجزای بدن دیده می‌شود.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ رشد دستگاه تولیدمثل تغییر اساسی دوره نوجوانی است و به ویژگی‌های جنسی اولیه مربوط است نه ثانویه، زیرا ویژگی‌های جنسی ثانویه تغییراتی هستند که در تولیدمثل نقش ندارند. ۲ منظور از بلوغ جنسی، مرحله‌ای است که در آن رشد جنسی رخ می‌دهد. منظور از رشد جنسی وقوع تغییرات مربوط به جنس (تغییرات اولیه و ثانویه) است. احساس توانمندی زیاد در اثر رشد اندام‌های داخلی و افزایش حجم خون اتفاق می‌افتد و ویژگی خاص بلوغ نیست. ۳ وزن و قد نوجوان افزایش می‌یابد. در حدود یک سال پس از افزایش قد و وزن، ماهیچه‌ها رشد بیشتری می‌کنند.

۱۰۸۱. ۳ یکی از تفاوت‌های مهم دوره نوجوانی با دوره کودکی این است که نوجوانان به دنبال چگونگی تقویت حافظه خود هستند: به عبارت دیگر می‌خواهند چگونگی به حافظه سپردن اطلاعات را فرا بگیرند. به این نوع مهارت‌آموزی «فرا حافظه» می‌گویند. این تلاش در دوره کودکی وجود ندارد.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ مربوط به ظرفیت‌سازی حافظه است. ۲ مربوط به بهتر شدن مراحل حافظه نسبت به دوره کودکی است. ۴ مربوط به توجه‌گزینی است.

۱۰۸۲. ۱ **بررسی عبارت‌ها به ترتیب:** عبارت اول نادرست نوجوانان در تصمیم‌گیری‌های روزمره مشکل دارند ولی تمایل ندارند دیگران برای آن‌ها تصمیم‌گیری کنند. لذا توصیه می‌شود که به جای آن‌ها تصمیم‌گیری نکنید و فقط الگوی خوبی برای تصمیم‌گیری کارآمد ارائه کنید. عبارت دوم درست: یکی از پیامدهای تغییرات شناختی نوجوانان، آرمان‌گرایی و عیب‌جویی است: یعنی آن‌ها نمی‌توانند بپذیرند که جوامع و افراد آمیزه‌ای از محاسن و معایب هستند مثلاً پذیرش این موضوع که افراد مورد علاقه آن‌ها می‌توانند در عین محبوب بودن، کارهایی انجام دهند که باعث خشم آن‌ها شوند، برایشان دشوار است. عبارت سوم نادرست: بی‌ثباتی هیجانی (تغییر سریع حالات هیجانی)، در نوجوانی ناشی از تغییرات هورمونی و فیزیولوژیکی است، نه تغییرات شناختی. عبارت چهارم درست: رشد سریع شناختی در نوجوانی و جوانی باعث می‌شود فرد بهتر درباره مسائل اخلاقی، ارزشی و دینی فضاوت کند و واکنش دقیق‌تری نشان دهد. همچنین در اثر تغییرات رشد اجتماعی، زمینه رشد ارزش‌های اخلاقی در نوجوانی افزایش می‌یابد.

۱۰۸۳. ۲ یک نوجوان باید به خود بگوید چه خصوصیات اخلاقی، ارزشی و دینی دارد: مثلاً یک نوجوان ممکن است در خلوت به خود بگوید «من آدمی دیندار و انسان دوست هستم» یا «من فردی صادق و مهربان هستم» یا «من فقط به مصالح خودم اهمیت می‌دهم و مسائل دیگران به من مربوط نیست»، جملات بالا به رشد درک اخلاقی مربوط می‌شود. نحوه پاسخ نوجوانان به این موضوعات بر نوع تصمیم‌گیری در رفتار او تأثیر می‌گذارد.

۱۰۷۱. ۱ ویژگی‌های مربوط به رشد انسان را به دلیل پیوستگی رشد، نمی‌توان به راحتی به مراحل مشخص تقسیم کرد، اما امروزه اکثر روان‌شناسان رشد، به رشد مرحله‌ای اعتقاد دارند. بر همین اساس، ابعاد مختلف رشد در طول زندگی یا فراخانی زندگی، به مراحل مختلف تقسیم می‌شود.

جنبه‌ها و ابعاد مختلف رشد (جسمانی، هیجانی و...)، تعریف روان‌شناسی رشد و عوامل مؤثر بر رشد (وراثتی و محیطی) ارتباطی با پیوستگی رشد ندارند.

۱۰۷۲. ۱ ویژگی‌های مربوط به رشد انسان را به دلیل پیوستگی رشد، نمی‌توان به راحتی به مراحل مشخص تقسیم کرد، اما امروزه اکثر روان‌شناسان رشد، به رشد مرحله‌ای اعتقاد دارند. در واقع اعتقاد اکثر روان‌شناسان این است که رشد پیوسته است، ولی با وجود پیوستگی می‌توانیم مراحل را تعیین کنیم. در نمودار ۱ هم پیوستگی رشد و هم مرحله‌ای بودن آن نشان داده شده است.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۲ این تصویر مرحله‌ای بودن رشد را نشان می‌دهد، ولی پیوستگی را نشان نمی‌دهد و مراحل کاملاً جدا و متمایز هستند. ۳ در این تصویر مرحله‌ای بودن رشد مشخص نشده و به شکل کاملاً پیوسته آمده است. ۴ این تصویر مرحله‌ای بودن رشد را نشان نمی‌دهد. علاوه بر این، در بیشتر موارد رشد تا بزرگسالی یک فرایند صعودی است و بعد از بزرگسالی ممکن است در افراد سیر نزولی داشته باشد. دقت داشته باشید که در صورت سؤال رشد کودکی تا ابتدای بزرگسالی مدنظر است.

۱۰۷۳. ۱ دوره نوجوانی ۱۲ تا ۲۰ سالگی است. برخی پایان نوجوانی را زمانی می‌دانند که فرد شروع به کار کند و از والدین مستقل شود. بنابراین فردی که از ۲۰ سالگی عبور کرده و از والدین هم مستقل شده، هر دو ملاک پایان نوجوانی را دارد و از نظر همه روان‌شناسان وارد دوره بعدی یعنی دوره جوانی شده است.

۱۰۷۴. ۳ **بررسی عبارت‌ها به ترتیب:** عبارت اول نادرست: رشد انسان از زمان تشکیل نطفه شروع می‌شود، نه از زمان تولد. وقتی اسپرم پدر، تخمک مادر را بارور می‌کند، نطفه تشکیل می‌شود. عبارت دوم نادرست: تخمک بارور شده طبیعی دارای ۲۳ جفت کروموزوم از پدر و مادر یا جمعاً ۴۶ کروموزوم است. عبارت سوم نادرست: منظور از رشد درک اخلاقی همان انجام عمل اخلاقی است، هر چند ممکن است دلیل انجام عمل اخلاقی متفاوت باشد. بنابراین نمی‌توانیم بگوییم کودکی که به خاطر دیگران کار اخلاقی را انجام داده، از رشد درک اخلاقی برخوردار نیست. عبارت چهارم نادرست: بازی‌های گروهی و قاعده‌مند مربوط به سنین دبستان یا کودکی دوم است. در سنین اولیه کودکی، بازی‌های موازی دیده می‌شود، نه گروهی.

۱۰۷۵. ۳ ترتیب مهارت‌ها: بالا نگه داشتن چانه و سینه - غلت زدن - نشستن با کمک - نشستن مستقل - ایستادن با کمک - بلند شدن از وضعیت نشسته - ایستادن مستقل - راه رفتن مستقل.

۱۰۷۶. ۱ اگر شیشه شیر کودک ۶ ماهه‌ای را جلوی چشمانش پشت سرمان پنهان کنیم، در این حالت کودک برای برداشتن شیشه شیر خود تلاشی نمی‌کند. این موضوع به رشد شناختی کودک مربوط می‌شود. چون کودک هنوز به این توانایی شناختی نرسیده که اشیاء، اگرچه دیده نشوند ولی همچنان وجود دارند و می‌توان دنبالشان گشت و آن‌ها را پیدا کرد.

۱۰۷۷. ۴ دوران کودکی اول مساوی ۲ تا ۷ سالگی و دوره پیش از دبستان است. کودکان قبل از دبستان، به دلیل پردازش ادراکی، هدایای بزرگ کم‌ارزش را بر هدایای کوچک پرارزش ترجیح می‌دهند.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ دلیل انجام عمل اخلاقی در سنین متفاوت است: مثلاً ممکن است یک کودک ۶ ساله (که در کودکی اول قرار دارد) کاری را اخلاقی بداند که دوستش را خوشحال می‌کند، در حالی که وقتی بزرگ می‌شود کار اخلاقی را به دلیل درستی آن انجام می‌دهد، نه صرفاً برای خوشحال کردن دوستش. بنابراین انجام کار اخلاقی به خاطر درست بودن آن، مربوط به کودکی دوم است و در کودکی اول دلیل انجام کار، عوامل بیرونی است. ۲ طبق فرمایش پیامبر اکرم (ص)، در هفت سال دوم کم‌کم باید زشتی‌ها و زیبایی‌ها را به کودک فهماند و در تأدیبش کوشش کرد و او را به ارزش‌ها و دوری از زشتی‌ها رهنمون ساخت. هفت سال دوم معادل کودکی دوم است. ۳ کودکان در سنین دبستان (کودکی دوم)، به بازی‌های گروهی و قاعده‌مند می‌پردازند و علاقه خاصی به بازی با هم‌جنسان خود دارند. در کودکی اول بیشتر بازی‌های موازی دیده می‌شود.

- انسان‌ها در پاسخ به سؤال‌های خود و برای کسب معرفت از منابع و روش‌های مختلف استفاده می‌کنند:
- 1. استناد به آیات الهی و سخن و عمل بزرگان دین
- 2. روش‌های شهودی و دریافت درونی
- 3. استدلال‌های منطقی و دلایل فلسفی
- 4. روش‌های تجربی
- نکات مهم:
- 1. هر یک روش‌های خاص و متناسب با خود را دارند.
- 2. در مقابل هم نیستند.
- 3. چهار منبع مختلف برای آگاهی از جنبه‌های مختلف عالم هستی هستند.
- 4. هر یک ویژگی‌های مخصوص خود را دارند.
- 5. می‌توانند تکمیل‌کننده هم باشند.

دوس لول

1

اهداف علم روان‌شناسی

- اهداف علم روان‌شناسی:**
1. توصیف: 2. تبیین: 3. پیش‌بینی: 4. کنترل
  1. توصیف: بیان روشن و تا حد ممکن دقیق از چیستی مفهوم و موضوعی است که قصد مطالعه و بررسی آن را داریم. دانشمندان سعی می‌کنند تا در توصیف موضوعات، دقیق و بی‌طرف باشند ولی گاهی این اتفاق نمی‌افتد و تحت‌تأثیر برخی عوامل قرار می‌گیرند.
  - عوامل تأثیرگذار بر توصیف دانشمندان:**
    - پیش‌فرض‌ها
    - نظریات پذیرفته‌شده در علم
    - ارزش‌ها
    - جهت‌گیری‌های موجود در ذهن خویش
  - چگونگی توصیف هر دانشمند از یک موضوع تأثیر زیادی بر ← مواجهه با آن موضوع و بررسی علمی آن دارد.
  2. تبیین: یعنی بیان چرایی اتفاق افتادن یک پدیده و بیان دلایل و عوامل مؤثر در بروز آن پدیده
  - توجه:** همیشه ممکن است برای یک پدیده، چند تبیین متفاوت و در عین حل صحیح وجود داشته باشد، به همین دلیل رسیدن به یک تبیین نباید به رد کردن تبیین‌های دیگر منجر شود.

دوس لول

2

شناخت چیست؟

به نمودار توجه کنید:

احساسی: دریافت محرک از طریق گیرنده‌های حسی، احساس نام دارد که لازمه شکل‌گیری شناخت است ولی جزء شناخت نیست.

شناخت پایه عبارت است از:

1. توجه انتخاب‌یک یا چند محرک احساس شده را توجه می‌گوییم.
2. ادراک: به فرایند تفسیر و معنابخشی به محرک‌های انتخاب‌شده ادراک می‌گویند.
3. حافظه: به نگهداری محرک‌های تفسیرشده، حافظه گفته می‌شود.

دوس لول

13

- منظور از علم در اینجا، علم تجربی است که:
- 1. از روش‌ها و ابزارهای دقیق و قابل اندازه‌گیری استفاده می‌کند.
- 2. یکی از منابع کسب آگاهی و معرفت است.
- در علوم تجربی مفاهیم زیر اهمیت زیادی دارند:
- مسئله ← فرضیه ← قانون یا اصل ← نظریه
- مسئله:** پژوهش‌های دانشمندان با طرح مسئله شروع می‌شود.
- فرضیه:** به پاسخ اولیه و تا حد ممکن سنجیده به مسئله‌های علمی گفته می‌شود.
- قانون یا اصل:** فرضیه‌ها در صورت پذیرفته شدن به قانون یا اصل تبدیل می‌شوند.
- نظریه:** مجموعه‌ای منسجم از اصول و قوانین علمی درباره یک موضوع، نظریه را تشکیل می‌دهند.

دوس لول

3

تعریف روش علمی

- تعریف روش علمی:** فرایند جست‌وجوی باقاعده و نظام‌دار برای مشخص کردن یک موقعیت نامعین است.
- فرایند:** به جریان عمل اشاره دارد؛ وقتی از مبدأ به سوی مقصد در حال حرکت هستیم، جریان رسیدن به هدف را فرایند گویند.
- جست‌وجو:** در جست‌وجوی چیزی بودن باعث می‌شود تا روش علمی هدفمند باشد. اگر اقدامی بدون هدف صورت گیرد ← نتیجه‌بخش نخواهد بود.
- نظام‌داری بودن:** روش علمی تابع قواعد مشخصی است که به صورت منظم طی می‌شود. مهم‌ترین تفاوت دانشمند با فرد عادی در مواجهه با مسائل منظم و قاعده‌مند بودن دانشمند است.
- موقعیت نامعین:** دانشمند با «طرح مسئله» موقعیت‌های ناشناخته و مجهول را شناسایی می‌کند؛ سپس با روش‌های تجربی موقعیت نامعین را مشخص می‌کند.
- دانشمند به دنبال ابهام‌زدایی است.

دوس لول

9

روش‌های جمع‌آوری اطلاعات

- روش‌های جمع‌آوری اطلاعات عبارت‌اند از:
1. مشاهده: 2. پرسشنامه: 3. مصاحبه: 4. آزمون
  1. **مشاهده:** یکی از روش‌های اصلی جمع‌آوری اطلاعات و توصیف موضوعات مختلف است که به دو شکل طبیعی و آزمایشگاهی صورت می‌گیرد.
  - دو نکته مهم که در مشاهده باید رعایت شود:
    - اطلاعات به شکل دقیق ثبت شوند.
    - تا جای ممکن از تعصب یا پیش‌داوری به دور بود.
  2. **پرسشنامه:** اطلاعاتی که نمی‌توان به کمک مشاهده مستقیم به دست آورد، توسط پرسشنامه بررسی می‌شود.
    - باید دقیق و معتبر باشد.
    - پرسشنامه به صورت‌های مختلف نمره‌گذاری می‌شود.
    - در آن از خود فرد درباره افکار و رفتار خاص او سؤال می‌شود.

دوس لول

15

- برای پذیرش پاسخ‌های اولیه ارائه‌شده به مسئله‌های علمی و تأیید یک فرضیه باید:
- 1. پاسخ‌ها را براساس مشاهدات تجربی بیازماییم.
- 2. نتیجه را با یافته‌های مقبول در علم تجربی مطابقت دهیم. ← اگر همخوانی و مطابقت وجود نداشته باشد، پاسخ پذیرفته نمی‌شود.
- توجه:** معتبر بودن و پذیرفته شدن یک پاسخ لزوماً به معنای درست و واقعی بودن آن پاسخ نیست.
- دو دلیل نادرست تلقی شدن و کنار گذاشته شدن یک پاسخ علمی عبارت است از:
  1. آگاهی از نادرستی آزمایشات قبلی
  2. تغییر در پیش‌فرض‌های دانشمندان

دوس لول

5

تعریف روان‌شناسی

- به دلایل زیر، تعریف واحدی برای روان‌شناسی وجود ندارد:
- 1. گذشت زمان: 2. تغییر در مبانی و پیش‌فرض‌های علم
- 3. افزایش اطلاعات در هر علم: 4. تغییر در نیازهای فرهنگی و اجتماعی و زیستی
- این عوامل موجب تغییر در توصیف و تبیین‌های موجود در یک علم می‌شود. این امر موجب رسیدن به یک نظریه واحد یا دیدگاه منجم در برخی مسائل علمی و تعریف یک علم می‌شود.
- جامع‌ترین تعریف روان‌شناسی:** علم مطالعه رفتار و فرایندهای ذهنی (شناخت)
- رفتار:** به هر نوع فعالیت مورد مشاهده جاندار گفته می‌شود؛ مانند لانه‌سازی برخی حیوانات، حرکت جمعی پرندگان، غذا خوردن و خوابیدن انسان‌ها و...
- فرایندهای ذهنی:** اموری هستند که به شکل مستقیم قابل مشاهده نیستند و به واسطه آثار و کارکردهای قابل مشاهده‌شان، مورد مطالعه تجربی قرار می‌گیرند؛ مانند توجه، ادراک، حافظه، تفکر و...
- امروزه از واژه «شناخت» برای تعبیر فرایندهای ذهنی استفاده می‌شود.

دوس لول

11

تعریف روان‌شناسی رشد

- روان‌شناسی رشد:** شاخه‌ای از علم روان‌شناسی است که تلاش می‌کند تغییراتی را که در طول زندگی، از زمان تشکیل نطفه تا هنگام مرگ در آدمی رخ می‌دهد را مطالعه کند.
- فراخانی زندگی:** طول زندگی = گستره عمر = مدت زمان عمر که از زمان تشکیل نطفه تا هنگام مرگ است.
- جنبه‌های رشد:**
- جسمانی (بلند شدن قد)
  - شناختی (حل مسائل)
  - هیجانی (براز خشم)
  - اجتماعی (روابط یا همسالان)
  - اخلاقی (رعایت حقوق دیگران)

دوس لول

17